

AMERIKKALAISEN KAPITALISMIN KRIISI

Lehman Brothersin konkurssi The New York Timesissa,
The Guardianissa, Dagens Nyheterissä ja Helsingin
Sanomissa syys–lokakuussa 2008

Hammu Varjonen
Pro gradu -tutkielma
Filosofian, poliittisen historian ja
valtio-opin laitos
Poliittinen historia
Turun yliopisto
Kevät 2019

Turun yliopiston laatujaarjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos / Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

VARJONEN, HAMMU: Amerikkalaisen kapitalismin kriisi – Lehman Brothersin konkurssi
The New York Timesissa, The Guardianissa, Dagens Nyheterissä
ja Helsingin Sanomissa syys–lokakuussa 2008.

Pro gradu -tutkielma, 91 s.

Poliittinen historia

Kevät 2019

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen investointipankki Lehman Brothersin konkurssin merkityksestä, syistä ja syyllisistä mediassa esitettyjä tulkintoja vuoden 2008 syys–lokakuussa. Konkurssia pidetään käänteenä, jonka myötä Yhdysvalloissa alkanut subprime-velkakriisi laajeni globaaliksi finanssikriisiksi. Kuluneiden kymmenen vuoden aikana Lehman Brothers ja sen viimeinen toimitusjohtaja Richard Fuld ovat nousseet kriisiin johtaneiden ongelmien vertauskuviksi. Konkurssin mediatulkinnat toimivat kurkistusaukkona siihen, millä tavoin finanssikriisi esitettiin mediassa sen kiivaimmassa vaiheessa.

Aineistoni koostuu The New York Timesin, The Guardianin, Dagens Nyheterin sekä Helsingin Sanomien Lehman Brothersia käsittelevistä teksteistä. Tarkastelen lehtiä otantana siitä, millaiset tulkinnat Lehman Brothersin konkurssista ja finanssikriisistä laajemmin ovat saattaneet nousta keskeisiksi niiden yleisön joukossa. Lehtien vertailu kertoo toisaalta tulkintaeroista New Yorkin ja Lontoon kansainvälisten rahoituskeskusten sekä rahoitusmarkkinoiden kannalta syrjäisten Tukholman ja Helsingin välillä. Toinen vertailuasetelma muodostuu The New York Timesin ja aineiston eurooppalaisten lehtien välille. Erittelen aineistoa lähiluennan menetelmin ja historiantutkimuksen lähdekritiikkiin nojaten. Analyysissä hyödynnän lisäksi laadullisen tutkimuksen NVivo-ohjelmistoa.

Aineistossa Lehman Brothersin konkurssin merkitys muodostuu perinteikkään investointipankin kaatumiseen liitetyn symboliikan kautta. Varsinkin The New York Timesissa ja The Guardianissa konkurssi näyttäytyy investointipankkien aikakauden päätepisteenä. Dagens Nyheterissä ja Helsingin Sanomissa finanssikriisi vaikuttaa konkurssin myötä tulevan entistä lähemmäs suomalaisia ja ruotsalaisia lukijoita. Syynä kriisiin esitetään ennen kaikkea rahoitusalan ahneus ja riskinotto, joiden taustalla nähdään amerikkalainen sääntelyvastaisen ideologian viitekehys. Varsinkin aineiston eurooppalaisissa lehdissä on havaittavissa tulkinta kriisitapahtumista maailmantalouden liberalisaatiokehityksen kriisinä.

Asiasanat: Dagens Nyheter, finanssikriisi, Helsingin Sanomat, Lehman Brothers, media, rahoitusmarkkinat, The Guardian, The New York Times, talousjournalismi, Wall Street, Yhdysvallat

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1. Sanomalehtiaineiston esittely	3
1.2. Tutkimusasetelma, -menetelmä ja rajaukset	8
1.3. Finanssikriisi lähihistoriana ja aiempi tutkimus	12
1.4. Asuntokupla, finanssikriisi ja Lehman Brothersin konkurssi	16
2. KONKURSSIN MERKITYS	20
2.1. Konkurssi uutisoinnin taitekohtana	20
2.1.1. NYT ja The Guardian seuraavat Lehmanin luisua, DN ja HS etäisiä	21
2.1.2. Kriisi riistäytyy hallinnasta, DN ja HS heräävät	24
2.1.3. Wall Streetin ongelmat leviävät maailmalle	28
2.2. Perinteikkään rahoituslaitoksen romahdus	31
2.2.1. Historiallinen konkurssi	31
2.2.2. “This is not supposed to happen to Lehman Brothers”	34
2.2.3. Lehman, Merrill ja AIG, “triple whammy”	37
2.3. Investointipankkien aikakauden päätös	40
2.3.1. NYT jättää jäähyväiset kullatulle aikakaudelle	42
2.3.2. The Guardian, DN ja HS: Jäähyväiset markkinaliberalismille	44
3. KONKURSSIN SYYT JA SYYLLISET	49
3.1. Lehman markkinoiden uhrina	49
3.1.1. Pankit markkinamyrskyn kourissa	50
3.1.2. NYT ja The Guardian syyttävät shorttaajia Lehmanin ahdingosta	52
3.2. Pankkiirit ja riskinoton kulttuuri	57
3.2.1. Lehmanin liiketoiminta: Uhkapelejä ja alkemia	57
3.2.2. Richard Fuld, “one of the toughest guys on Wall Street”	60
3.2.3. NYT ja The Guardian: Pankkiirit konkurssin uhreina ja syypäinä	65
3.2.4. DN ja HS: Talousjärjestelmän oikut ja vinoumat	68

3.3. Amerikkalaiset viranomaiset ja talouspolitiikka	71
3.3.1. Henry Paulsonin venäläinen ruletti	71
3.3.2. “Deregulatory zeal of the Bush administration”	77
3.3.3. Yhdysvallat, “kapitalismens hjärtland”	80
4. JOHTOPÄÄTÖKSET	85
4.1. Kriisi saapuu Yhdysvalloista	86
4.2. Lehman Brothersin konkurssi historiallisena käänteenä	88
LÄHTEET	92

1. JOHDANTO

Saksasta siirtolaisina Yhdysvaltoihin muuttaneet veljekset Henry, Emanuel ja Mayer Lehman perustivat 1850-luvun vaihteessa Alabaman Montgomeryyn sekatavarakaupan palvelemaan seudun puuvillan viljelijöitä. Veljekset alkoivat kuitenkin pian myös itse ostaa ja myydä puuvillaa. Vuoteen 1858 mennessä heidän liiketoimintansa oli laajentunut siinä määrin, että he perustivat Lehman Brothersin New Yorkin konttorin. Tästä alkoi yrityksen laajentuminen amerikkalaisille hyödyke- ja rahoitusmarkkinoille.¹ 150 vuotta myöhemmin alabamalaisesta sekatavarakaupasta maailmanlaajuisesti toimivaksi investointipankiksi kasvanut Lehman Brothers kaatui yhdessä Yhdysvaltojen historian suurimmista konkurseista, joka laukaisi globaalin finanssikriisin.

Konkurssin tärkeimmät syyt olivat valtava velkavipu, lyhytaikainen rahoitus sekä suuret sijoitukset riskialttiiksi osoittautuneisiin asuntoluottojohdannaisiin. Niiden ansiosta Lehman teki kriisiä edeltävinä vuosina satumaisia voittoja, mutta asettui samalla alttiiksi notkahduksille sijoittajien luottamuksessa. Kaikki suuret investointipankit toimivat samanlaisella korkeariskisellä liiketoimintamallilla, mutta ajautumalla konkurssiin Lehman aiheutti katastrofin, joka oli omaa luokkaansa. Kriisin myötä maailmantalous ajautui taantumaa ja monissa maissa jouduttiin vakavaan taloudelliseen ahdinkoon. Islannissa kansantalous romahti ja Kreikassa kriisin jälkimainingeissa puhjennut valtiollinen velkakriisi oli vähällä kaataa koko Euroalueen. Vaikutukset ovat näkyneet myös Suomessa, jonka bruttokansantuote nousi vasta hiljattain finanssikriisiä edeltäneelle tasolle.²

Syksyllä 2018 Lehman Brothersin konkurssista tuli kuluneeksi kymmenen vuotta. Tapauksen mediassa saama huomio kuvaa hyvin keskeistä roolia, jonka Lehman on saanut finanssikriisin historiassa. Muun muassa Financial Times ja The Wall Street Journal julkaisivat finanssikriisi-juttusarjat, joissa Lehmanin konkurssi on vahvasti esillä. Konkurssin merkityksestä kertoo paljon se, että vielä kymmenen vuotta myöhemmin käydään väittelyä siitä, olisivatko viranomaiset voineet estää Lehman Brothersin

¹ Harvard Business School: History of Lehman Brothers, Lehman Brothers Collection.

<<https://www.library.hbs.edu/hc/lehman/history.html>> [Luettu 8.3.2018].

² Suomen pankki, 13.6.2017: Noususuhdanne vahvistuu viennin tukemana – vuonna 2019 BKT vihdoin yli vuoden 2008 tason. Tiedote. <<https://www.suomenpankki.fi/fi/media-ja-julkaisut/tiedotteet/2017/>> [Luettu 8.3.2018].

kaatumisen.³ Konkurssinsa jälkeen Lehman Brothers on jäänyt mieliin rahoitusmaailman ongelmiin ajaneen ahneuden ja moraalittomuuden ilmentymänä⁴. Pro graduni aihe kumpuaakin Lehman Brothersin keskeisestä roolista finanssikriisin historiassa. Perinteikkään investointipankin konkurssiin tiivistyy kriisin dramaattisin käänne ja siihen johtanut kehitys. Tämän ansiosta se tarjoaa erinomaisen näkökulman siihen, kuinka kriisitapahtumia tulkittiin mediassa rahoitusmarkkinoiden kääntyessä syöksykierteeseen syksyllä 2008.

Lehman Brothersin vararikko tiivistää finanssikriisin tulkintoja kahdella tavalla. Koska konkurssi johti välittömästi kriisin nopeaan syvenemiseen, sen kautta voidaan tarkastella, millä tavalla käänne näkyi mediassa ja mitkä tekijät korostivat sen voimakkuutta. Toisaalta Lehmanin kautta voidaan muodostaa kuva siitä, minkä tekijöiden rooli nähtiin merkittävänä globaalien finanssikriisin synnyssä. Toisin sanoen, minkä tekijöiden katsotaan johtaneen Lehmanin konkurssiin. Tämän tutkielman puitteissa etsin vastausta seuraavaan tutkimuskysymykseen:

Miten Lehman Brothersin konkurssia ja siihen johtaneita ongelmia tulkittiin mediassa syys–lokakuussa 2008?

Tulkinnoilla tarkoitan niitä johtopäätöksiä, joita konkurssin ja sitä seuranneiden tapahtumien pohjalta tehtiin kriisin luonteesta, sen syistä ja syyllisistä. Tarkastelua ohjaavat apukysymykseni ovat, millaisena Lehman Brothersin konkurssin merkitys nähtiin ja mistä sen katsottiin johtuvan. Tarkastelen näissä tulkinnoissa ilmeneviä eroja ja yhtäläisyyksiä amerikkalaisen, brittiläisen, ruotsalaisen ja suomalaisen sanomalehden kautta.

³ The Financial Times, 2018: Financial Crisis Anniversary. Financial Timesin verkkosivuilla syksyllä 2018 julkaistu finanssikriisiä käsittelevä juttusarja. <<https://www.ft.com/stream/a93d372f-edd1-49f6-8449-4756bb64458e?format=&page=2>> [Luettu 12.10.2018]; The Wall Street Journal, 2018: The Financial Crisis: Ten Years Later. Wall Street Journalin sivuilla kesällä ja syksyllä 2018 julkaistu finanssikriisiä käsittelevä juttusarja. <<https://www.wsj.com/news/collection/financial-crisis-10-years-later-81622936>> [Luettu 12.10.2018].

⁴ Ks. esim. Aittokoski 2013, 64–65.

1.1. Sanomalehtiaineiston esittely

Tutkielmani alkuperäisaineisto koostuu The New York Timesin (NYT), The Guardianin, Dagens Nyheterin (DN) sekä Helsingin Sanomien (HS) Lehman Brothersiin liittyvästä uutisoinnista⁵ syys–lokakuussa 2008⁶. Aineiston lehdet ovat laajalevikkisiä poliittisesti sitoutumattomia päivälehtiä, jotka jakavat liberaalin arvoperustan. Niitä voidaan perustellusti kutsua englanninkielisellä termillä newspaper of record, jolla viitataan laajalevikkiseen ja vaikutusvaltaiseen pidettyyn sanomalehteen. Seuraavassa kuvailen käyttämäni sanomalehtien sidonnaisuuksia ja poliittisia kantoja, niiden tyyppiä ja merkitystä kotimaidensa mediakentässä.

Sanomalehtien sidonnaisuuksien osalta voidaan aloittaa niiden omistussuhteista. Lehdistä The New York Timesiä ja Dagens Nyheteriä voisi luonnehtia sukuomisteisiksi. Amerikkalaislehden omistaa pörssi-yhtiö The New York Times Company. Yhtiössä määräysvaltaa käyttää Sulzbergerin suku, jonka jäsenet ovat perinteisesti toimineet lehden kustantajina.⁷ Dagens Nyheter kuuluu suurelle ruotsalaiselle mediayhtiö Bonnierille. Yhtiön puolestaan omistaa saman niminen Bonnierin suku, jonka vaikutusvalta Dagens Nyheteriin juontuu jo 1900-luvun alkupuolelta.⁸ Helsingin Sanomat sen sijaan on Bonnierin suomalaisen kilpailijan Sanoman omistuksessa. Pörssi-yhtiöstä noin neljänneksen omistaa yleishyödyllinen Jane ja Aatos Erkon säätiö.⁹ The Guardian puolestaan on kokonaisuudessaan lehden entisen päätoimittajan mukaan nimetyn Scottin säätiön hallinnassa¹⁰.

Virallisten puoluesidonnaisuuksien puutteesta huolimatta aineiston sanomalehtien saatetaan nähdä nojaavan selkeästi johonkin tiettyyn suuntaan kotimaidensa poliittisella kentällä. Esimerkiksi The New York Times on tukenut republikaaniehdokasta

⁵ Käytän tässä tutkielmassa uutisointi-sanaa samassa merkityksessä kuin englanninkielinen termi coverage. Tarkoitan sillä pelkkien leipä-uutisten sijaan kattavasti tietystä aiheesta julkaistuja uutisia, analyysejä, kolumneja ja pääkirjoituksia.

⁶ Käytän lyhenteitä NYT, DN ja HS. Sen sijaan The Guardianista käytän koko nimeä sen tiiveyden sekä luontevan lyhenteen puutteen vuoksi.

⁷ Usher 2014, 7.

⁸ Hadenius 2002, 454–460.

⁹ Helsingin Sanomat, 29.5.2012: Aatos Erkon Sanoma-osakkeet Jane ja Aatos Erkon säätiölle. <<https://www.hs.fi/talous/art-2000002533937.html>> [Luettu 4.1.2019].

¹⁰ The Guardian, 26.7.2015: The Scott Trust: values and history. <<https://www.theguardian.com/the-scott-trust/2015/jul/26/the-scott-trust>> [Luettu 13.3.2018].

Yhdysvaltain presidentinvaaleissa viimeksi 1950-luvulla. Tämän jälkeen se on poikkeuksetta asettunut demokraattisen ehdokkaan taakse. Syksyn 2008 presidentinvaaleissa lehti kannatti demokraattipuolueen ehdokas Barack Obamaa.¹¹ Yhdysvalloissa The New York Times mielletään vahvasti osaksi liberaalia mediakenttää. Lehti jakaa mielipiteitä siinä määrin, että sitä syytetään jatkuvasti puolueellisuudesta ja liberaalien näkökulmien ylikorostamisesta uutisoinnissaan.¹² The Guardianin omistavan Scottin säätiön keskeisenä tavoitteena on turvata sen poliittinen riippumattomuus ja liberaali perinne. Lehti kuitenkin yhdistetään Iso-Britanniassa usein työväenpuolueeseen, vaikka se kertoo historiansa aikana tukeneensa maan kaikkia kolmea pääpuoluetta.¹³ Ainakin 2000-luvulla The Guardian on kuitenkin ollut selkeästi työväenpuolueen ja jossain määrin liberaalidemokraattien kannattajien lehti. Konservatiivien tukijat sen sijaan ovat muodostaneet vain pienen osan sen lukijakunnasta.¹⁴

Aineiston pohjoismaiset lehdet eivät The New York Timesin ja The Guardianin tavoin kannata minkään tietyn puolueen äänenkannattajan leimaa. Osasyynä tähän voi olla Suomen ja Ruotsin Yhdysvaltoihin ja Iso-Britanniaan verrattuna laaja puoluekenttä. Molemmilla lehdillä on kuitenkin vankka liberaali perintö. Helsingin Sanomat perustettiin alun perin Päivälehdessä nimellä nuorsuomalaisen äänenkannattajaksi. Lehden puoluesidonnaisuus jatkui vuoteen 1932, jolloin se katkaisi siteensä nuorsuomalaisia seuranneeseen kansalliseen edistyspuolueeseen.¹⁵ Nykyisen periaatelinjansa mukaan Helsingin Sanomat pyrkii “puolustamaan ja vahvistamaan moniarvoisen yhteiskunnan kansanvaltaisuutta”¹⁶. Myös Dagens Nyheter on säilyttänyt liberaalin perinteensä perustamisensa ajoista nykypäivään. Aikanaan kaupunkilaisen keskiluokan lehdeksi perustettu Dagens Nyheter kannatti 1900-luvun vaihteen Ruotsissa muun muassa

¹¹ The New York Times, 24.9.2016: The New York Times Endorsements Through the Ages. Lista NYT:n kannattamista ehdokkaista Yhdysvaltain presidentinvaaleissa. <<https://www.nytimes.com/interactive/2016/09/23/opinion/presidential-endorsement-timeline.html>> [Luettu 13.3.2018].

¹² The New York Times, 23.7.2016: Why Readers See The Times as Liberal. Lukijapalautteesta vastaavan toimitussihteerin (public editor) Liz Spaydin kolumni. <<https://www.nytimes.com/2016/07/24/public-editor/liz-spayd-the-new-york-times-public-editor.html>> [Luettu 13.3.2018].

¹³ The Guardian, 26.7.2015: The Scott Trust: values and history; The Guardian, 17.11.2008: Political Affiliation. <<https://www.theguardian.com/environment/2008/nov/17/political-affiliation-guardian-observer>> [Luettu 15.1.2018].

¹⁴ Ipsos Mori, 24.5.2010: Voting by newspaper readership 1992–2010. <<https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/voting-newspaper-readership-1992-2010>> [Luettu 15.1.2018].

¹⁵ Klemola 1981, 17–24.

¹⁶ Helsingin Sanomat: Helsingin Sanomien periaatelinja. <<https://www.hs.fi/periaatelinja/>> [Luettu 13.3.2018].

vapaakauppaa, yleistä äänioikeutta ja parlamentarismia¹⁷. Nykyään se määrittelee linjansa olevan “oberoende liberal” ja edistävänsä yhteiskunnallista avoimuutta ja suvaitsevaisuutta¹⁸.

Tässä yhteydessä on syytä todeta, että vaikka aineiston lehdet on varsin helppo sijoittaa liberaali–konservatiivi-akselille, niiden talouspoliittisten kantojen määrittely on haastavampaa. The New York Timesin ja The Guardianin lukijakuntaa voidaan melko turvallisesti luonnehtia kotimaissaan vasemmistolaiseksi tai keskustavasemmistolaiseksi¹⁹. Pohjoismaisten lehtien kohdalla samanlaista tulkintaa on kuitenkin vaikea tehdä. Esimerkiksi Dagens Nyheterin historiikin kirjoittaneen Stig Hadeniuksen mukaan sen kuten monien muidenkin lehtien sisältö on muuttunut jatkuvasti moniäänisemmäksi, mikä tekee yhtenäisen linjan määrittelystä hankalaa.²⁰ Lehtien kantoja ei sinänsä ole tarpeen määritellä missään absoluuttisessa suhteessa toisiinsa, sillä aineiston valinnan perustana on niiden suhteellinen samankaltaisuus. Lehtien ei oletetakaan välittävän tismalleen samanlaisia tulkintoja. Poliittiset painotukset määrittyvät kuitenkin aina niiden omissa yhteiskunnallisissa viitekehyksissä: esimerkiksi Yhdysvalloissa vasemmistolaisiksi mielletyt kannat eivät välttämättä ole samaa suomalaisessa tai ruotsalaisessa poliittisessä ilmapiirissä.

Jaetun arvomaailman lisäksi aineiston lehtiä yhdistää niiden luonne yleislehtinä. Asiantuntijayleisölle suunnattuihin talouslehtiin kuten Financial Timesiin tai Kauppalehteen verrattuna yleislehdet joutuvat tekemään voimakkaampia yksinkertaistuksia selittäessään talouden tapahtumia lukijoilleen. Tavalliselle yleisölle kirjoittavat toimittajat eivät voi nojautua tekniseen sanastoon tai talousteoriaan samoin kuin asiantuntijayleisölle kirjoittavat, vaan tapahtumien taustalla olevia syy-seuraussuhteita on avattava mahdollisimman selkokielellisesti.²¹ Yleislehtien hyödyntämistä puoltaa myös se, että ainakin Euroopassa niiden markkinat ovat

¹⁷ Hadenius 2002, 446–447.

¹⁸ Dagens Nyheter, 28.2.2008: Om Dagens Nyheter. <<https://www.dn.se/nyheter/om-dagens-nyheter/>> [Luettu 13.3.2018].

¹⁹ Yhdysvalloissa liberaali on käytännössä vasemmiston synonyymi. Ks. esim. The New York Times, 23.7.2016: Why Readers See The Times as Liberal. Liz Spaydin mukaan lehden vasemmistoon painottuva lukijakunta ei ole uhka sen puolueettomuudelle; The Guardianin osalta voidaan samalla tavoin todeta, että ainakin sen lukijakunta nojaa poliittisesti vasemmalle. Vrt. Ipsos Mori, 24.5.2010: Voting by newspaper readership 1992–2010.

²⁰ Hadenius 2002, 453–454.

²¹ Simola & Reunanen 2010, 96–98.

ensisijaisesti kansallisia. Talousmedia taas on kansainvälisesti huomattavasti integroituneempaa seurauksena yritystoiminnan ja maailmantalouden globalisoitumisesta.²² Yleislehtien talouslehtiin verrattuna voimakas kansallinen orientoituminen sekä niihin kohdistuva vaatimus yleiskielisyydestä ja ymmärrettävyydestä tekevät niistä otollisen aineiston Lehman Brothersin konkurssin tulkintojen vertailuun.

Viimeinen aineistoa yhdistävä tekijä on tarkasteltavien lehtien vankka asema kotimaidensa mediakentissä. The New York Times ja The Guardian ovat samaan aikaan myös maailmanlaajuisesti tunnustettuja journalistisia instituutioita, jotka pyrkivät ohjaamaan yleistä mielipidettä. Esimerkiksi The New York Timesin siirtymästä digitaalisen median aikakauteen kirjoittanut Nikki Usher kuvailee “The Gray Lady” olevan mielenkiintoinen tutkimuskohde institutionaalisen roolinsa ja siitä kumpuavan omanarvontuntonsa vuoksi. Vuonna 2010 The New York Timesin verkkosivuilla oli yli 30 miljoonaa viikoittaista kävijää, ja se oli koko verkon viidenneksi vierailuin uutissivusto.²³ Amerikkalaislehden tavoittavuutta havainnollistaa se, että aineiston muissa lehdissä siteerataan sitä aikarajauksen puitteissa useaan otteeseen. Yhdysvalloissa The New York Times oli syksyllä 2008 vähän yli miljoonan numeron päivittäisellä levikillään maan suurin seitsemänpäiväinen sanomalehti²⁴. Samaan aikaan The Guardianin levikki oli vähän yli 340 000 kappaletta, mikä teki siitä Iso-Britannian neljänneksi suurimman laatulehden²⁵ The Daily Telegraphin, The Timesin ja Financial Timesin jälkeen.²⁶ Vaikuttavuudeltaan The Guardian lienee kuitenkin merkittävämpi kuin pelkkä painetun sanomalehden levikki antaa ymmärtää, sillä lehdellä on laaja ulkomainen lukijakunta.²⁷ Lehden asema myös tiedostetaan. Verkkosivuillaan The

²² Wilke 2011, 259.

²³ Usher 2014, 7,39.

²⁴ The New York Times Company, 26.2.2009: 2008 Annual Report.

<http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/n/NYSE_NYT_2008.pdf>. [Luettu 13.3.2008].

²⁵ Levikkitietoja Iso-Britanniassa mittaava Audit Bureau of Circulations luokittelee laatulehdiksi (morning quality) vuonna 2008 ilmestyneistä lehdistä The Daily Telegraphin, The Timesin, Financial Timesin, The Guardianin sekä The Independentin. Audit Bureau of Circulations: Data search, Morning Quality.

<<https://www.abc.org.uk/product?a=abc&search=Morning%20Quality>> [Luettu 22.12.2018].

²⁶ The Guardian, 9.1.2009: ABCs: National Daily Newspaper Circulation December 2008.

<<https://www.theguardian.com/media/table/2009/jan/09/abc-december-national-newspapers>> [Luettu 13.3.2018].

²⁷ The Guardian, 25.1.2013: Our Audience Story. The Guardianin lukijatilastoja.

<<https://image.guardian.co.uk/sys->

Guardian kertoo tekevänsä journalismia, jota “the world needs”. Helsingin Sanomilla ja Dagens Nyheterillä on ollut kotimaissaan 2000-luvulla hyvin vankka rooli, mikä näkyy niiden verrattain suurissa levikkiluvuissa²⁸. Esimerkiksi vuonna 2010 Helsingin Sanomat oli 380 000 kappaleen levikillään ylivoimaisesti suurin suomalainen seitsemänpäiväinen sanomalehti²⁹. Dagens Nyheterin asema Ruotsissa oli samankaltainen. Vuonna 2004 sen levikki oli noin 360 000 kappaletta³⁰. Levikkien absoluuttisilla määrillä ei kuitenkaan sinänsä ole tämän tutkielman puitteissa suurta merkitystä. Keskeisempää on lehtien suhteellinen asema kotimaisiin kilpailijoihinsa nähden.

Yllä kuvailtujen yhtäläisyyksien perusteella lehdet sijoittuvat ikään kuin samaan lokeroon kotimaidensa mediakentissä. The New York Times, The Guardian, Dagens Nyheter ja Helsingin Sanomat ovat kotimaidensa merkittävimpiä arvoliberaaleja sanomalehtiä ja kuuluvat samalla seuratuimpien medioiden joukkoon. Sellaisinaan niiden lukijakuntien voidaan ajatella muistuttavan toisiaan muun muassa arvomaailmansa ja sosioekonomisen taustansa suhteen. Esimerkiksi Helsingin Sanomat luonnehtii lukijoitaan korkeakoulutetuiksi ja hyvätuloisiksi kaupunkilaisiksi³¹. The Guardianin mukaan yli 80 prosenttia sen lukijakunnasta kuuluu tulotasoltaan keskiluokkaan, ylempään keskiluokkaan tai yläluokkaan (ABC1)³². Lisäksi brittilehti luonnehtii lukijoidensa koulutustasoa keskivertoa korkeammaksi.^{33,34}

files/Guardian/documents/2013/01/25/GuardianKeyAudienceStats.pdf> [Luettu 25.1.2019]. Lehti kertoo tavoittaneensa vuonna 2012 globaalisti keskimäärin 36 miljoonaa lukijaa kuukaudessa.

²⁸ Luvut heijastelevat myös sanomalehtien väkilukuun suhteutettuna korkeaa kokonaislevikkiä Suomessa ja Ruotsissa. Tästä huolimatta DN ja HS ovat kiistatta kotimaidensa luetuimmat päivälehdet.

²⁹ Levikintarkastus Oy, 22.12.2011: LT-levikkilasto 2010. Suomessa ilmestyvien sanomalehtien levikkitiedot. <<http://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2014/05/Levikkilasto2010.pdf>> [Luettu 22.12.2018].

³⁰ BBC, 23.3.2004: The press in Sweden. Sanomalehtien lukemista ja levikkejä Ruotsissa käsittelevä uutinen. <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3553279.stm>> [Luettu 22.12.2018].

³¹ Sanoma, 2018: Helsingin Sanomat. Helsingin Sanomien mediakortti.

<<https://media.sanoma.fi/mediat-yleisot/uutismedia/helsingin-sanomat>> [Luettu 23.12.2018].

³² Luokittelu perustuu perheen elättäjän (chief income earner) päätoimiseen ammattiin. Ks. National Readership Survey: Social Grade. <<http://www.nrs.co.uk/nrs-print/lifestyle-and-classification-data/social-grade/>> [Luettu 15.1.2018].

³³ The Guardian 22.8.2012: The Guardian and Observer reader profile.

<<https://image.guardian.co.uk/sys-files/Guardian/documents/2012/08/22/Printreaderprofile.pdf>> [Luettu 23.12.2018].

³⁴ Lehtien kuvaukset lukijakunnastaan on suunnattu mainostajille, joille hyvin toimeentulevat lukijat ovat houkutteleva kohdeyleisö. Tästä huolimatta voidaan lehtien omien kuvauksien katsoa antavan melko hyvän yleiskuvan siitä, keille ne on ensisijaisesti suunnattu.

1.2. Tutkimusasetelma, -menetelmä ja rajaukset

Aineiston valinnan taustalla on ennen kaikkea pyrkimys muodostaa kokonaiskuva siitä, miten Lehman Brothersin konkurssia tulkittiin mediassa sen jälkimainingeissa syksyllä 2008. Tarkastelemieni lehtien päätoimitukset sijaitsevat New Yorkissa, Lontoossa, Tukholmassa ja Helsingissä. Aineisto antaa kuvan siitä, miten Lehmanin konkurssi on näyttäytynyt läheltä ja kaukaa: kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden näkökulmasta New York ja Lontoo ovat keskuksia, Tukholma ja Helsinki taas periferioita. Toisaalta tavoitteena on ollut luoda lehtien välille mielekäs vertailuasetelma, jonka kautta on mahdollista tarkastella niistä nousevia tulkintaeroja. Lisäksi lehtien valikoitumiseen ovat vaikuttaneet niiden saatavuus sekä kirjoittajan kielitaito. Seuraavaksi esittelen lyhyesti tutkimusasetelmaan liittyviä näkökohtia, perustelen aineiston aikarajauksen sekä kuvailen käytännön analyysissä noudattamiani periaatteita.

Tutkimusasetelmani nojautuu ajatukseen siitä, että lehdistä nousevat tulkinnat heijastelevat niiden lukijakunnan maailmankuvia. Käsitykset lukijakunnan mielipiteistä vaikuttavat niin aiheiden valintaan kuin juttujen sävyyn ja tyyliin. Pääsääntöisesti medioiden voidaan katsoa välttävän näkökulmia, jotka ovat merkittävässä ristiriidassa niiden yleisön arvojen kanssa.³⁵ Lehtien ja niiden yleisön keskinäinen vaikutus on kuitenkin kaksisuuntainen: lehdet toisaalta ottavat huomioon lukijoidensa mielipiteet, toisaalta lukijat poimivat lehdistä omia näkemyksiään tukevaa tietoa. Kysymys lehtien vaikutuksesta yleisöön onkin hyvin monimutkainen ja sen osoittaminen on ylipäänsä vaikeaa.³⁶ Tämän asian pohtiminen ei nähdäkseni kuitenkaan ole tämän tutkielman puitteissa edes tarpeen. Sen sijaan aineiston voidaan sanoa toimivan eräänlaisena otantana siitä, miten Lehman Brothersin konkurssia ja sitä kautta finanssikriisiä laajemmin on voitu lehtien yleisön keskuudessa tulkita. Teknisesti ilmaistuna tarkasteluni kohteena oleva ”perusjoukko”, jota yritän aineistoni kautta ymmärtää, on lehtien kohdeyleisön käsitykset Lehmanin konkurssista. Tutkittavaa aihetta valottavana ”näytteenä” taas toimii lehtien uutisointi.³⁷ Käytännössä tämä merkitsee, että johtopäätöksissä peilaan lehdistä nousevien tulkintojen kautta sitä, millaisena Lehman Brothersin konkurssin merkitys ja syyt on saatettu laajemmin nähdä.

³⁵ Esim. Richardson 2007, 90–91.

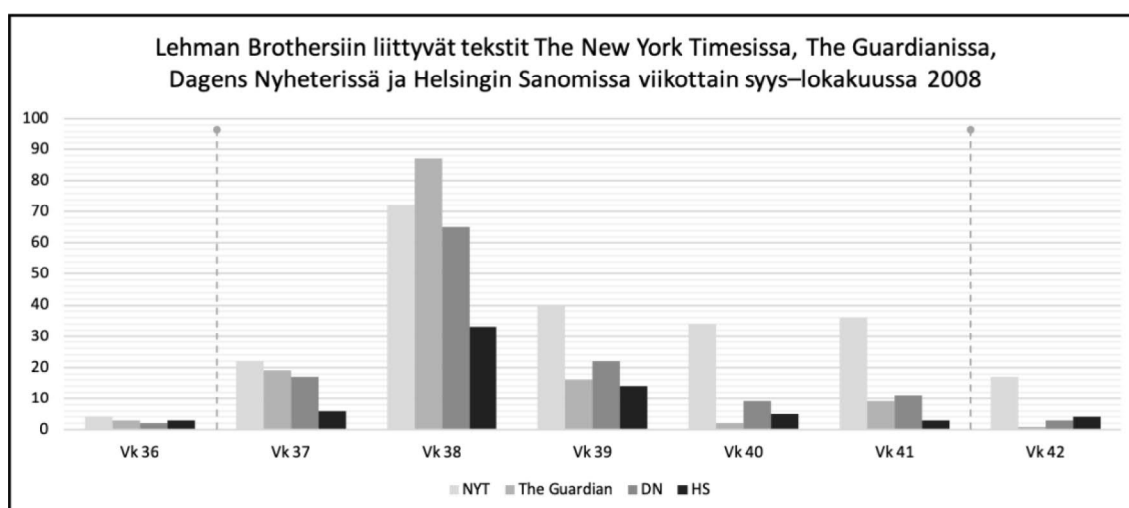
³⁶ Tästä esim. Kalela 1972, 114–116; Tommila & Keränen 1974, 32–33.

³⁷ Vrt. Kalela 1972, 112–113.

Yleistysten tekemisessä täytyy kuitenkin olla varovainen, sillä lehtien ei voida sanoa suoraan heijastavan lukijoidensa maailmankuvia. Ne kertovat vain siitä, millaisia nämä näkemykset olisivat voineet olla ja millaiset tulkinnat ovat saattaneet nousta päällimmäisiksi. Varauksella on suhtauduttava myös tulkintaan aineistosta kokonaisvaltaisena kuvauksena esimerkiksi “amerikkalaisesta liberaalista näkökulmasta”. The New York Times voi parhaimmillaan antaa kuvan siitä, millaiset tulkinnat konkurssista ovat saattaneet nousta päällimmäisiksi (New Yorkissa asuvien) amerikkalaisten liberaalien keskuudessa. Lehtiä tarkasteltaessa on kuitenkin otettava huomioon myös yksittäisten kirjoittajien ja haastateltavien esiin tuomat näkemykset, jotka vaikuttavat siihen, millaiseksi tulkintojen paletti muodostuu. Samoin tulee suhtautua ajatukseen kaikista lehdistä länsimaisten tai The Guardianista, Dagens Nyheteristä ja Helsingin Sanomista eurooppalaisten tai länsieurooppalaisten tulkintojen peileinä. Vaikkapa länsieurooppalaisten tulkintojen hahmottelu aineistosta vaatisi esimerkiksi saksalaisen tai ranskalaisen lehden ottamista mukaan tarkasteluun. Tässä rajoitteena on kuitenkin ollut kirjoittajan kielitaito. En ole kelpuuttanut aineistoon esimerkiksi saksalaislehtien englanninkielisiä painoksia, sillä ne on suunnattu erilaiselle yleisölle kuin saksankieliset painokset.

On kuitenkin syytä todeta, että rajoitteistaan huolimatta aineisto kuvastaa nimenomaan “länsimaisia” tulkintoja konkurssista. On varsin todennäköistä, että esimerkiksi kiinalaisissa tai venäläisissä viestimissä Lehman Brothersin konkurssia on tulkittu hyvin eri tavalla kuin nyt aineistoon valikoiduissa lehdissä. Aineiston voidaan sanoa toimivan kurkistusaukkona siihen, millaisia eroja ja yhtäläisyyksiä suhtautumisessa Lehman Brothersin konkurssiin ja pahentuvaan kriisiin Yhdysvalloissa, Iso-Britanniassa, Ruotsissa ja Suomessa on ollut. Seurauksena lehtien yhtäläisyyksistä tyypin, yleisön ja arvomaailman suhteen niistä nousevien tulkintaerojen voidaan katsoa heijastavan eroja niitä ympäröivissä yhteiskunnissa lehtien omien aatemaailmojen erilaisuuden sijaan. Toisin sanoen, lehdistä nousevat tulkintaerot eivät ole liberaalien ja konservatiivien välisiä vaan esimerkiksi amerikkalaisten ja brittiläisten liberaalien välisiä. Yleisöön liittyvät rajoitukset huomioiden lehtien voidaankin katsoa heijastelevan yhtäältä amerikkalaisten ja eurooppalaisten tulkintojen eroja sekä toisaalta finanssikeskusten ja pohjoismaiden välistä eroa.

Tarkastelen lehtiä noin kuukauden ajanjaksolla alkusyksyllä 2008, maanantaista 8. syyskuuta aina sunnuntaihin 12. lokakuuta asti. Ennen konkurssiaan syyskuun puolivälissä Lehman oli ollut huomattavissa vaikeuksissa kevästä 2008 alkaen. Kriisiuutisoinnin keskiöön Lehman nousi kuitenkin vasta syyskuun toisen viikon alussa sen jälkeen, kun Yhdysvaltain hallinto oli pelastanut asuntoluotottajat Freddie Macin ja Fannie Maen. Ulotan rajauksen lokakuun alkupuolelle, jolloin Lehmanin toimitusjohtaja Richard Fuld todisti Yhdysvaltain senaatin tutkintakomitean edessä pankin konkurssista. Aikarajaus on luontevaa päättää tähän, sillä kuulemista käsittelevien artikkeleiden jälkeen Lehmaniin keskittyvät uutiset vähenevät huomattavasti. Alla oleva kuvaaja (Kuva 1) esittää Lehman Brothersiin liittyvien artikkeleiden jakauman lehdissä syys–lokakuussa.



Kuva 1. Tutkielman aikarajaus on osoitettu katkoviivoilla.

Käsittämäni artikkelit olen The Guardianin, Dagens Nyheterin ja Helsingin Sanomien osalta kerännyt lehtien verkkosivuilta hakusanalla “Lehman Brothers”. Lehtien verkkosivuilta löytyvät sähköisessä muodossa sekä niiden paperi- että verkkoversioissa julkaistut jutut tutkielmani käsittämältä ajanjaksolta. The New York Timesin osalta olen kuitenkin aineiston tiivistämiseksi rajannut tarkastelun koskemaan ainoastaan paperilehdessä julkaistuja juttuja³⁸, minkä vuoksi lehden artikkelit on haettu ProQuest Historical Newspapers: The New York Times (1851–2010) -verkkoarkistosta. Aineistosta löytyi tarkastelujaksolla kaikkiaan 522 osumaa, jotka jakautuivat lehtien

³⁸ Tarkasteltavalla ajanjaksolla NYT julkaisi kaikkiaan yli 700 juttua, joissa Lehman Brothers mainitaan. NYT:n verkkouutisten rajaaminen pois aineistosta selittää sitä, miksi The Guardianin aineisto on viikolla 38 tarkasteltavien lehtien laajin.

kesken seuraavasti: The New York Timesin printtilehdessä julkaistiin 204, The Guardianissa³⁹ 133, Dagens Nyheterissä 124 ja Helsingin Sanomissa 61 juttua. Olen poistanut luvuista muut kuin leipätekstiä tai muuta toimituksellista materiaalia sisältävät osumat. Tilan säästämiseksi viitataan alkuperäismateriaalini artikkeleihin kuten paperisiin sanomalehtiin, enkä sisällytä viiteisiin yksittäisten juttujen verkko-osoitteita. Yksittäisten artikkeleiden löytämiseen tarvittavat tiedot lisään lähdeluetteloon.

Keskityn aineistossa lehden oman toimituskunnan sekä vakituisten kolumnistien kirjoittamiin teksteihin. Tarkastelussa painottuvat erityisesti mielipiteitä kuvaavat tekstilajit kuten pääkirjoitukset, kolumnit ja analyysit, joskin hyödynnän laajasti myös leipä uutisia. Yleisön mielipidekirjoitukset sen sijaan olen jättänyt aineiston ulkopuolelle. Tämä johtuu siitä, ettei niitä ollut saatavilla kattavasti kaikista lehdistä. Lisäksi mielipidesivuilla kirjoitusten valtavirrasta poikkeavat mielipiteet saattavat saada poikkeuksellisen paljon palstatilaa, koska kirjoitusten välille halutaan luoda keskustelevuutta. Mielipidekirjoitusten rajausta aineiston ulkopuolelle ei kuitenkaan ole kategorinen. Mikäli jokin kirjoitus olisi herättänyt merkittävää huomiota, olisi se sisällytetty tarkasteluun. Koska olen kerännyt aineistoni verkosta, rajautuu siellä julkaisematon kuvajournalismi tarkasteluni ulkopuolelle muutoin kuin The New York Timesin osalta. Niin ikään aineistoni ei anna mahdollisuutta lehden taittoon liittyvien näkökulmien tarkasteluun.

Menetelmällisesti analyysini nojaa lähiluentaan, jonka myötä nousevia huomioita tarkastelen historian tutkimuksen lähdekritiikin kautta. Viitteellisen ohjeiston lähiluentaan olen lainannut siitä diskurssianalyysin osana kirjoittaneelta John Richardsonilta. Aineiston erittelyssä keskityn muun muassa siihen, millaisia valintoja teksteissä on tehty sanaston, rakenteen ja tyylin suhteen ja mihin näillä valinnoilla on mahdollisesti pyritty.⁴⁰ Analyysi kulkee mikrotason yksittäisistä sanavalinnoista aina samoja aiheita käsittelevien juttujen kokonaisuuksiin makrotasolla muodostaen pala palalta kuvan lehdissä esiintyvistä tulkintalinjoista. Otan tarkastelussa huomioon, että mediassa kuva todellisuudesta muodostuu päivä päivältä tapahtumien edetessä. Tulkinnat voivat siis muuttua viikkojen kuluessa.⁴¹ Samaan aikaan pyrin nostamaan esiin

³⁹ MI. The Observer.

⁴⁰ Richardson 2007, 38–39.

⁴¹ Richardson 2007, 71–74.

yksittäisten kirjoittajien ja lehtien kotimaisen toimintaympäristön roolia niistä nousevien tulkintojen muotoutumisessa. Työskentelyprosessin jäsentämiseksi käsittelem aineistoa laadulliseen analyysiin tarkoitetun NVivo-ohjelman avulla. Ohjelmiston käyttö helpottaa havaintojen hallintaa ja ryhmittelyä, mikä nähdäkseni edesauttaa aineiston tulkintaa sen omilla ehdoilla.

1.3. Finanssikriisi lähihistoriana ja aiempi tutkimus

Globaalin luonteensa ja laajojen vaikutustensa vuoksi finanssikriisistä on tuotettu valtavat määrät materiaalia niin mediassa, eri tieteenaloilla kuin populaarikulttuurissa. Varsinainen finanssikriisiä käsittelevä tutkimuskirjallisuus painottuu erittäin vahvasti taloustieteen ja erilaisten liiketaloudellisten näkökulmien tutkimukseen. Toki rajanveto taloustieteellisen tutkimuksen ja taloushistorian välillä on häilyvää. Esimerkiksi kriisihistorian klassikot kuten Reinhartin ja Rogoffin “This Time is Different” sekä Kindlebergerin ja Aliberin “Manias, Panics and Crashes” asettavat kriisin historialliseen kontekstiinsa.⁴²

Tästä huolimatta voidaan todeta, että finanssikriisiä käsittelevän historian tutkimuksen osalta ollaan tukevasti Timo Soikkasen termien “nykyhetken ja historian tutkimuksen välisellä ei-kenenkään maalla”⁴³. Toisin sanoen varsinaista akateemista historian tutkimusta aiheesta ei vielä ole ehditty kirjoittaa. Tälle ei-kenenkään maalle ominaisesti huomattava osa finanssikriisin kuvauksista on tapahtumia seuranneiden toimittajien kirjoittamia. Tällaiset teokset on suunnattu ensisijaisesti laajalle yleisölle ja monesti ne jäljittävät kriisin syitä kirjoittajiensa omien kokemusten ja anekdotaalisen aineiston pohjalta. Esimerkkeinä mainittakoon vaikkapa John Cassidy’n “How Markets Fail”, jossa hän taustoittaa kriisiä taloustieteen kehityksen kautta, sekä Joris Luyendijk’in “Swimming with Sharks”, jossa kirjoittaja tarkastelee yrityskulttuurin roolia kriisin taustalla.⁴⁴ Samaan kategoriaan kuuluvat myös kriisissä osallisina olleiden elämäkerrat. Muistelmansa ovat julkaisseet kaikki kolme keskeisintä kriisin ratkaisuun osallistunutta amerikkalaista viranomaista: George Bushin toisen kauden valtiovarainministeri Henry

⁴² Ks. Reinhart & Rogoff 2008; Kindleberger & Aliber 2011.

⁴³ Soikkanen 1995, 104.

⁴⁴ Ks. Cassidy 2010; Luyendijk 2016.

Paulson, keskuspankin pääjohtaja Ben Bernanke sekä keskuspankin New Yorkin konttorin johtaja ja presidentti Barack Obaman ensimmäisen kauden valtiovarainministeri Timothy Geithner. Kaikki kolme puolustavat toimintaansa kriisissä. Heidän mukaansa viranomaisten ensisijainen pyrkimys finanssikriisin hoidossa oli estää entistä pahempi romahdus.⁴⁵

Toinen kriisikirjallisuuden lähihistoriallista luonnetta korostava tekijä on sen poleeminen luonne. Kriisin tulkinnat ovat vahvasti sidoksissa esittäjiensä poliittisiin lähtökohtiin. Paras mahdollinen esimerkki tästä on Barack Obaman hallinnon vuonna 2009 nimittämän Financial Crisis Inquiry Commissionin (FCIC) loppuraportti. Kymmenhenkisen komission kaikki neljä republikaanijäsentä irtisanoutuivat raportin johtopäätöksistä, joiden he katsoivat keskittyvän liiaksi sääntelyn puutteisiin ja rahoitusalan poliittiseen vaikutusvaltaan. Sen sijaan he näkevät tärkeämpinä syinä globaalien pääomavirtojen epätasapainon, ongelmat tietyissä rahoitusalan yrityksissä ja toimintatavoissa sekä julkisen asuntopolitiikan, joka korosti omistusasumista vaurastumisen välineenä.⁴⁶ Demokraatit näkevät kriisin syyt mielellään Bushin hallinnon aikaisissa virheissä. Republikaanit puolestaan vastaavat syytöksiin ohjaamalla huomiota laajempiin kehityskulkuihin, yksittäisten toimijoiden virheisiin tai demokraateille tärkeään progressiiviseen asuntopolitiikkaan.

Vaikuttaa siltä, että kriisin suureksi selitykseksi on noussut 1980-luvun alusta jatkunut markkinaliberalistinen trendi, jonka ansiosta rahoitusmarkkinoiden sääntelyä oli vapautettu kaikkialla maailmassa, etenkin Yhdysvalloissa. Tästä ovat kirjoittaneet muun muassa taloustieteilijät Paul Krugman ja Joseph Stiglitz. He ovat kumpikin tahoillaan julkaisseet varsin pamfletinomaiset teokset, joissa he kritisoivat kriisin ratkaisua sekä sitä edeltäneiden vuosikymmenten talouspolitiikkaa.⁴⁷ On syytä huomauttaa, että Krugman ja Stiglitz tunnetaan pitkän linjan markkinaliberalismin kriitikoina. Vastaavia näkemyksiä ovat kuitenkin tuoneet esiin myös monet muut. Esimerkiksi Robert Shiller on esittänyt, että ihmisen epärationaalisuus tekee sääntelemättömistä markkinoista luonnostaan

⁴⁵ Ks. Paulson 2010; Bernanke 2017; Geithner 2015.

⁴⁶ FCIC 2011, 414–419, 443–444. Raporttiin jätettiin kaksi eriävää mielipidettä. Kolme neljästä republikaanijäsenestä katsoo kriisin syiden olleen muualla kuin maan hallinnossa. Neljäs jäsen taas korostaa yksin jättämässään lausunnossa 1990 ja 2000-luvun asuntopolitiikan olleen kriisin primus motor, sillä se oli hänen mukaansa tärkein syy subprime-luottojen määrän kasvussa.

⁴⁷ Ks. Krugman 2009; Stiglitz 2010.

epävakaat.⁴⁸ Kuten FCIC:n raportti osoittaa, monia muitakin tulkintoja kriisin syistä on esitetty. Toista näkökulmaa edustaa esimerkiksi libertaarisen Cato-instituutin johtaja John A. Allison, joka tulkitsee kriisin johtuneen ainoastaan Yhdysvaltain hallinnon sekaantumisesta markkinatalouden toimintaan⁴⁹. Selvää on, että finanssikriisiin johtaneet syyt olivat hyvin monitahoisia ja yksittäisten tekijöiden roolia kriisin synnyssä on hyvin hankala arvioida. Yleisenä huomiona ja kirjoittajan omien lähtökohtien tunnistamiseksi täytyy kuitenkin todeta, että markkinaliberalistista ideologiaa kritisoiva tulkinta vaikuttaa päässeen keskustelussa niskan päälle.

Tutkielmani aihe sijoittuu nimenomaan finanssikriisin mediatulkintoja tarkastelevan tutkimuksen kenttään. Tämän alan tutkimus on keskittynyt pääasiassa viestinnän ja journalismin oppiaineisiin, mutta kansainvälisesti kriisin mediatulkintoja on tarkasteltu jonkin verran myös historiallisesta näkökulmasta. Esimerkiksi Steve Schifferesin ja Richard Robertsin toimittama finanssikriisin saamaa mediahuomiota käsittelevä artikkelikokoelma keskittyy muun muassa pohtimaan sitä, onnistuiko media ennustamaan kriisin ja millainen rooli sillä oli kriisin syntymisessä. Kriisin ennustamiseen ja tulkintaan vaikuttivat muun muassa toimittajien suhteet lähteinään käyttämiinsä rahoitusalan sisäpiiriläisiin. Mediaa on kriisin jälkeen ja sen aikana suomittu myös kriisin pahentamisesta toisaalta ruokkimalla sitä edeltänyttä nousukautta ja toisaalta lietsomalla paniikkia kriisin kääntyessä akuutiksi.⁵⁰ Schifferes on toimittanut Laura Basun ja Sophie Knowlesin kanssa artikkelikokoelman myös median suhtautumisesta kriisin ratkaisumenetelmiin. Heidän mukaansa keskustelu talousjärjestelmän uudistuksista hautautui oikeistolaiseen talouskuria korostaneeseen paradigmaan, jossa ongelmien lähteenä esitettiin heikon sääntelyn sijaan valtioiden liian löysä taloudenpito.⁵¹ Knowlesin mukaan tämä on ainakin osittain seurausta siitä, että journalismin heikentyvät resurssit ajavat toimittajat yhä useammin vain toisintamaan vallalla olevaa neoliberaalia talouskäsitystä⁵².

Kriisin tarkastelu lähinnä vallitsevan järjestelmän puitteissa nousee esiin myös kotimaisessa kriisiuutisointia käsittelevässä tutkimuksessa. Laajin finanssikriisin saamaa

⁴⁸ Ks. Shiller 2008.

⁴⁹ Allison 2013.

⁵⁰ Schifferes & Roberts 2015, xv–xxii.

⁵¹ Basu, Schifferes & Knowles 2018, 1–3.

⁵² Knowles 2018, 188–193.

mediahuomiota tarkasteleva kotimainen teos on Anna Simolan ja Esa Reunasen “Kaikki toistaiseksi hyvin” (2010). Helsingin Sanomien, Kauppalehden ja Financial Timesin kriisiuutisointia vuosilta 2007–2009 tutkineiden Simolan ja Reunasen mukaan kriisi nähtiin ennen kaikkea vallitsevan talousjärjestelmän toimintahäiriönä. Näin olleen kriisiuutisoinnissa ei juurikaan kyseenalaistettu koko järjestelmän legitimitettä. Heidän toinen keskeinen havaintonsa on, että kriisin syyt ulkoistetaan kotimaisissa lehdissä Yhdysvaltoihin – ongelmat nähdään nimenomaan Wall Streetin ylilyöntien seurauksena.⁵³ Hyvin samalla tavoin mediadiskurseja on tulkinnut Heidi Hirsto, joka on tarkastellut Helsingin Sanomien ja Kauppalehden uutisointia heti Lehman Brothersin konkurssin jälkeen 15.–21. syyskuuta 2008.⁵⁴

Kriisin akuutista vaiheesta on kuluneiden kymmenen vuoden aikana kirjoitettu Suomessa toistakymmentä kriisiuutisointia käsittelevää pro gradua, jotka käsittelevät pääasiassa kriisiin liittyviä moraalikysymyksiä ja kriisiuutisoinnin retoriikkaa⁵⁵. Erikseen mainittakoon Mitja Välimäen yleisen historian pro gradu -työ, jossa hän vertailee historian käyttöä kriisiuutisoinnissa The New York Timesissa ja Helsingin Sanomissa syksyllä 2008. Välimäen mukaan kriisin historiallisuutta korostaviksi tekijöiksi nousevat etenkin Yhdysvalloissa vertaukset aiempiin kriiseihin, etenkin 1930-luvun lamakauteen.⁵⁶ Finanssikriisin mediatulkintoja käsittelevät opinnäytteet painottuvat voimakkaasti kotimaiseen aineistoon, pääasiassa Helsingin Sanomiin. Lisäksi tutkimuksissa keskitytään analysoimaan kriisiuutisoinnin kokonaisuutta jostakin rajatusta temaattisesta näkökulmasta. Lehman Brothersin konkurssin kaltaisen merkittävän yksittäisen tapahtuman kautta kriisiä ei ole tarkasteltu. Myös ulkomaista aineistoa on hyödynnetty varsin vähän. Välimäen lisäksi kansainvälistä aineistoa käyttää vain Heini Hyrkkö, joka hänkin vertailee lähteitään ensisijaisesti EU-näkökulmasta⁵⁷. Nähdäkseni tutkielmani tuo sekä aineistonsa että aiheensa osalta uudenlaisen näkökulman finanssikriisin saaman mediahuomion tutkimukseen.

⁵³ Simola & Reunanen 2010, 101–110.

⁵⁴ Hirsto 2009.

⁵⁵ Moraalikysymyksistä ks. Kisamaa 2015; Lipponen 2011. Retoriikasta ks. Hyrkkö 2013; Mantere 2011; Smolander 2011.

⁵⁶ Välimäki 2015.

⁵⁷ Hyrkkö 2013.

1.4. Asuntokupla, finanssikriisi ja Lehman Brothersin konkurssi

Finanssikriisin juuret ovat Yhdysvalloissa 2000-luvun alussa paisuneessa historiallisen suuressa kiinteistömarkkinoiden hintakuplassa, joka alkoi supistua vuosien 2006 ja 2007 vaihteessa. 2000-luvun alkuvuosina Yhdysvaltoihin virtasi valtavat määrät ulkomaista pääomaa, joka vakaan tuoton houkuttelemana kanavoitui asuntomarkkinoille. Yhdessä keskuspankki Federal Reserven (Fed) ylläpitämän matalan korkotason kanssa tasainen pääomavirta paisutti kiinteistöjen hintoja nopeasti: Reinhartin ja Rogoffin mukaan reaali hinnat nousivat kriisiä edeltäneen vuosikymmenen aikana, vuosina 1996–2006, yli kolme kertaa enemmän kuin koko edeltävänä vuosisatana.⁵⁸

Samaan aikaan tuotekehittely rahoitusmarkkinoilla loi asuntolainoille maailmalajuiset jälkimarkkinat, mikä lisäsi entisestään markkinoille virtaavan pääoman määrää. Asuntoluotottajien ei tarvinnut enää pitää myöntämiään lainoja omissa kirjoissaan, vaan ne saattoivat myydä lainat eteenpäin investointipankeille. Pankit paketoivat lainat niin sanotuiksi CDO:iksi⁵⁹, jotka sisälsivät tuhansia lainoja, ja kauppasivat ne edelleen sijoittajille ympäri maailmaa.⁶⁰ Luotonantajien ei tarvinnut enää huolehtia velallisen maksukyvyistä, koska ne saivat voittonsa myymällä lainan eteenpäin.

Tämä johti hyvin aggressiiviseen antolainaukseen. Jopa käytännössä maksukyvyttömät ihmiset saattoivat saada lainaa yli sata prosenttia vakuutena olevan asunnon markkina-arvosta. Lainanottajia houkuteltiin esimerkiksi väliaikaisilla korkokatoilla ja lyhennysvapailta. Monesti lainaehdot olivat sellaiset, että muutaman vuoden kuluttua lainan myöntämisestä sen hoitokustannukset pomppasivat velallisen maksukyvyyn ulottumattomiin.⁶¹ Tavallista matalamman maksukyvyyn asunnonostajille myönnettyjen niin kutsuttujen subprime-lainojen osuus Yhdysvaltojen asuntolainamarkkinoilla kolminkertaistui vuosien 2003–2004 noin 6–7 prosentista 20 prosenttiin vuonna 2006⁶².

Asuntolaina-automaatin taustaoletuksena oli asuntojen hintojen jatkuva kasvu. Hintojen noustessa luottotappioita ei tarvinnut pelätä, kun maksamatta jäänyt laina voitiin kattaa

⁵⁸ Reinhart & Rogoff 2009, 207,212.

⁵⁹ Collateralized Debt Obligation. Prosessia kutsutaan arvopaperistamiseksi (securitization).

⁶⁰ Kindleberger & Aliber 2011, 258–259.

⁶¹ Reinhart & Rogoff 2009, 213.

⁶² Kindleberger & Aliber 2011, 261.

myymällä sen vakuutena ollut asunto.⁶³ Vuoden 2006 loppupuolella asuntojen hinnat kuitenkin kääntyivät laskuun koko Yhdysvalloissa. Maksamatta jääneiden lainojen nopea lisääntyminen vuoden 2006 lopulta alkaen oli myrkkyä asuntoluotottajille, joita alkoi ajautua konkurssiin pitkin Yhdysvaltoja. Seuraavaan kesään mennessä asuntokuplan puhkeaminen oli ajanut maan subprime-velkakriisiin⁶⁴. Yhdysvallat ei ollut ainoa kehittynyt maa, jossa 2000-luvun alussa kasvoi asuntokupla. Esimerkiksi Iso-Britannian, Irlannin ja Espanjan kiinteistömarkkinoilta alkoi purkautua ilmaa samoihin aikoihin, minkä seurauksena kriisi alkoi nopeasti näkyä myös Euroopassa.⁶⁵ Iso-Britanniassa vakavaraisuuteen kohdistuneet epäilykset riepottelivat talletuspankki Northern Rockia syksyllä 2007 ja valtio joutui kansallistamaan sen seuraavan vuoden alussa⁶⁶.

Luottotappioiden kasvaessa myös Lehman Brothersin kaltaiset suuret investointipankit alkoivat tuntea olonsa tukalaksi. Ne olivat kuplavuosina luoneet asuntolainojen arvopaperistamiseen teollisen mittakaavan tuotantolinjat. Hintojen kääntyessä laskuun pankeilla oli hallussaan suuret varastot lainoja, joita ne eivät enää saaneetkaan myytyä eteenpäin.⁶⁷ Kun miljardien arvoiset sijoitukset asuntolainoihin alkoivat menettää arvoaan, alkoi markkinoilla herätä kysymyksiä investointipankkien vakavaraisuudesta. Ongelmia voimistivat pankkien riskialttiit liiketoimintamallit ja riippuvuus lyhytaikaisesta rahoituksesta. Luottamuspuolan ensimmäinen merkittävä uhri Yhdysvalloissa oli Lehman Brothersin kilpailija Bear Stearns. Se kaatui liikepankki JP Morgan Chasen syliin maaliskuussa 2008 osakekurssinsa romahdettua vain muutamassa päivässä. Yhdysvaltain liittovaltio rahoitti kaupan noin 30 miljardin dollarin lainalla. Syyskuun alussa 2008 liittovaltio joutui ottamaan haltuunsa maan suurimmat asuntoluotottajat Freddie Macin ja Fannie Maen noin 200 miljardilla dollarilla.⁶⁸

Lehman oli kriisiä edeltäneinä vuosina laajentunut aggressiivisesti asuntolainamarkkinoille. Kun markkinat alkoivat yskiä vuonna 2006, pankin johto päätti hyödyntää tilannetta ja kasvattaa markkinaosuuttaan asuntolainoihin liittyvissä tuotteissa. Vuonna 2007 Lehman tekikin ennätysellisen neljän miljardin dollarin tuloksen. Sen

⁶³ Stiglitz 2010, 2.

⁶⁴ Kindleberger & Aliber 2011, 261–262; Reinhart & Rogoff 2009, 208.

⁶⁵ Kindleberger & Aliber 2011, 185.

⁶⁶ Guillén 2009, 2

⁶⁷ Kindleberger & Aliber 2011, 261–262.

⁶⁸ Kindleberger & Aliber 2011, 263.

osakkeen arvo oli tuolloin noin 65 dollaria. Vuoden 2008 edetessä Lehman joutui kuitenkin tekemään suuria alaskirjauksia asuntomarkkinoihin liittyviin sijoituksiinsa. Vuoden toisella neljänneksellä Lehman teki jo 2,8 miljardia dollaria tappiota.⁶⁹ Elokuun loppupuolella pankin tilanne oli jo niin heikko, että se etsi kuumeisesti itselleen ostajaa. Elo-syyskuun vaihteessa ostajaehdokkaana oli eteläkorealainen Korea Development Bank. Neuvotteluiden korealaisten kanssa kariuduttua Lehman joutui julkistamaan kolmannen vuosineljänneksen tuloksensa etuajassa. Keskiviikkona 10. syyskuuta julkistetut 3,9 miljardin dollarin tappiot ajoivat pankin osakekurssin syöksyyn.⁷⁰

Perjantaina 12. syyskuuta Lehmanin osakkeen hinta oli alle neljä dollaria. Pankin markkina-arvosta oli reilussa puolessa vuodessa kadonnut 95 prosenttia. Seuraavan viikonlopun ajan Yhdysvaltain valtiovarainministeri Henry Paulson yritti kuumeisesti kättilöidä Lehmanin kauppaa viimeisille jäljellä oleville ostajaehdokkailla Bank of Americalle ja Barclaysille. Paulson kuitenkin kieltäytyi rahoittamasta kauppaa julkisin varoin. Viikonlopun kuluessa Bank of America käänsi katseensa Lehmanin kilpailijaan Merrill Lynchiin, jonka arvioitiin olevan seuraavana jonossa, jos Lehman kaatuisi. Viimeiset haaveet pelastuksesta romutuivat sunnuntaina, kun Iso-Britannian rahoitusmarkkinoita valvova viranomainen esti Lehmanin myymisen Barclaysille. Lehman Brothersille ei jäänyt vaihtoehtoja, ja se hakeutui konkurssiin aamuyöllä 15. syyskuuta.⁷¹

Suuren investointipankin vararikon synnyttämä epävarmuus ajoi rahoitusmarkkinat luottolamaan. Luotonanto kuivui, koska äärimmäisen verkottuneilla markkinoilla pankit eivät enää voineet olla varmoja toistensa maksukyvyistä. Syyskuun 15. päivän jälkeen kriisi eteni nopeasti. Vain päivä Lehmanin konkurssin jälkeen Yhdysvaltain liittovaltio joutui pelastamaan romahduksen partaalla olleen maailman suurimman vakuutusyhtiön AIG:n myöntämällä sille 85 miljardin dollarin lainan. Romahduksen vaikutukset näkyivät myös globaalisti. Esimerkiksi Venäjällä pörssit jouduttiin sulkemaan väliaikaisesti korkojen nopean nousun ajettua osakekurssit syöksyyn. Rahoitusmarkkinoiden ongelmien kärjistyessä kriisi levisi myös reaalityouteen. Ennen Lehmanin konkurssia

⁶⁹ Valukas 2011, 2–6.

⁷⁰ Valukas 2011, 10–11.

⁷¹ Valukas 2011, 11–13.

Yhdysvalloissa oli kadonnut noin 40 000 työpaikkaa kuukaudessa. Konkurssin jälkeen luku nousi 600 000:aan.⁷²

Tutkielmani jakautuu kahteen tutkimuskysymyksistä nousevaan temaattiseen päälukuun sekä niiden alalukuihin. Myös alalukujen jaottelu on temaattinen, joskin niiden sisäinen rakenne heijastelee Lehman Brothersiin liittyvien tulkintojen muutosta ajan kuluessa. Tämä tuo käsittelyyn myös kronologisen elementin. Ensimmäinen pääluku keskittyy Lehman Brothersin konkurssin saaman mediahuomion tunnelmaan ja konkurssiin liitettyihin merkityksiin. Konkurssin merkitys nousee ennen kaikkea sen mukanaan tuomasta dramaattisesta muutoksesta uutisoinnin tunnelmaan sekä synkkenevistä tulevaisuuskuivistä. Mielikuvaa dramaattisesta käänteestä tukevat suuren investointipankin kaatumisen aiheuttama järkytys sekä Lehmanin pitkään historiaan nojaavat rinnastukset aiempiin kriiseihin. Lehman Brothersin konkurssi ja sitä seuranneet tapahtumat tulkitaan myös suurten investointipankkien aikakauden päätöksenä. Syyskuun 2008 loppuun mennessä kaikki Wall Streetin viisi suurinta investointipankkia olivat joko kaatuneet tai vaihtaneet statuksensa tavallisiksi investointipankeiksi.

Toinen pääluku erittelee konkurssin syitä ja syyllisiä koskevia tulkintoja. Varsinkin ennen konkurssiaan Lehman Brothers kuvattiin markkinoiden hyökkäyksen uhrina. Sen ja muiden pankkien katsottiin joutuneen niiden osakekurssin laskusta hyötyvien sijoittajien silmätikuiksi. Tämä näkökulma kuitenkin väistyy pian konkurssin jälkeen. Päällimmäisenä syynä konkurssiin esitetään investointipankkiirien ahneus ja sen ajama holtiton riskinotto. Rahoitusalan kulttuuristen ongelmien katsotaan kuitenkin syntyneen laajemman ideologisen viitekehyksen puitteissa. Kriisiä kuvataankin monin paikoin iskuksi neoliberalistiselle sääntelyparadigmalle, joka oli sallinut liiallisen riskinoton rahoitusmarkkinoilla.

⁷² Kindleberger & Aliber 2011, 269.

2. KONKURSSIN MERKITYS

Lehman Brothersin konkurssi nähdään aineistossa yhtäältä maailmanlaajuisen kriisin lähtölaukauksena, toisaalta investointipankkien ja vapaan markkinatalouden aikakauden päätepisteenä. Kriisitunnelman muutos perustuu Helsingin Sanomien ja Dagens Nyheterin sivuilla ennen kaikkea siihen, että aikaisemmin etäisiltä vaikuttaneet tapahtumat tulevat konkurssin myötä paljon lähemmäs kotimaata ja lukijoiden arkea. The New York Timesissa ja The Guardianissa tunnelma taas synkkenee entisestään, kun velkakriisi näyttää riistäytyvän kokonaan hallinnasta. Lontoosta ja etenkin New Yorkista tulee koko rahoitusmarkkinoita järjestyttäneen kriisin tärkeimpiä näyttämöitä. Lehmanin konkurssi on raju ja odottamaton tapahtuma, joka nostaa esiin vertaukset kuluneen vuosisadan pahimpiin finanssikriiseihin. Sen globaalit seuraukset ja pelko dominoefektistä rahoitusmarkkinoilla vahvistavat tätä tunnelmaa. Samaan aikaan Lehmanin konkurssi seurauksineen näyttäytyy myös yhden aikakauden päätöksenä, kun kaksi jäljellä olevaa suurta investointipankkia luopuvat statuksestaan viikko konkurssin jälkeen. The Guardianissa ja jossain määrin myös pohjoismaisissa lehdissä tämä näyttäytyy vapaan markkinatalouden aikakauden päätöksenä.

2.1. Konkurssi uutisoinnin taitekohtana

Lehman Brothersia koskeva uutisointi kaikissa neljässä lehdessä syys–lokakuussa 2008 voidaan sävynsä ja tahtinsa puolesta jakaa kolmeen osaan. Konkurssia edeltävä uutisointi ajoittuu syyskuun toiselle viikolle, jolloin Lehman ajautuu finanssikriisin keskiöön. Tätä vaihetta luonnehtivat alati kiristynvä tunnelma ja kasvavat epäilykset Lehmanin kyvystä selvitä ongelmistaan. Itse konkurssia seuraavaa noin viikon jaksoa taas määrittävät uutisoinnin räjähdysmäinen lisääntyminen ja sen sävyn muuttuminen hälyttäväksi Lehmanin konkurssin seurausten vyöryessä hallitsemattomina rahoitusmarkkinoiden yli kaikkialla maailmassa. Syyskuun lopulla Lehmaniin liittyvä uutisointi saa jo rauhallisemman sävyn. Vaikka konkurssin aiheuttama tapahtumavyöry jatkuu, Lehman itsessään siirtyy tapahtumien taustalle.

2.1.1. NYT ja The Guardian seuraavat Lehmanin luisua, DN ja HS etäisiä

Syyskuun toinen viikko alkoi rahoitusmarkkinoiden kannalta toiveikkailta uutisilla. Yhdysvalloissa valtiovarainministeriö otti viikonlopun aikana huostaansa suurten tappioiden alla huojuneet asuntoluotottajat Freddie Macin ja Fannie Maen. Helpottunut tunnelma kesti kuitenkin vain päivän, sillä jo tiistaina markkinoilla alkoi kiertää huhu, jonka mukaan investointipankki Lehman Brothersin neuvottelut eteläkorealaisen Korea Development Bankin kanssa olivat päättyneet tuloksettomina. Heikkenevän osakekurssin kanssa keväästä asti kamppailut Lehman oli toivonut korealaisilta huomattavaa pääomasijoitusta, joka olisi palauttanut markkinoiden luottamuksen pankkiin. Huhujen seurauksena Lehman Brothers joutuu julkistamaan kolmannen vuosineljänneksen tuloksensa etuajassa. Kaikissa tarkasteltavissa lehdissä The New York Timesista Helsingin Sanomiin Lehman nousee kriisin keskiöön, kun se keskiviikkona 10. syyskuuta julkistaa lähes neljän miljardin dollarin tappiot⁷³. Jättitappiot ajavat Lehman Brothersin osakekurssin jyrkkään luisuun, josta se ei enää nouse, vaan pankki hakeutuu konkurssiin seuraavana maanantaina.

Lehmanin nopeasti heikentyvä tilanne saa pohjoismaisissa lehdissä osakseen paljon vähemmän huomiota kuin The New York Timesissa ja The Guardianissa. Helsingin Sanomat ja Dagens Nyheter käyttävät merkittävästi vähemmän omia resurssejaan Lehmanin tilanteen tarkasteluun kuin The New York Times ja The Guardian. Tämä näkyy lehtien julkaisemien juttujen määrässä, laajuudessa sekä niiden oman uutistuotannon vähydessä. Helsingin Sanomissa Lehman mainitaan ainoastaan kuudessa jutussa viiden viimeisen päivänsä aikana. Niistä kaksi on lyhyitä uutissähkeitä ja kolmas talousuutistoimisto Startelin pörssi uutinen. Dagens Nyheterissä juttuja on jo jonkin verran enemmän, 17 kappaletta. Eroa Helsingin Sanomiin selittää kuitenkin lähinnä uutistoimisto TT:n (Tidningarnas Telegrambyrå) suuri osuus julkaistuista artikkeleista sekä yhteensä kolme siteerausta⁷⁴ Bloombergiltä sekä The Wall Street Journalilta.

⁷³ Esim. DN 11.9.2008, Stympad bank hejdade börsrasen; HS 11.9.2008, Suhteen loppulaskenta alkoi; The Guardian 10.9.2008, Wall Street bank fears return as Lehman shares suffer 45% plunge; NYT 10.9.2008, Shares fall on worries about Lehman.

⁷⁴ Tässä yhteydessä siteeraus (direkt) tarkoittaa suoraan toiselta medialta lainattua uutista, jota varten ei ole tehty lainkaan omaa uutishankintaa. Tällöin tekstin alussa mainitaan, miltä medialta uutinen on lainattu.

Viikonloppuna Lehmanin kohtaloa puivasta hätäkokouksesta Dagens Nyheter ei julkaise ainoatakaan omaa uutista, vaan tukeutuu ainoastaan TT:hen. Helsingin Sanomissa taas Lehmanin tilanteesta kerrotaan vain kahdessa viikonlopun aikana julkaistussa jutussa.

Lehman-uutisoinnin vähäisyyden, etenkin omien toimittajien kirjoittamien juttujen osalta, voi nähdä kertovan siitä, ettei aiheen käsittelyä vielä tässä vaiheessa pidetty pohjoismaisissa lehdissä ensisijaisen tärkeänä. Etenkin Helsingin Sanomien kohdalla tätä alleviivaa se, ettei Lehmanin vaikeuksien mahdollisia seurauksia analysoida käytännössä lainkaan. Lehmanin syöksykierteen vaikutukset tulevatkin esiin vain ulkomaita käsittelevissä pörssi uutisissa, joissa sen todetaan vaikuttaneen osakekursseihin Yhdysvalloissa, Euroopassa tai Aasiassa⁷⁵. Myös Dagens Nyheterissä Lehmanin tilannetta tarkastellaan lähinnä pörssikurssien kautta. Niiden osalta kuitenkin todetaan, että Lehmanin vaikeudet saattavat vaikuttaa ruotsalaisiin säästäjiin, jotka ovat sijoittaneet amerikkalaisiin rahastoihin.⁷⁶ Tavasta, jolla lehdet käsittelevät pahenevaa tilannetta, voidaan päätellä, ettei sitä vielä tässä vaiheessa nähdä merkittävänä uhkana kotimaan taloudelle.

The New York Timesissa ja The Guardianissa sen sijaan Lehmanin tilanteesta uutisoidaan huomattavasti tiheämmin. The New York Timesissa Lehmania käsitellään kaikkiaan 22 artikkelissa, The Guardianissa 19:ssä. Muutamaa amerikkalaislehdessä ilmestynyttä AP:n (The Associated Press) pörssi uutista lukuun ottamatta uutistoimistoja ei käytetä. Juttuja ei ole ainoastaan enemmän, vaan ne ovat myös laajempia, ja tilannetta analysoidaan paljon perinpohjaisemmin. Kärjistäen voisi todeta, että yhdessä pitkässä The New York Timesin Lehman-artikkelissa on enemmän tekstiä kuin kaikissa Helsingin Sanomien konkurssia edeltävissä uutisissa yhteensä. Eroa selittää pitkälti se, että The New York Timesin ja The Guardianin kaltaisten suurten lehtitalojen resurssit ovat omaa luokkaansa Helsingin Sanomiin ja Dagens Nyheteriin verrattuna. Juttujen määrä ja sävy kertovat kuitenkin myös uutisoinnin erilaisesta painotuksesta. Lehmanin aiheuttamat pörssiheilahtelut ovat tietenkin isossa roolissa jo siksi, että New York ja Lontoo ovat globaaleja rahoituskeskuksia, joissa kärjistyvä kriisi näkyy voimakkaasti. Esimerkiksi Lehman Brothersin merkitys paikallisena työllistäjänä mainitaan kummassakin lehdessä.

⁷⁵ Esim. HS 10.9.2008, Lehman romahti, muutkin USA:n kurssit laskuun; HS 12.9.2008, Lehman brothersin kurssi syöksyi.

⁷⁶ Esim. DN 10.9.2008, "Ytterligare en bankbyk som tvättas"; DN 11.9.2008, Finansfrossa sänkte börsen.

Lehman-aiheen paikallista merkitystä kuvaa hyvin The New York Timesin juttu, jossa rahoitusalan ahdingon todetaan uhkaavan New Yorkin asemaa maailman tärkeimpänä rahoituskeskuksena. Kriisin todetaan kuitenkin iskevän yhtä lujaa pahimpaan kilpailijaan Lontooseen.⁷⁷

Etenkin isoissa lehdissä Lehman Brothersia käsittelevät uutiset tuovat mieleen pankin ympärillä alati kiristyvän verkon. Juttujen sävy muuttuu päivä päivältä huolestuneemmaksi. Lehmanin kuvataan herättävän markkinoilla muun muassa vakavaa ahdistusta (“high anxiety”), pelkoa (“angst”) ja hermostusta (“nervousness”).⁷⁸ Pankin vaihtoehdot vähenevät jatkuvasti ja jonkinlainen romahdus tulee koko ajan väistämättömämmäksi. The New York Timesissa Lehmanin vaikeudet ovat “a race against time” ja pankin pelätään olevan “only days away from collapse”⁷⁹. The Guardianissa taas viikon tunnelmaa kerrataan seuraavasti:

*Lehman Brothers was tonight scrambling to secure a buyer after a week in which confidence in the bank has spiralled lower at a breathtaking pace.*⁸⁰

Lehman Brothersin kasvavia vaikeuksia ja markkinatunnelmaa tarkastellaan myös Dagens Nyheterissä ja Helsingin Sanomissa. Kummassakin julkaistaan toimittajien analyysyjä Lehmanin tilanteesta. Ne kuitenkin poikkeavat The New York Timesin ja The Guardianin välittämästä tunnelmasta siinä, että sävy ei ole yhtä huolestunut. Esimerkiksi Dagens Nyheterin taloustoimittaja Johan Schück arvioi, että kriisin pahin vaihe saattaa jo olla ohi, koska pörssikurssit reagoivat Lehmanin ongelmiin odotettua rauhallisemmin. Helsingin Sanomien Jenni Virtanen taas vertaa Lehmanin ja sijoittajien väliltä katoavaa luottamusta parisuhteeseen, jossa luottamus on koetuksella.⁸¹ Vaikuttaakin siltä, että siinä missä New Yorkissa ja Lontoossa Lehmanin vaikeudet avaavat uuden, entistä

⁷⁷ The Guardian 14.9.2008, Last chance for foundering Lehman; NYT 13.9.2008, As Financial Empires Shake, City Feels No 2. on Its Heels.

⁷⁸ NYT 13.9.2008, Markets, Distracted by Lehman’s Woes, Close Mixed; The Guardian 10.9.2008, Lehman Brothers to report early after stock plummets; The Guardian 12.9.2008, Wall Street hit by retail sales news and Lehman worries.

⁷⁹ NYT 11.9.2008, Pressure Builds as Lehman Faces Mounting Losses; NYT 14.9.2008, A Wall Street Goliath Teeters Amid Fears of a widening Crisis.

⁸⁰ The Guardian 12.9.2008, Lehman scrambles to secure a buyer.

⁸¹ DN 11.9.2008, Värsta krisen kan vara över för finanssektorn; HS 11.9.2008, Suhteen loppulaskenta alkoi.

pelottavamman luvun finanssikriisin tarinassa, Tukholmassa ja Helsingissä kriisitapahtumia tarkastellaan vielä käsivarren mitan päästä.

2.1.2. Kriisi riistäytyy hallinnasta, DN ja HS heräävät

Neuvottelut Lehman Brothersin pelastamiseksi Federal Reserven New Yorkin konttorissa päättyvät sunnuntaina 14. syyskuuta tuloksettomina viimeisten ostajaehdokkaiden peräännyttyä. Lehmanin hakeutuminen konkurssiin varhain maanantaina 15. syyskuuta johtaa nopeaan muutokseen uutisoinnin määrässä ja sävyssä. Lehmaniin liittyvien artikkeleiden määrä kasvaa räjähdysmäisesti edeltävään viikkoon verrattuna kaikissa lehdissä, ja niiden sävy muuttuu hälyttäväksi. Synkkenevää tunnelmaa luonnehtivat hallitsemattomuuden tunne sekä paheneva pelko siitä, että lähitulevaisuudessa muutkin suuret rahoituslaitokset saattavat jakaa Lehmanin kohtalon. Hallitsemattomuuden tunnelmaa luovat muun muassa luonnonvoimiin liittyvät metaforat. Sekä The Guardian että The New York Times kuvaavat viikonlopun tapahtumia maanjäristykseksi, joka liikuttaa mannerlaattoja rahoitusmarkkinoiden alla, käsillä on "tsunami". Tiistaina The Guardian kuvailee edeltävää päivää otsikolla "Manic Monday".⁸² Toimittaja Max Hastings luonnehtii tunnelmaa osuvasti kolumnissaan.

*Nobody can decide what anything is worth – shares, currencies, oil, houses, businesses. Until a basis of belief is re-established at some level, the scary times will continue.*⁸³

Epätietoisuuden ja hallitsemattomuuden tunteet välittyvät myös Helsingin Sanomissa ja Dagens Nyheterissä. Etenkin ensimmäisinä päivinä luonnehdinnat esitetään kuitenkin ikään kuin ulkopuolelta, muiden tekemiä havaintoja kerraten:

*[The Wall Street Journal] liknar finanskrisen vid orkan. Tidningen skriver at krisen har nått kategori fem.*⁸⁴

⁸² The Guardian 15.9.2008, Lehman Brothers files for bankruptcy protection; The Guardian 16.9.2008, Manic Monday: World reacts to the collapse of the colossus Lehman Brothers; NYT 16.9.2008, Change Arrives, With a Sense that Wall St.'s Boom Times Are Over.

⁸³ The Guardian 15.9.2008, Many of these bankers are horrible people, but we still need them.

⁸⁴ DN 15.9.2008, Djupare krisen än väntat.

*“Finanssimarkkinoiden tsunami” ja “mannerlaattojen törmäys rahoitusmarkkinoilla” olivat tyypillisiä kommentteja viikonlopun tapahtumiin.*⁸⁵

Lehmanin konkurssin jälkeen suurimmaksi huolenaiheeksi nousee maailman suurimman vakuutusyhtiön AIG:n vaikea tilanne. Valtavan yhtiön ajautuminen konkurssin partaalle vahvistaa mielikuvaa hallitsemattomasta tapahtumien vyörystä, joka Lehman Brothersin konkurssista seurasi. Esimerkiksi Helsingin Sanomien pitkässä kriisitunnelmaa käsittelevässä jutussa eräs haastateltava toteaa, että AIG:n konkurssi olisi “harmageddon-skenaario” ja “atomipommin räjähdys”⁸⁶. AIG:n kaatumisen mahdollisiin seurauksiin suhtaudutaan samalla vakavuudella kaikkialla⁸⁷. Mielikuvaa alati syvenevästä kriisistä luo puhe dominoefektistä, jossa kaatuva pankki saa jonossa seuraavana olevat huojumaan. Esimerkiksi Dagens Nyheterissä pian konkurssin jälkeen julkaistussa faktajutussa kriisin todetaan kaatavan perinteikkäitä rahoituslaitoksia kuin dominopalikoita (“som dominobrickor”).⁸⁸

Konkurssin myötä muuttuneesta tilannekuvasta kertoo esimerkiksi The New York Timesin John McCainille antama läksytys tämän todettua kampanjatilaisuudessaan Yhdysvaltojen talouden olevan vakaalla pohjalla.⁸⁹ Ei sinänsä ole yllättävää, että The New York Times kritisoi republikaanien presidenttiehdokasta. Lehti kuitenkin ruotii lyhyttä lausuntoa aina pääkirjoitussivujaan myöten, ja käyttää sitä esimerkkinä McCainin ymmärtämättömyydestä talousasioissa. Tämä, kertoo siitä, että syyskuun puolivälin jälkeen on tilannetajutonta puhua taloudesta optimistiseen sävyyn:

*John McCain spent Monday claiming – as he had countless times before – that the economy was fundamentally sound. Had he missed the collapse of Lehman Brothers or the sale of Merrill Lynch, which were announced the day before?*⁹⁰

⁸⁵ HS 16.9.2008, Maailman suurin pokeripeli.

⁸⁶ HS 17.9.2008, Epävarmuus ja alakulo vallitsivat Pekingistä New Yorkiin.

⁸⁷ DN 17.9.2008, AIG har fått extra tid; Esim. 15.9.2008, Market turmoil sees FTSE 100 lose £50 billion; NYT 16.9.2008, A Race for Cash at AIG.

⁸⁸ DN 18.9.2008, Så funkar finanskrisen; The Guardian 15.9.2008, Financial crisis may lead to government of national unity; HS 12.9.2008, Lehman Brothersin konkurssi syöksyi; NYT 16.9.2008, Firm’s Creditors, Large and Small, Compete for a Piece of What’s Left.

⁸⁹ NYT 17.9.2008, McCain Laboring to Hit Right Note on The Economy; NYT 17.9.2008, Mr. McCain and the Economy (pk).

⁹⁰ NYT 17.9.2008, Mr. McCain and the Economy (pk).

Dagens Nyheterissä puolestaan vain muutamaa päivää aikaisemmin kriisin laantumista ennustanut Johan Schück povaa nyt entistä syvempää taantumaa⁹¹. Konkurssin jälkeen lehdissä tulevaisuutta arvioidaankin entistä synkempään sävyyn. Esiin nousee ennusteita talouskasvun hidastumisesta ja kriisin pidentymisestä.⁹² Kaikissa lehdissä valtaosa konkurssi uutisoinnista keskittyy siihen, kuinka kriisin uusi käänne vaikuttaa kotimaassa. Erityisen suuri tunnelman muutos on pohjoismaisissa lehdissä, koska kontrasti edellisen viikon uutisointiin on suuri. Ruotsissa konkurssin seuraukset tunnetaan hyvin nopeasti, sillä useilla suurilla ruotsalaispankeilla on saatavia Lehman Brothersilta. Etenkin Swedbankin Lehmanille antamat miljardiluokan lainat herättävät huolta.⁹³ Konkurssin arvellaan vaikuttavan kotimaan talouteen laajemminkin, kun pankkien lainakustannukset nousevat.

*Även svenska hushåll tvingas betala mer för sina lån på köpkraftens bekostnad. Företagens investeringar blir dyrare, samtidigt som den fördjupade konjunkturedgången i andra länder försvårar exporten.*⁹⁴

Helsingin Sanomissa Lehmania käsittelevien artikkeleiden määrä viisinkertaistuu syyskuun puolivälin jälkeen. Konkurssia käsitellään kahdessa pääkirjoituksessa ja useissa analyyseissä ja artikkeleissa. Lehden sivuilta välittyy selkeästi käsitys, että konkurssin jälkeen kriisissä on siirrytty uuteen vaiheeseen.⁹⁵

*Jo pitkään käynnissä ollut finanssikriisi laajeni maanantaina historiallisen mittaluokan katastrofiksi, kun muun muassa investointipankki Lehman Brothers ilmoitti ajautuvansa konkurssiin.*⁹⁶

Vaikutuksia kotimaan talouteen tarkastellaan Helsingin Sanomissa kuitenkin Ruotsiin verrattuna vähän. Korkeiden nousun uskotaan heijastuvan kansantalouteen, mutta

⁹¹ DN 16.9.2008, Kraschen gör att krisen fördjupas.

⁹² Esim. HS 17.9.2008, Epäluottamuksen markkinoilla sekasortoa on vaikea pysäyttää (pk); The Guardian 16.9.2008, Global meltdown continues; NYT 18.9.2008, New Phase in Finance Crisis as Investors Run to Safety.

⁹³ Esim. DN 17.9.2008, Miljarder på spel för bankerna.

⁹⁴ DN 16.9.2008, Kraschen gör att krisen fördjupas.

⁹⁵ Ks. esim. HS 16.9.2008, Pahinta ei ehkä ole vielä nähty finanssimarkkinoiden kriisissä (pk); HS 16.9.2008, Vuosisadan rahoitusmarkkinakriisi käänsi pörssit selvään laskuun.

⁹⁶ HS 20.9.2008, Piensijoittaja vuori oppi uimaan vastavirtaan.

vaikutuksista esimerkiksi kotitalouksien kulutukseen ei kirjoiteta. Konkurssin vaikutuksia Suomessa käsitelläänkin pitkälti erilaisten rahastojen tekemien tappioiden kautta.⁹⁷ Sen sijaan Helsingin Sanomat huomioi kriisin leviämisen muihin Pohjoismaihin paljon laajemmin kuin Dagens Nyheter. Konkurssin uutisoidaan aiheuttavan tappioita Swedbankin lisäksi myös Norjan valtion öljyrahastolle sekä islantilaisille pankeille.⁹⁸ Dagens Nyheterissä taas nämä teemat jäävät heti konkurssin jälkimainingeissa hyvin vähälle huomiolle pääpainon ollessa Ruotsin tapahtumissa. Ero saattaa johtua esimerkiksi siitä, että Ruotsissa on huomattavan suuri ja kansainvälisesti toimiva pankkisektori⁹⁹. Tämän seurauksena ongelmat kansainvälisillä rahoitusmarkkinoilla välittyivät nopeasti Ruotsin talouteen pankkien kautta samalla, kun Suomessa kriisi näyttäytyi vielä etäisempänä.

The New York Timesissa ja The Guardianissa konkurssin vaikutukset näkyvät paljon voimakkaammin kuin pohjoismaisissa lehdissä. Amerikkalaislehden osalta tämä tulee hyvin esille siinä, millä osastoilla Lehman Brothersiin liittyviä juttuja julkaistaan. Pääosa Lehman-artikkeleista on muiden lehtien tapaan taloussivuilla, mutta The New York Timesissa juttuja on konkurssia seuraavalla viikolla myös esimerkiksi lehden kaupunki- ja kulttuuriosastoilla¹⁰⁰.¹⁰¹ Lehman on merkittävä paikallinen työnantaja sekä Lontoossa että New Yorkissa. The Guardian seuraa konkurssin jälkeisellä viikolla tiiviisti Barclaysin ja Nomuran Lehman Brothersin konkurssipesästä käymää kauppaa ja sen vaikutuksia irtisanottavien määrään.¹⁰² Siinä missä Dagens Nyheterin ja Helsingin

⁹⁷ HS 17.9.2008, Epäluottamuksen markkinoilla sekasortoa on vaikea pysäyttää (pk); HS 16.9.2008, Sadoilla suomalaisilla sijoituksia konkurssipankissa; HS 19.9.2008, Lyhyen koron rahasto osui Lehmanmiinaan.

⁹⁸ Esim. HS 16.9.2008, Myös Glitnir välittänyt Lehmanin lainoja; HS 16.9.2008, Norjan öljyrahastolle suuria tappioita; HS 17.9.2008, Ruotsalaisella Swedbankilla isot saamiset Lehmanilta.

⁹⁹ Sveriges Riksbank, 1.2.2018: Vulnerabilities in the Swedish banking system. Ruotsin keskuspankin verkkosivut. <<https://www.riksbank.se/en-gb/press-and-published/publications/about-financial-stability/vulnerabilities-in-the-financial-system/>> [Luettu 9.10.2018].

¹⁰⁰ Kaupunki-osasto: The Metro Section, Section B. Kulttuuri-osasto: The Arts, Section E. Lehden eri osastoista ks. esim. The New York Times, 15.9.2008: Today's Paper: The Times in Print for September 15 2008. NYT:n verkkosivut.

<<https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/indexes/2008/09/15/todayspaper/index.html>> [Luettu 18.9.2018].

¹⁰¹ Esim. NYT 19.9.2008, A Luxury Car Show, in Time for a MetroCard Market; NYT 16.9.2008, City and State Brace for Greater Demands on Diminishing Resources; NYT 19.9.2008, The Rich Keep Fund-Raising Amid Wall Street's Worries; NYT 16.9.2008, Hirst's Art Auction Attracts Plenty of Bidders, Despite Financial Turmoil.

¹⁰² Esim. The Guardian 16.9.2008, Barclays planning a last-minute swoop on Lehman; The Guardian 21.9.2008, Bid hope for Lehman's Canary Wharf Staff; NYT 19.9.2008, Downturn Drives Up Local Jobless Rates, With Big Losses Still to Be Felt.

Sanomien lukijoille kriisi on kasvoton tapahtuma jossakin muualla, The New York Timesissa ja The Guardianissa se tapahtuu paikan päällä:

*Most of Lehman's UK staff are based at its headquarters at Canary Wharf, where the mood was sombre this morning. Employees arriving for work this morning said they did not know anything about what was likely to happen.*¹⁰³

Vaikka Dagens Nyheter ja Helsingin Sanomat käsittelevät syventyvän kriisin seurauksia Ruotsissa ja Suomessa, eivät sen vaikutukset lukijoiden arkeen näyttäydä yhtä konkreettisina kuin suurissa finanssikeskuksissa.

2.1.3. Wall Streetin ongelmat leviävät maailmalle

Merkittävässä roolissa kriisitunnelman muutoksessa on ongelmien leviäminen kansainvälisiksi. Konkurssin kansainvälisyys korostuu The Guardianissa, Helsingin Sanomissa ja Dagens Nyheterissä huomattavasti enemmän kuin The New York Timesissa. Esimerkiksi brittilehdessä Lehmanin romahduksen seuraukset määritellään usein globaaleiksi. Meneillään on globaali ydintuho (“global meltdown”) ja markkinapaniikki (“global market panic”), Lehmanin konkurssi “sparked panic in global financial markets” ja “sent shockwaves through the global financial system”.¹⁰⁴ Konkurssin vakavia maailmanlaajuisia seurauksia alleviivaa tiistaina 16. syyskuuta julkaistu kuvareportaasi, johon on kerätty uutistoimistojen valokuvia pörssi- ja kaupankäyntisaleista ympäri maailmaa Soulista, Mumbaihin, Frankfurtiin, Sao Pauloon ja New Yorkiin. Kuvissa vakavilmeiset ihmiset seuraavat pörssikurssien kehitystä näyttöpäätteiltä.¹⁰⁵ Myös Helsingin Sanomat julkaisee samanlaisen maailmalla pörssitunnelmia kokoavan jutun heti konkurssin jälkeen.¹⁰⁶ Dagens Nyheter ei julkaise

¹⁰³ The Guardian 15.9.2008, Lehman Brothers files for bankruptcy protection.

¹⁰⁴ The Guardian 16.9.2008, Global meltdown continues; The Guardian 16.9.2008, FTSE 100 plunges through 5000-mark as share rout continues; The Guardian 22.9.2008, Nomura buys Lehman's Asian operations; The Guardian 6.10.2008, Lehman Brothers chief executive grilled by Congress over compensation.

¹⁰⁵ The Guardian 16.9.2008, Stock markets reel from Lehman Brothers crisis.

¹⁰⁶ HS 17.9.2008, Epävarmuus ja alakulo vallitsivat Pekingistä New Yorkiin.

vastaavanlaista kokooma-artikkelia, mutta erillisissä jutuissa uutisoidaan syvenevän kriisin vaikutuksista pörssikursseihin eri puolilla maailmaa.¹⁰⁷

The New York Timesissa sen sijaan konkurssia käsitellään heti sen jälkimainingeissa lähinnä paikallisena tapahtumana. Amerikkalaislehden jutuista käy toki ilmi, että Lehmanin kaatumisen vaikutukset näkyvät kaikkialla maailmassa, mutta tämä on ani harvoin niiden pääaihe. Konkurssia seuranneella viikolla lehti julkaisi vain kuusi Lehmaniin liittyvää juttua, jotka käsittelevät tapahtumia ensisijaisesti ulkomaisesta näkökulmasta. Nekin keskittyvät lähinnä kuvaamaan suhtautumista Yhdysvaltojen tapahtumiin ulkomailla: kuinka eurooppalaisten vahingonilo hyytyy kriisin levitessä Atlantin yli tai kuinka Yhdysvaltain hallituksen jättimäinen pelastuspaketti otetaan ulkomailla vastaan.¹⁰⁸ Tämä heijastelee todennäköisesti yhtäältä sitä, että toimituksella on ollut kädet täynnä työtä jo konkurssin kotimaisten tapahtumien uutisoinnissa ja toisaalta sitä, että konkurssin ja kriisin koettiin tapahtuvan nimenomaan Yhdysvalloissa. Näkemys kriisistä amerikkalaislähtöisenä on vahvasti esillä myös aineiston eurooppalaisissa lehdissä, joissa kriisin kuvataan leviävän lähtöpisteestään Wall Streetiltä Eurooppaan ja muualle maailmaan.¹⁰⁹ Lehman Brothersin konkurssin valossa finanssikriisi näyttäytyykin ensisijaisesti amerikkalaisperäisenä Wall Streetin kriisinä.

Syyskuun kolmannen viikon jälkeen yksinomaan Lehman Brothersille omistettujen artikkeleiden määrä vähenee huomattavasti kaikissa lehdissä. The New York Timesia lukuun ottamatta myös maininnat Lehmanista vähenevät huomattavasti. Syyskuun 22. ja lokakuun 12. päivän välillä julkaistut jutut muodostavatkin vain noin viidenneksen koko aineistosta. Tämä heijastelee Lehmanin hiipumista uutisten pääaiheesta kriisin uusia tapahtumia taustoittavaksi ja selittäväksi tekijäksi. Lehmanin konkurssi nousee

¹⁰⁷ Ks. esim. DN 15.9.2008, Lehman Brothers påverkar världens börser; DN 16.9.2008, Frossa på börsen – Nu väntar alla på besked från amerikanska centralbanken; DN 19.9.2008, 'Löjligt' stora fall i Hongkong och Shanghai.

¹⁰⁸ Esim. NYT 16.9.2008, As Europe Watches Wall Street Fall, Schadenfreude Gives Way to Worry; NYT 18.9.2008, Abroad, This Bailout Is a Shocker; NYT 18.9.2008, Asia Rethinks America – Market Upheavals Fuel Wariness of Investors, Both Large and Small.

¹⁰⁹ Esim. DN 18.9.2008, PPM-fond riskerar pengar i USA; HS 17.9.2008, Epävarmuus ja alakulo vallitsivat Pekingistä New Yorkiin; The Guardian 16.9.2008, Jobs cull begins in London and New York as Lehman Brothers goes to the Wall.

esimerkiksi Washington Mutualin ahdinon ja EKP:n korkopolitiikan muutoksen taustalle¹¹⁰.

Ennen kaikkea Lehman taustoittaa kriisitapahtumia lehtien kotimaissa. Ruotsissa näitä ovat muun muassa Swedbankin ja varainhoitoyritys Actan vaikeudet, Iso-Britanniassa taas Lontoon Cityn työpaikat ja kiinteistömarkkinat. Suomessa konkurssin suorat vaikutukset näyttäytyvät edelleen maltillisina, ja Helsingin Sanomat keskittyykin Suomen tapahtumien sijaan muihin Pohjoismaihin.¹¹¹ The New York Timesissa Lehmaniin liittyvien juttujen määrä pysyy tasaisena aina lokakuun puolivälin tienoille, mikä edelleen kuvaa konkurssin monitahoisia paikallisia seurauksia. Aiheet vaihtelevat kotimaan politiikasta ja taloudesta muun muassa New Yorkin taloustilanteeseen, hyväntekeväisyyteen ja paikallisten urheilustadionien aitioiden vuokraukseen.¹¹²

Syyskuun 15. päivän valjetessa muutosta uutisoinnin määrässä ja sävyssä voisi kuvailla räjähdykseksi, jonka keskus on New Yorkissa. Sieltä sen synnyttämä paineaalto leviää asteittain Lontooseen, Tukholmaan, Helsinkiin ja kaikkialle maailmaan. Mielikuva asteittaisuudesta nousee aineistosta, joka heijastaa konkurssin erilaisia vaikutuksia ja niistä nousevia kokemuksia eri alueilla. Jos vertailuun olisi otettu esimerkiksi kansainvälisiä talouslehtiä, vastaavaa mielikuvaa tuskin olisi syntynyt, sillä konkurssin globaalit seuraukset oltaisiin mitä luultavimmin nähty kaikkialla yhtä vakavina.

The Guardianin ja The New York Timesin uutisointi kertoo kiristyvistä tunnelmista jo edeltävän viikon lopulla. Siellä tunnelman voisi kuvailla viikonlopun myötä vaihtuneen ahdistuksesta täydelliseen epävarmuuteen. Konkurssi näkyy finanssikeskuksissa hyvin konkreettisesti: Toimittajat katsovat vierestä, kun työnsä menettäneet pankkiirit kantavat tavaroitaan pahlilaatikoissa ulos Lehmanin hulpeista toimitiloista. Pohjoismaisissa lehdissä Lehmanin ahdinko koetaan vielä konkurssia edeltävällä viikolla etäisenä, eikä siitä kertomiseen sen takia panosteta paljonkaan aikaa. Sen vuoksi tunnelman muutos on

¹¹⁰ DN 27.9.2008, Bankkollaps – igen; HS 3.10.2008, Euroopan keskuspankki vihjasi alentavansa ohjauskorkoa.

¹¹¹ Ks. esim. DN 25.9.2008, Osäkerhet kring Swedbanks 'säkra lån'; DN 10.10.2008, Acta granskas av finansinspektionen; The Guardian 25.9.2008, Property giant Songbird suffers £380m losses as offices empty; The Guardian 30.9.2008, 750 jobs to go at Lehman Europe; HS 5.10.2008, Islanti haukkoo henkeään; HS 8.10.2008, Ruotsalaispankki Swedbank myönsi talletuspaon.

¹¹² NYT 28.9.2008, Tied to Wall Street, State Feels the Shock; NYT 7.10.2008, In Tight Times, Many Nonprofits Feel the Pinch as Contributions Dwindle; NYT 7.10.2008, Economic Downturn Isn't Slowing Luxury Box Sales.

merkittävä: Dagens Nyheterissä vaikutukset kotimaahan tulevat nopeasti esiin ruotsalaispankkien kautta. Helsingin Sanomissa Suomen tilannetta kuvataan maltillisemmin ja tilanne muissa Pohjoismaissa saa enemmän huomiota.

Se, kuinka läheiseksi konkurssi ja sen seuraukset koetaan, heijastuu lehtien erilaisissa tavoissa kuvata tapahtumien globaalia mittakaavaa. Siinä missä The New York Timesissa piirtyy kuva paikallisesta katastrofista, muissa lehdissä kiinnitetään enemmän huomiota konkurssin kansainvälisyyteen. Tämä lienee seurausta siitä, että muualla kuin New Yorkissa kriisin koetaan tulevan ulkoapäin – Yhdysvalloista. Tietysti esimerkiksi The Guardianin ja Helsingin Sanomien välillä on tässä selkeä sävyero – Lontoossa kriisi on erittäin paikallinen tapahtuma, kun taas Helsinki on kaukana räjähdysten ytimeistä.

2.2. Perinteikkään rahoituslaitoksen romahdus

Kaatuessaan syyskuussa 2008 Lehman Brothers oli Wall Streetin neljänneksi suurin investointipankki, ja sen liiketoimien arvo laskettiin sadoissa miljardeissa dollareissa – kaatuessaan pankilla oli velkaa 639 miljardia. Summa on reilusti yli kaksinkertainen koko Suomen vuoden 2008 BKT:hen verrattuna. Lehman ei kuitenkaan ollut ainoastaan suuri vaan myös vanha. Konkurssinsa aikaan se oli 158-vuotias ja yksi Yhdysvaltojen vanhimmista yhtäjaksoisesti toiminnassa olleista yrityksistä. Lehman Brothers ei siis ollut mikä tahansa pankki, vaan se lukeutui Wall Streetin merkittävimpiin rahoituslaitoksiin. Tämä asema näkyy tavassa, jolla sen syöksykierteeseen ja sitä seuranneeseen lopulliseen romahdukseen lehdissä suhtaudutaan. Yhdysvaltojen vanhimpiin meklarifirmoihin kuuluvan pankin kaatuminen nostaa meneillään olevan kriisin samaan luokkaan kuluneen vuosisadan pahimpien talouskriisien kanssa. Lehdissä Lehmanin konkurssi näyttäytyy myös yllätyksellisenä tapahtumana, mikä lisää sen shokeeraavuutta.

2.2.1. Historiallinen konkurssi

Lehmanin pitkäikäisyys nousee lähes poikkeuksetta esille sitä käsittelevissä artikkeleissa etenkin ennen konkurssia ja sitä seuranneella viikolla. Sen ikää tai perustamisvuotta käytetään tuomaan meneillään oleviin tapahtumiin historiallisuuden tuntua. Lehman on

muun muassa “one of the oldest names on Wall Street”, ja se on ollut olemassa “på Wall Street i mer än ett och ett halvt sekel”¹¹³. Samalla pankin muistutetaan menneisyydessään selvinneen aiemmista myllerryksistä kuten toisesta maailmansodasta ja suuresta lamasta.

*How can this be happening? How can it even be possible that we wake up on a Monday morning to discover that Lehman Brothers, a firm founded in 1850, a firm that has survived the Great Depression and every market trauma before and since, is suddenly bankrupt?*¹¹⁴

*Om det blir konkurs innebär det slutet på ett 158 år gammalt företag som har överlevt världskrig men inte klarat den globala kreditkrisen.*¹¹⁵

Lainaukset ovat heti konkurssia seuraavina päivinä julkaistuista taloussivujen jutuista, ja ne kuvaavat hyvin sitä pahaenteistä kaikua, jonka Lehman Brothersin konkurssi sai. Dagens Nyheterissä lausutaan ääneen johtopäätös, joka The New York Timesissa jätetään roikkumaan ilmaan: Maanantaiamuna maailma heräsi rahoitusmarkkinakriisiin, jollaista ei ollut nähty sitten maailmansotien tai suuren laman. Kriisi oli nyt saavuttanut niin suuret mittasuhteet, että se oli kaatanut jopa aiemmista myllerryksistä selvinneen Lehman Brothersin. Vertauksia suureen lamaan ja muihin aikaisempiin talouskriiseihin viljelläänkin runsaasti niin uutisissa, kolumneissa kuin pääkirjoituksissa¹¹⁶. Niiden esiintyminen tavallisissa leipäuutisissa kertoo siitä, etteivät ne ole ainoastaan kolumnistien tehokeino, vaan tilanne todella näyttäytyy rinnasteisena kuluneen vuosisadan pahimpiin kriiseihin. Niiden kautta lukijoille muodostuu käsitys meneillään olevien tapahtumien historiallisesta mittaluokasta.

¹¹³ DN 16.9.2008, Giganter I fallrepet; The Guardian 14.9.2008, Credit crunch leaves masters of the universe thinking the unthinkable.

¹¹⁴ NYT 16.9.2008, On Wall Street as on Main Street, a Problem of Denial.

¹¹⁵ DN 15.9.2008, Lehman Brothers ansöker om konkurs.

¹¹⁶ Ks. esim. DN 16.9.2008, Nu väntar alla på besked från amerikanska centralbanken; DN 15.9.2008, Rätt men riskfyllt (pk); The Guardian 16.9.2008, FTSE 100 plunges through 5000-mark as share rout continues; The Guardian 15.9.2008, Wall Street jobs cull begins as Lehman rescue bid fails; NYT 1.10.2008, Lessons From a Credit Crisis – When Trust Vanishes, Worry; NYT 16.9.2008, Wall St. in Worst Loss Since '01 Despite Reassurances by Bush.

Esimerkiksi Dagens Nyheterissä meneillään olevat tapahtumat rinnastetaan useaan otteeseen 1930-luvun lamaan ja myös 1990-luvun pankkikriisi nostetaan esille¹¹⁷. Erityisen synkeitä sävyjä on torstain 18. syyskuuta pääkirjoituksessa “Onda spiraler”, jossa huomautetaan 1930-luvun laman auttaneen natsipuolueen valtaan Saksassa. Kirjoitus ei toki ennusta meneillään olevalle kriisille samankaltaisia seurauksia, mutta viestinä on, että sillä saattaa olla matalasuhdannetta kauaskantoisempia vaikutuksia maailmanpolitiikkaan.¹¹⁸ On luontevaa, että Dagens Nyheter vertaa Lehmanin konkurssin jälkeistä tilannetta Ruotsin 1990-luvun pankkikriisiin. Lehden lukijoiden voi olettaa olevan melko hyvin perillä kotimaisen kriisin seurauksista. Vaikka suuri lama tai öljykriisi nousevat usein esille Dagens Nyheterin jutuissa, ne saattavat tuntua useimmille lukijoille melko kaukaisilta tapahtumilta. Sen sijaan verrattain tuoreessa muistissa oleva kotimainen kriisi herättää lukijoissa voimakkaampia mielikuvia.

Konkurssin historialliset mittasuhteet tuodaan esiin myös Helsingin Sanomissa, joskin vaisummin kuin muissa lehdissä. Heti konkurssin jälkeen sen taloussivuilla uutisoidaan “vuosisadan rahoitusmarkkinakriisin” kääntäneen pörssikurssit selvään laskuun. Saman viikon lopulla Helsingin Sanomissa mainitaan finanssikriisin muuttuneen historiallisen mittaluokan katastrofiksi, kun “[...] investointipankki Lehman Brothers ilmoitti ajautuvansa konkurssiin”.¹¹⁹ Helsingin Sanomien aineistossa suorat historialliset rinnastukset finanssikriisin uuden vaiheen ja aiempien markkinamyllerrysten välillä loistavat poissaolollaan. Tämä ei tietenkään tarkoita, ettei Helsingin Sanomissa finanssikriisiä olisi verrattu historiallisiin kriiseihin lainkaan¹²⁰. Viittaukset Lehmanin pitkään taipaleeseen Wall Streetillä jäivät kuitenkin muihin lehtiin verrattuna yksityiskohdiksi, eikä kriisiä tarkastella niiden kautta. Tätä saattaa osaltaan selittää Lehmaniin liittyvien artikkeleiden suhteellinen vähyys muihin lehtiin verrattuna. Historian käyttö finanssikriisin käsittelyssä vaikuttaa tosin Helsingin Sanomissa jääneen kokonaisuudessaan melko pinnalliselle tasolle, ainakin verrattuna esimerkiksi The New York Timesiin¹²¹.

¹¹⁷ Esim. DN 18.9.2008, Så funkar finansskrisen; DN 16.9.2008, Frossa på börsen – Nu väntar alla på besked från amerikanska centralbanken; DN 21.9.2008, Finansskrisen är över år 2012.

¹¹⁸ DN 18.9.2008, Onda spiraler (pk).

¹¹⁹ HS 16.9.2008, Vuosisadan rahoitusmarkkinakriisi käänsi pörssit selvään laskuun; HS 20.9.2008, Piensijoittaja Vuori oppi uimaan vastavirtaan.

¹²⁰ Vrt. Välimäki 2015, 21–22.

¹²¹ Välimäki 2015, 81–81.

2.2.2. “This is not supposed to happen to Lehman Brothers”

Yksi seuraus Lehmanin pitkästä historiasta osana Wall Streetiä on se, ettei sen vararikkoa osattu odottaa. Ennen syyskuun puoliväliä julkaistut artikkelit kaikissa lehdissä kielivät siitä, että konkurssia pidetään melko epätodennäköisenä vaihtoehtona. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa 12. syyskuuta julkaistu Lehmanin heikentyvää tilannetta käsittelevä kolumni päättyy kysymykseen: “Ratkaiseva kysymys kuuluukin, kenen syliin Lehman Brothers lopulta päätyy?”¹²² Kolumni on julkaistu investointipankin historian viimeisenä pörssipäivänä. Tästä huolimatta ilmiselvänä olettamuksena on, ettei Lehman Brothers ole katoamassa Wall Streetiltä. Tässä vaiheessa on kuitenkin käynyt selväksi, ettei Lehman selviä itsenäisenä yrityksenä, vaan sen pyrkii kauppaamaan itsensä kilpailijoilleen.¹²³ Tämä ei kuitenkaan olisi ensimmäinen kerta pankin historiassa, kun se on joutunut toisen yrityksen syliin¹²⁴. The New York Timesin taloussivuilla 13. syyskuuta julkaistussa analyysissä pidetään todennäköisenä, että viranomaiset ovat valmiita käyttämään julkista rahaa Lehmanin pelastamiseen siitä huolimatta, että valtiovarainministeri Henry Paulson oli aiemmin todennut, ettei liittovaltio aio pelastaa pankkia.

*If they [treasury and Fed officials] do see a panic in the marketplace, the hard talk about tough love is likely to evaporate.*¹²⁵

Näkemykselle oli hyvät perusteet. Maaliskuussa liittovaltio oli tullut Lehmanin kilpailijan Bear Stearnsin avuksi sen jouduttua ahdinkoon. Vasta edeltävänä viikonloppuna hallinto oli pelastanut asuntoluotottajat Fannie Maen ja Freddie Macin 200 miljardilla dollarilla. Lehmanin pelastusoperaatioissa olisi todennäköisesti ollut kyse huomattavasti pienemmästä summasta¹²⁶. Yleinen lehdistä välittyvä vaikutelma on, että Lehmanille järjestyy samanlainen ratkaisu kuin Bear Stearnsille.

¹²² HS 11.9.2008, Suhteen loppulaskenta alkoi.

¹²³ DN 12.9.2008, Lehman Brothers jagar köpare; The Guardian 12.9.2008: Lehman scrambles to secure a buyer; NYT 12.9.2008, Under Pressure, Lehman Is up for Sale.

¹²⁴ Lehman oli osa American Expressiä vuosina 1984–1994. Bloomberg, 15.9.2008: Lehman Brothers’ Corporate History and Chronology: Timeline. Tiivistelmä Lehman Brothersin historiasta. <<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=a63mWc3LITo>> [Luettu 9.12.2014].

¹²⁵ NYT 13.9.2008, Tough Love for Lehman.

¹²⁶ Horiguchi 2015, 5.

Tulkintaa siitä, ettei Lehman Brothersin vararikkoa pidetty todennäköisenä, tukee myös konkurssi-sanana vähäinen käyttö ennen syyskuun puoliväliä. Esimerkiksi The Guardian käyttää sanaa Lehmanista vasta sunnuntaina 14. syyskuuta, päivää ennen romahdusta¹²⁷. Vielä sunnuntainakin The Observerissä aiheella spekuloidaan hyvin varovaisesti:

*Banking sources say it is not impossible that Lehman will go under or be put into a form of temporary bankruptcy.*¹²⁸

Asia muotoillaan näin, vaikka tiedossa on jo, että Lehmanin tulevaisuudesta käydään kriisineuvotteluja New Yorkissa, ostajaa ei vielä lauantaina ollut löytynyt ja liittovaltio on kieltäytynyt rahoittamasta pelastusoperaatiota. The New York Times käyttää konkurssi-sanana Lehmanin yhteydessä ensimmäistä kertaa 13. päivä syyskuuta, Helsingin Sanomat ja Dagens Nyheter brittilehden tavoin vasta 14. päivä.¹²⁹ Ennen tätä lehdissä turvaudutaan erilaisiin eufemismeihin, jotka eivät automaattisesti sisällä oletusta Lehmanin olemassaolon päättymisestä. Esimerkiksi Helsingin Sanomat kuvailee Lehmanin pyrkivän “välttämään katastrofin”.¹³⁰

Vaikuttaa siltä, ettei Lehmanin konkurssin mahdollisuutta joko haluta sanoa ääneen, tai siihen ei täysin uskota ennen kuin vasta viime metreillä. Syyskuun lopulla The New York Timesin kriisiuutisointia käsittelevässä artikkelissa etenkin ensimmäisen syyn katsotaan olleen tärkeä tekijä sanavalinnoista päätettäessä. Siinä todetaan amerikkalaismedian välttelevän vararikon partaalla olevien yritysten mainitsemista nimeltä, sillä ennustusten pelätään toteuttavan itsensä. Samasta syystä vältetään esimerkiksi paniikki-sanana.¹³¹ Steve Shifferesin ja Sophie Knowlesin mukaan vastaavaa keskustelua käytiin myös Iso-Britanniassa, missä poliitikot, liikemiehet ja pankkiirit jopa syyttivät mediaa kriisin lietsonnasta¹³². Paniikin lietsunnan välttäminen selittäisi sitä, miksi Lehmanin konkurssilla ei suoraan spekuloida ennen kuin se näyttää väistämättömältä. Toisaalta on vaikea uskoa, että Helsingin Sanomissa tai Dagens Nyheterissä oltaisiin tietoisesti

¹²⁷ The Guardian 14.9.2008, Barclays pulls out of move to rescue ailing US banking giant.

¹²⁸ The Guardian 14.9.2008: Last chance for foundering Lehman.

¹²⁹ DN 14.9.2008, Inget avgörande om Lehman's framtid; NYT 13.9.2008, Lehman's Fate Weighed in Urgent Talks; HS 15.9.2008, Lehman Brothersin romahdusta yritettiin estää hätäkokouksissa.

¹³⁰ HS 13.9.2008, Ratsuväki saapuu viikonloppuna? Muista lehdistä ks. esim. DN 13.9.2008, Fed i krismöte om Lehman's framtid; NYT 12.9.2008, For Lehman Employees, the Collapse is personal;

¹³¹ NYT 22.9.2008, Amid Turmoil, Some Try to Tone Down Emotion.

¹³² Schifferes & Knowles 2015, 46–47.

vältetty puhumasta konkurssista, sillä niiden tulkintojen tuskin on uskottu vaikuttavan pörssitunnelmiin New Yorkissa tai Lontoossa. Tällainen ajattelumalli saattaisi kuitenkin selittää, miksi Helsingin Sanomien aineistosta ei löydy viittauksia esimerkiksi 1990- tai 1930-luvun lamaan, kuten ylempänä jo todettiin. Lehdessä oltaisiin siis vältetty kriisin dramatisointia historiallisten vertausten kautta. Tämäkään ei tunnu kovin uskottavalta, sillä Helsingin Sanomat ei muutoin vaikuta välttävän dramaattisia ilmauksia.

Lehman Brothersin romahduksen jälkeisissä reaktioissa näkyy suuren investointipankin konkurssin aiheuttama järkytys. Esimerkiksi The New York Timesissa ja The Guardianissa konkurssi on muun muassa yllättävä ja järkyttävä poismeno (“sudden and shocking demise”), nopea romahdus (“rapid collapse”) ja häkellyttävä uutinen (“startling news”)¹³³. Brittilehden aineistossa konkurssin katsotaan olleen ennakoitavissa vain yhdessä kolumnissa¹³⁴. Tämä on hivenen erikoista, sillä pankin osakekurssi oli ollut rajussa laskussa jo yli puoli vuotta ja se oli jo keväällä julkistanut miljardiluokan tappiot. Syyskuun toisella viikolla Lehmanin osakekurssi oli laskenut kymmenykseen siitä, mitä se oli vuoden alussa. Ikänsä nähden Lehman Brothers kieltämättä sortui nopeasti. Vain muutamassa päivässä romahtaneeseen Bear Stearnsiin verrattuna Lehmanin loppu oli kuitenkin hidas.¹³⁵ Konkurssipäivän tapahtumia analysoivissa haastatteluissa shokin arvioidaankin johtuneen juuri siitä, ettei konkurssiin missään vaiheessa uskottu tosissaan, vaan valtion ja muiden pankkien uskottiin lopulta pelastavan Lehmanin.

“De flesta hade nog räknat att det skulle komma någon annan typ av uppgörelse snarare än konkurs. Man har ju handlat med koreanska banker bland annat, Barclays var intresserat och det pratades om Bank of America...”¹³⁶

“The shock was because ultimately nobody believed that the US authorities would pull the plug on Lehman. People felt confident that when push came to shove something would happen and a rescue would be arranged”.¹³⁷

¹³³ NYT 2.10.2008, 36 Hours of Alarm and Action as Crisis spread; NYT 17.9.2008, The Fed Holds Rates Steady, and Wall Street Turns a Bad Start Around; The Guardian 15.9.2008, Squeezing the taxpayer.

¹³⁴ The Guardian 15.9.2008, Wall Street’s bloody Sunday.

¹³⁵ Bloomberg, 15.9.2008: Lehman Brothers’ Corporate History and Chronology: Timeline.

¹³⁶ DN 15.9.2008, Bankkris påverkar hushåll på olika sätt.

¹³⁷ The Guardian 16.9.2008, Manic Monday: World reacts to the collapse of the colossus Lehman Brothers.

Jälkikäteen tarkasteltuna tavassa, jolla Lehman Brothersin vaikeuksiin ja niitä seuranneeseen konkurssiin suhtauduttiin, on jotakin samaa kuin koko finanssikriisissä. Vaaran merkit olivat näkyvillä jo kauan ennen lopullista romahdusta, mutta kun riskit lopulta kävivät toteen, niihin suhtauduttiin kuin ne olisivat tulleet täysin yllätyksenä. Toisaalta, kuten jo aiemmin todettiin, Yhdysvaltojen hallinnon aiemman toiminnan perusteella oli täysin kohtuullista odottaa, ettei Lehmanin annettaisi kaatua.

Lisäksi on luontevaa olettaa, että Lehman Brothersin pitkä historia on tehnyt sen konkurssista etäisen ajatuksen – investointipankki oli aina ollut osa Wall Streetiä. Sen huomattavasta statuksesta kertovat kuvaukset kuten “Wall Street Goliath”, “Colossus”, “one of the most prestigious players on Wall Street” ja “an illustrious Wall Street Dynasty”. Lehmania luonnehditaan muun muassa tarunomaiseksi (“storied”), elinvoimaiseksi (“venerable”), perinteikkääksi (“anrika”) ja ”investointijätiksi”.¹³⁸ The New York Times ja The Guardian myös muistuttavat, että Lehman on pelastunut kuilun partaalta useita kertoja lähihistoriansa saatossa.¹³⁹ Lainausta konkurssipäivän The New York Timesista ilmentääkin hyvin Lehman Brothersin kaatumista ympäröivää epäuskoista ja järkyttynyttä tunnelmaa.

“Everyone thought Bear Stearns was a bunch of cowboys; it made sense what happened... But this is the great Dick Fuld. This is not supposed to happen to Lehman Brothers.”¹⁴⁰

2.2.3. Lehman, Merrill ja AIG, “triple whammy”

Lehman Brothers ei ollut ainoa merkittävä rahoituslaitos, jonka kohtalo järjestytti rahoitusmarkkinoita syyskuun 15. päivän aamuna. Viikonlopun aikana myös toinen investointipankki, vuonna 1914 perustettu Merrill Lynch, pyyhkiytyi pois Wall Streetin

¹³⁸ Ks. esim. NYT 14.9.2008, A Wall Street Goliath Teeters Amid Fears of A Widening Crisis; The Guardian 21.9.2008, A world of crash. So what next; The Guardian 16.9.2008, Manic Monday: World reacts to the collapse of the colossus Lehman Brothers; The Guardian 15.9.2008, Lehman Brothers files for bankruptcy protection DN 15.9.2008, Djupare kris än väntat; HS 15.9.2008, Investointijätti Lehman Brothers ajautui konkurssin partaalle.

¹³⁹ NYT 11.9.2008, Fighting to Salvage a Legacy; The Guardian 10.9.2008, Lehman reveals rescue plan and \$3.9bn record loss; The Guardian 11.9.2008, Lehman sheds property assets in effort to regain investor confidence.

¹⁴⁰ NYT 15.9.2008, A Frantic Weekend that Wall Street Won't Forget.

itsenäisten meklarifirmojen joukosta kaupattuaan itsensä Bank of Americalle. Dramaattisten tapahtumien jälkimainingeissa Lehmanin konkurssista ja Merrillin myynnistä puhuttiinkin yhtenä kokonaisuutena, johon useimmiten liitetään myös kuilun partaalle ajautunut vakuutusyhtiö AIG¹⁴¹.

*Markets were left reeling by the triple whammy of the failure of Lehman Brothers, the shock sale of Merrill Lynch, and the revelation that AIG, the world's largest insurance firm, may need to raise as much as \$40bn...*¹⁴²

Merrill Lynch ei ollut ainoastaan suurempi, vaan se oli myös tunnetumpi kuin Lehman. Sitä pidetään yleisesti amerikkalaisen kansankapitalismin luoja. 1940-luvulta alkaen Merrill toi osakesijoittamisen tavallisten amerikkalaisten ulottuville luomalla laajan konttori- ja välittäjäverkoston. Siihen viitataan monesti yrityksenä, joka “brought Wall Street to Main Street”.¹⁴³ Lehdissä sen mainitaan olevan muun muassa “en finansiell gigant” ja “Wall Street stalwart”.¹⁴⁴ Pankin hyökkäävää härkää esittävästä logosta on tullut koko Wall Streetin symboli. Tätä kuvaa hyvin esimerkiksi 16. syyskuuta The Guardianissa otsikolla “Nightmare on Wall Street” julkaistu pilakuva, jossa Merrillin härkä seisoo polvet tutisten pilvenpiirtäjän katolla valmiina hyppäämään¹⁴⁵. Lehden mukaan Merrill Lynchin konkurssi olisi ollut Lehmaniakin pahempi katastrofi: “If Merrill fell, confidence would drain away.”¹⁴⁶ The New York Timesissa Merrilliä käsitellään etusivun artikkelissa¹⁴⁷ heti maanantaina 15. syyskuuta. Jutun alkupuolella olevassa sitaatissa historioitsija Steve Fraser kuvailee Merrillin roolia amerikkalaisessa yhteiskunnassa.

¹⁴¹ Ks. esim. HS 16.9.2008, Vuosisadan rahoitusmarkkinakriisi käänsi pörssit selvään laskuun; DN 18.9.2008, Oro för mer finanskaos sänker börserna; NYT 15.9.2008, Stunning Fall for Main Street's Brokerage Firm.

¹⁴² The Guardian 15.9.2008, Wall Street crisis: Investors dump shares after Lehman collapse.

¹⁴³ Esim. Smith 2014, 180–182, 550–552. Merrill Lynchin 100-vuotishistoriikki. Smith työskenteli itse pitkään Merrillillä ja hänen isänsä oli yksi sen ensimmäisistä työntekijöistä. Smithiä voidaan nähdäkseni silti pitää kelvollisena lähteenä Merrill Lynchin historian pääkohdista.

¹⁴⁴ DN 16.9.2008, Giganter på fallrepet; The Guardian 15.9.2008: Bank, insurance and Thomson Reuters plunge as FTSE turns red.

¹⁴⁵ The Guardian 16.9.2008, Nightmare on Wall Street.

¹⁴⁶ The Guardian 16.9.2008, Manic Monday: World reacts to the collapse of the colossus Lehman Brothers.

¹⁴⁷ Tarkoitin etusivun artikkelilla juttua, josta julkaistaan ote lehden etusivulla (sivu A1).

“Merrill was a kind of bedrock institution whose stability and longevity were taken for granted and was reassuring to people... Even in these very highly erratic and speculative marketplaces like we’ve been living through, you didn’t think Merrill would be vulnerable.”¹⁴⁸

Tästä huolimatta kahdesta yhtä aikaa kaatuneesta investointipankista juuri Lehman muistetaan finanssikriisin vertauskuvana. Pankkien kohtaloiden keskinäinen järjestys uutisoinnin vakavuusasteikolla on havaittavissa heti tapahtumien jälkeen. Lähtökohtaisesti Lehmanin konkurssi mainitaan ensimmäisenä ja Merrillin myynnin nähdään täydentävän katastrofaalisen viikonlopun. Hyvä esimerkki tästä on The Guardianin maanantain tapahtumia kokoava uutinen, jonka otsikkona on “Wall Street jobs cull begins as Lehman rescue bid fails” ja ingressi kuuluu seuraavasti:

Rapid sale of Merrill Lynch confirms scale of disaster. Survivors of 1929 crash succumb to the credit crunch.¹⁴⁹

Järjestys on sama muissakin lehdissä. Lisäksi kolmantena mainitaan usein AIG¹⁵⁰. Alkuviikon tapahtumissa Lehman on pääuutinen ja Merrill täydentää kokonaisuuden, jonka ylle maailman suurimman vakuutusyhtiön vaikeudet heittävät synkän varjon. Finanssikriisin virstanpylvääksi muodostuneen syyskuun 15. päivän tapahtumien voidaan nähdä rakentuvan ennen kaikkea kahden investointipankin kohtaloista. AIG on tässä vaiheessa enemmänkin seuraava uhkakuva kuin yksittäinen dramaattinen tapahtuma.

Tarkastelemalla uutisointia heti konkurssin jälkimainingeissa on selvää, että Lehman on noussut finanssikriisin vertauskuvaksi, koska se pyyhkiytyi kokonaan pois Wall Streetin kartalta. Merrill Lynch taas jatkaa edelleen olemassaoloaan osana Bank of Americaa. Merrillin kohtaloa olisi todennäköisesti pidetty Lehmanin kohdalla täpäränä pelastuksena. Merrill Lynchin konkurssi taas olisi todennäköisesti ollut symbolisesti vielä rajumpi käänne kuin mitä Lehmanin romahdus oli. Kahdesta yhtä aikaa kaatuneesta

¹⁴⁸ NYT 15.9.2008, Stunning fall for Main Street’s Brokerage Firm.

¹⁴⁹ The Guardian 15.9.2008, Jobs cull begins in London and New York as Lehman Brothers goes to the wall.

¹⁵⁰ Esim. HS 16.9.2008, Yhdysvaltojen rahoituskriisin pelätään aiheuttavan uusia uhreja; DN 16.9.2008, Kraschen gör att krisen fördjupas; NYT 16.9.2008, Change Arrives, With a Sense that Wall Street’s Boom Times Are Over.

pankista Lehman on kuitenkin jäänyt mieliin konkurssinsa ansiosta. Se oli tapahtumana dramaattisempi kuin myydyksi tuleminen niin symboliikaltaan kuin fyysisiltä seurauksiltaan.

On kuitenkin selvää, että myös Lehmanin historiallisuudella oli merkittävä vaikutus kriisitunnelmaan. Esimerkiksi Hirston mukaan vertaukset korostivat meneillään olevien tapahtumien poikkeuksellista vakavuutta¹⁵¹. Pankin historiasta nousevat rinnastukset esimerkiksi vuoden 1929 pörssiromahdukseen ja suureen lamaan nostivat asuntomarkkinoiden taantumasta alkaneen tapahtumaketjun kertaheitolla kuluneen vuosisadan pahimpien talouskriisien rinnalle. Helsingin Sanomissa Lehmanin historiallisuudesta nousevia vertauksia on erikoisen vähän muihin lehtiin verrattuna. Tätä on hankala selittää esimerkiksi kriisin etäisyydellä, sillä Dagens Nyheterissä taas rinnastuksia käytetään paljon. Tapa, jolla Lehmanista uutisoitiin ennen ja jälkeen konkurssin, kertoo käänteen shokeeraavuudesta. Suuren investointipankin kaatumista ei pidetty todennäköisenä vaaran merkeistä huolimatta. Tämä on kuitenkin ymmärrettävää, sillä Yhdysvalloissa liittovaltio oli aikaisemmin pyrkinyt johdonmukaisesti säilyttämään rahoitusmarkkinoiden vakauden. Lehman Brothersin päästäminen konkurssiin ei olisi sopinut tähän toimintamalliin.

2.3. Investointipankkien aikakauden päätös

Maaliskuussa Bear Stearns kaatui liikepankki JP Morgan Chasen syliin. Syyskuun puolivälissä Merrill Lynch jakoi Bearin kohtalon kauppaamalla itsensä Bank of Americalle samaan aikaan, kun Lehman Brothers hakeutui konkurssiin. Puolen vuoden sisällä kolme Yhdysvaltojen viidestä suuresta investointipankista pyyhkiytyi pois Wall Streetin kartalta. Jäljellä olivat vain kaksi suurinta, Morgan Stanley ja Goldman Sachs. Lehmanin konkurssin jälkeisellä viikolla investointipankkien joukkotuhon nähdään enteilevän uudenlaista aikaa rahoitusmarkkinoilla. “The old Wall Street is giving way to a new one” alkaa The New York Timesin tiistaina 16. syyskuuta julkaistu artikkeli, joka on otsikoitu “Change Arrives, With a Sense That Wall St.’s Boom Times Are Over”. The Guardianissa taas todetaan rahoitusmaailman olevan “on the verge of a complete

¹⁵¹ Hirsto 2009, 52–53.

reorganisation”. Vastaava perusteellisen muutoksen tunnelma on esillä myös Dagens Nyheterissä ja Helsingin Sanomissa.¹⁵²

Tätä mielikuvaa vahvistavat edelleen uutiset kahden jäljellä olevan investointipankin Morgan Stanley ja Goldman Sachs vaikeuksista. Molempien osakekurssi on heti syyskuun puolivälin jälkeen kovan paineen alla ja Morgan Stanley etsii itselleen ostajaa.¹⁵³ Viikko Lehman Brothersin konkurssin jälkeen Goldman ja Morgan päättävät lopullisesti investointipankkien aikakauden muuttamalla itsensä liikepankeiksi. Jatkossa pankit hyväksyvät huomattavasti tiukemman sääntelyn vastineeksi mahdollisuudesta ottaa vastaan talletuksia ja lainata rahaa keskuspankki Federal Reserveltä.¹⁵⁴ Luopumalla investointipankin statuksesta ja alistumalla tiukalle valvonnalle pankit pelastavat nahkansa. Samalla ne kuitenkin joutuvat luopumaan suurten riskien ja suurten voittojen määrittelemästä liiketoimintamallista.

*It is also a turning point for the high-rolling culture of Wall Street [...] For decades, firms like Morgan Stanley and Goldman Sachs thrived by taking bold bets with their own money, often using enormous amounts of debt to increase their profits, with little outside oversight.*¹⁵⁵

Viimeisten investointipankkien luopuessa statuksestaan Wall Street palaa aikaan ennen suurta lamaa ja Glass-Steagall-lainsäädäntöä, joka erotti liikepankit ja investointipankit toisistaan.¹⁵⁶ Paluuta aikaan ennen itsenäisiä investointipankkeja luonnehditaan The Guardianissa ja etenkin The New York Timesissa kultaisen aikakauden ja sitä määrittäneen yltäkylläisen elämäntyylin päätökseksi. Muutoksen merkitys nähdään kuitenkin lehdissä melko eri tavoin. The New York Timesissa investointipankkien

¹⁵² Esim. NYT 16.9.2008, Change Arrives, With a Sense That Wall St.'s Boom Times Are Over; The Guardian 15.9.2008, Lehman Brothers files for bankruptcy protection; DN 19.9.2008, Girighet och högt risktagande knäcker investmentbankerna; HS 16.9.2008, Vuosisadan rahoitusmarkkinakriisi käänsi pörssit selvään laskuun.

¹⁵³ NYT 18.9.2008, As Fears Grow, Wall St. Titans See Shares Fall; The Guardian 17.9.2008, £12bn HBOS takeover fails to end global panic on financial markets; The Guardian 19.9.2008, Rescue plan relieves last banks standing

¹⁵⁴ Esim. NYT 22.9.2008, Democrats Set Conditions on Bailout as 2 Firms end Investment banking Era; DN 23.9.2008, Era på Wall Street är över – Investmentfirmorna Morgan Stanley och Goldman Sachs blir vanliga affärsbanker.

¹⁵⁵ NYT 22.9.2008, Democrats Set Conditions on Bailout as 2 Firms end Investment banking Era.

¹⁵⁶ NYT 22.9.2008, Democrats Set Conditions on Bailout as 2 Firms end Investment banking Era; DN 23.9.2008, Era på Wall Street är över – Investmentfirmorna Morgan Stanley och Goldman Sachs blir vanliga affärsbanker.

aikakauden päättyminen esitetään suorastaan haikeina jäähyväisinä menneen maailman loistolle. The Guardianissa taas rahoitusmaailman jättiläisten kaatuminen nähdään ensisijaisesti kuoliniskuna vallinneelle vapaan markkinatalouden ideologialle. Toki kumpikin näkökulma on havaittavissa molemmissa lehdissä, mutta ne painottuvat selkeästi eri tavalla.

2.3.1. NYT jättää jäähyväiset kullatulle aikakaudelle

The New York Timesin haikeaa tunnelmaa kuvastavat muun muassa artikkelit “Wall Street, R.I.P ” ja “Goodbye To All That”. Ne kertovat investointipankkien aikakauden ja siihen liittyvän elämäntyylin katoamisesta. Jälkimmäinen otsikko lienee viittaus runoilija Robert Gravesin samannimiseen nuoruuden omaelämäkertaan, jossa tämä tarkastelee omien kokemustensa kautta ensimmäistä maailmansotaa ja sen tuomia muutoksia brittiyhteiskuntaan. Otsikon taustalla oleva kuva on kuin juhlien jäljiltä: lattialla lojuu serpentiiniä, konfetteja ja tyhjä samppanjapullo. Otsikon ja aloituskuvan luoma mielikuva on hyvin selkeä ja ilmiselvästi tarkoituksellinen: viimeaikaisten tapahtumien synnyttämien järjestysten jälkeen loistokkaan yltäkylläisyyden aika Wall Streetillä on ohi¹⁵⁷. Artikkelissa käydään läpi muun muassa kriisin tuomaa käännettä luksusjahtien ja -asuntojen kysynnässä. Teksti on paikoitellen hyvin romantisoivaa: taakse jää tarinoiden Wall Street, joka toi uskomattomia rikkauksia harvoille ja valituille.

It's an era that traces its roots back more than two decades, when suspended titans first became fodder for books and movies. It's an era when eager young traders wearing khakis became dot-com millionaires overnight. And it's an era that roared into hyperdrive during the credit boom of the last decade [...] Over all, the past quarter-century has redefined the notion of wealth. In 1982, the first year of the Forbes 400 list, it took about \$159 million in today's dollars to make the list; this year, the minimum price of entry was \$1.3 billion.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Viesti on selvä, vaikka viittaus Gravesiin ei lukijalle avautuisikaan. Otsikon sävy on haikea ilman intertekstuaalista kontekstiaankin.

¹⁵⁸ NYT 5.10.2008, Goodbye To All That.

Taakse on jäämässä “a golden era of \$50 million bonuses for top traders and bankers” ja “an era of high finance that defined the modern Gilded Age”.¹⁵⁹ Vertaus kullattuun aikakauteen nousee amerikkalaislehdessä esiin lukuisia kertoja. Termiä käyttää esimerkiksi lehden useasti kriisijutuissa haastattelema historioitsija Steve Fraser¹⁶⁰, joka on tutkinut muun muassa Wall Streetin roolia amerikkalaisessa yhteiskunnassa.¹⁶¹ Alun perin kirjailija Mark Twainin käyttämä termi kullattu aikakausi viittaa yläluokan ja tavallisen kansan suureen elintasoeroon 1800-luvun lopun Yhdysvalloissa. Fraser käyttää modernin kultaisen aikakauden käsitettä kuvaamaan kriisiä edeltävinä vuosikymmeninä Yhdysvalloissa kasvaneita tuloeroja¹⁶². Tämä näkökulma jää The New York Timesissa kuitenkin taka-alalle. Esimerkiksi kolmisivuisessa “Goodbye to All That” -artikkelissa tuloerojen kasvua tarkastellaan ongelmana vasta aivan tekstin lopussa.¹⁶³

The New York Timesissa ei niinkään surra pörssihaiden ja pankkiirien kutistuvia bonuksia. Amerikkalaislehden sivuilta nouseva haikeus liittyy ennen kaikkea siihen, että kerran loistokas aikakausi New Yorkin historiassa jää taakse. Rikkaiden tulojen pienentyessä koko suurkaupungin ja osavaltion taloutta odottavat harmaamat ajat: “Experts See a More Subdued Period Ahead for New York’s Economy”, kertoo uutisotsikko The New York Timesin kaupunkisivuilla 23. syyskuuta. Lehti muistuttaa useissa jutuissa, että finanssisektorin rooli kaupungin taloudessa on kasvanut suhteettoman suureksi kuluneina vuosikymmeninä. Kriisin saapuessa noin viisi prosenttia kaupungin työpaikoista oli rahoitusallalla, mutta niissä työskentelevät tienasivat 25 prosenttia kaikista palkoista. Sen vuoksi investointipankkien irtisanomisilla on suuri kerroinvaikutus New Yorkin talouteen. Tämä heijastuu myös New Yorkin ja New Jersey osavaltioihin.¹⁶⁴

¹⁵⁹ NYT 22.9.2008, Democrats Set Conditions on Bailout as 2 Firms end Investment banking Era; NYT 23.9.2008, Titans, After the Fall – Last Two Big Investment Banks Try to Keep Their Relevance.

¹⁶⁰ Esim. NYT 21.9.2008, Body Blow to Wall Street Will Test Resilience of New York’s Economy; NYT 5.10.2008, Goodbye To All That; NYT 15.9.2008, Stunning Fall for Main Street’s Brokerage Firm.

¹⁶¹ Organization of American Historians, 2018: The OAH Distinguished Lectureship Program, Steve Fraser. Kuvaus Fraseristä OAH:n verkkosivuilla. <<http://www.oah.org/lectures/lecturers/view/1709>> [Luettu 10.10.2018].

¹⁶² Ks. Fraser 2015.

¹⁶³ NYT 5.10.2008, Goodbye To All That.

¹⁶⁴ NYT 16.9.2008, City and State Brace for Greater Demands on Diminishing resources; NYT 16.9.2008, Change Arrives, With a Sense That Wall St.’s Boom Times Are Over; NYT 21.9.2008, Body Blow to Wall Street Tests the City’s Resilience; NYT 23.9.2008, Experts See a More Subdued Era Ahead for New York’s Economy; NYT 28.9.2008, Tied to Wall Street, State Feels the Shock;

*“The loss of jobs at Lehman will be terrible. But the income piece is what’s really pivotal for the city’s economy.”*¹⁶⁵

Kun pankkiirit menettävät työnsä, kärsimään joutuvat myös ne, jotka ovat saaneet elantonsa näiden palvelemisesta. Sekä New Yorkissa että Lontoossa konkurssin jälkimainingit tietävät niukempia aikoja monille yrittäjille ja palkkatyöläisille. Ilman työtä ovat pian pankkien palkkalistoilla olleet siivoojat, sihteerit ja personal trainerit. Asiakaskato koettelee yhtäältä luksusravintoloita sekä samppanja- ja Ferrari-kauppiaita. Toisaalta työt vähenevät myös hotdog-kojujen myyjillä ja rakennusmiehillä.¹⁶⁶ The New York Times kertoo kriisin tietävän vaikeita aikoja esimerkiksi pankkiireille kuljetuspalveluita tarjoaville yrityksille ja niiden palkkalistoilla oleville autonkuljettajille¹⁶⁷.

2.3.2. The Guardian, DN ja HS: Jäähvyäiset markkinaliberalismille

Myös The Guardianissa syyskuun puolivälin tapahtumista puhutaan aikakauden päätöksenä. Esimerkiksi sunnuntaina viikko konkurssin jälkeen The Observerissa julkaistu pitkä kriisiartikkeli päättyy toteamukseen “the golden age of the City is over.”¹⁶⁸ Brittilehdessä kritisoidaan ennen kaikkea pankkiireita, jotka nähdään kriisin murjoman vapaan markkinatalouden ideologian airueina, jotka kuluvan vuoden tapahtumat ovat pudottaneet jalustoiltaan. Näitä käsitellään pitkälti vahingoniloiseen sävyyn. Brittilehden kolumnistit ovat selkeästi lukeneet Tom Wolfensa, sillä amerikkalaiskirjailijan “Bonfire of the vanities” -teoksesta tunnetuksi noussut investointipankkiireita kuvaava termi “master of the universe” nousee esiin lukuisia kertoja The Guardianin kolumneissa.¹⁶⁹ Maailmankaikkeuden valtiass on yhden Wolfen romaanin päähenkilön, omahyväisen pankkiirin Sherman McCoy, itselleen ja ammattikunnalleen antama titteli. Kirjassa

¹⁶⁵ NYT 16.9.2008, City and State Brace for Greater Demands on Diminishing resources.

¹⁶⁶ The Guardian 21.9.2008, A world crash. So, what next?; The Guardian 5.10.2008, Credit crunch: A sickness in the heart of Britain; The Guardian 18.9.2008: For those who this week lost their jobs at Lehman, I have good news. Life is happier outside the City; NYT 16.9.2008, City and State Brace for Greater Demands on Diminishing resources.

¹⁶⁷ NYT 17.9.2008, Hard Times for Drivers of Wall Street Powerful.

¹⁶⁸ The Guardian 21.9.2008, A world crash. So, what next?

¹⁶⁹ Esim. The Guardian 14.9.2008, Credit crunch leaves masters of the universe thinking the unthinkable; The Guardian 15.9.2008, Many of these bankers are horrible people, but we still need them; The Guardian 21.9.2008, American crash: James Doran on an historic week on Wall Street.

McCoyyn ylimielisyys kuitenkin koituu tämän tuhoksi. The Guardianissa maailmankaikkeuden valtius yhdistyy pankkiireiden laveaan elämäntyylisiin ja asemaan itseoikeutettuina markkinatalouden tulkitsijoina.

*Financiers in New York and London's Square Mile have enjoyed an extraordinary decade of global dominance, blowing unthinkable sums on yachts, racehorses and fine wines. Not only did they convince themselves of their own invincibility, but their glamour and sheer wealth blinded politicians into believing the alluring myths of the unfettered market.*¹⁷⁰

Siinä missä The New York Timesissa itsenäisten investointipankkien katoaminen Wall Streetiltä koetaan siirtymänä synkempään aikakauteen, brittilehdessä tapahtumat nähdään ennen kaikkea kuoliniskuna rajoittamattomien markkinoiden ideologialle. Lehdessä julkaistaan konkurssin jälkeen useita kolumneja, joissa ounastellaan, että sääntelyvastainen ajattelu on tullut tiensä päähän. Esimerkiksi seuraava lainaus toimittaja ja kirjailija Jeremy Seabrookin konkurssipäivänä ilmestyneestä pitkästä kolumnista kuvaa hyvin tätä tulkintaa.

*Free markets, the Washington consensus, liberalisation – ideas that have resounded around the world – are suddenly shredded [...] Where governments had been pleased to acknowledge their relative unwisdom in the presence of the superior knowledge of the markets, they are now being bidden to “step in”, to re-regulate, to tame the beast they were so proud to unleash [...]*¹⁷¹

Kriisiä edeltäneinä vuosina vapaan markkinatalouden erinomaisuudesta oli tullut kyseenalaistamaton totuus. Investointipankkien kaatuminen ja sitä seurannut kaaos rahoitusmarkkinoilla on pirstonut tämän myytin, joka on pitänyt hallituksia otteessaan viimeiset vuosikymmenet.¹⁷² Hyvä esimerkki tästä on Robert Skidelskyn kolumni, jossa tämä ennustaa uuden taloudellisen paradigman syntyä: “The economic wheel has turned once more and a new cycle of intervention and regulation will soon begin”. Skidelskyn mukaan sääntelysyklit ovat joko liberaaleja tai konservatiivisia. Ehkäpä hivenen

¹⁷⁰ The Guardian 21.9.2008, A world crash. So, what next?

¹⁷¹ The Guardian 15.9.2008, Who's to blame for market failure? Clue: Not the bankers.

¹⁷² Esim. The Guardian 15.9.2008, Many of these bankers are horrible people, but we still need them; The Guardian 15.9.2008, Who's to blame for market failure? Clue: Not the bankers.

epäintuitiivisesti, liberaaleja syklejä luonnehtii hallitusten tiukentuva ote markkinoista, kun taas konservatiivisten syklien aikana markkinoita vapautetaan. Skidelskyn näkemyksen mukaan päättyvässä on 1970-luvun lopulla alkanut konservatiivinen sykli, jonka nostattaman deregulaatioaallon harjalla nykyinen kriisi syntyi.¹⁷³

Vapaan markkinatalouden aikakauden päättyminen yhdistetään myös Yhdysvaltojen maailmanpoliittisen aseman heikentymiseen. Konkurssia edeltävänä sunnuntaina silloinen The Observerin toimittaja Richard Wachman rinnastaa kolumnissaan Lehman Brothersin ongelmat Yhdysvaltojen taloudellisen ylivallan eroosioon.

*'The history of Lehman Brothers parallels the growth of the United States and its energetic drive toward prosperity and international prominence.' So says the Lehman website, which charts the rise of America's fourth largest bank from its beginnings in 1850, when its wealth was derived from the cotton trade. Some 160 years later, Lehman's decline aptly illustrates an erosion of US power and prestige as the world's largest economy grapples with the second year of the credit crunch.*¹⁷⁴

On syytä huomauttaa, että The Guardianissa kuva vapaiden markkinoiden aikakauden päättymisestä nousee pääasiallisesti juuri kolumneista. Esimerkiksi Jeremy Seabrook on perehtynyt kehitykseen sekä taloudelliseen ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen liittyviin teemoihin. Hän on aiemmin kirjoittanut muun muassa New Statesmaniin ja The Independentiin.¹⁷⁵ Robert Skidelsky taas on entinen poliittisen taloustieteen emeritusprofessori, joka on kirjoittanut kolmiosaisen elämäkerran taloustieteilijä John Maynard Keynesistä. Hän on aiemmin kuulunut sekä työväenpuolueeseen että konservatiiveihin ja on ollut perustamassa sosiaalidemokraattista puoluetta Iso-Britanniaan.¹⁷⁶ Seabrookin ja Skidelskyn tavat tulkita Lehman Brothersin konkurssin jälkeistä sekasortoa nousevatkin todennäköisesti heidän taustoistaan talousasioiden parissa. Se, että tulkinta on jäljitettävissä kolumnistien taustoihin, ei itsessään tee siitä

¹⁷³ The Guardian 17.9.2008, Big government is back.

¹⁷⁴ The Guardian 14.9.2008, Russia's OPEC bearhug is something to worry about.

¹⁷⁵ Seabrook, Jeremy: About. Jeremy Seabrookin verkkosivut. <<http://www.jeremyseabrook.net/>> [Luettu 10.10.2018].

¹⁷⁶ Skidelsky, Robert, 2018: Biography. Robert Skidelskyn verkkosivut. <<https://robertskidelsky.com/biography/>> [Luettu 10.10.2018].

merkityksetöntä. Voidaan kuitenkin todeta, että The Guardianista välittyvä tunnelma aikakauden päätöksestä olisi jäänyt vaimeammaksi ilman Seabrookia ja Skidelskyä.

Aikakauden päättymisen teema nousee esiin myös pohjoismaisissa lehdissä. Sitä ei kuitenkaan käsitellä yhtä laajasti kuin rahoitusmarkkinakeskusten suurissa lehdissä, joten niistä välittyvä kuva jää vaille samanlaisia vivahteita. Tämä on ymmärrettävää, sillä pankit tai pankkiirit eivät ole missään vaiheessa olleet merkittävä osa Tukholman tai Helsingin katukuvaa. The Guardianin tavoin myös Helsingin Sanomissa ja Dagens Nyheterissä investointipankit ja Amerikka-keskeinen maailma yhdistyvät toisiinsa. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa syyskuun puolivälin tapahtumia tulkittiin heti jälkikäteen seuraavasti:

Maanantai merkitsi uuden aikakauden alkamista Yhdysvaltain rahakadulla Wall Streetillä, joka perinteisesti on sanellut tahdin koko maailman finanssimarkkinoilla. Rahoitusmarkkinoiden kriisi purkautui viikonlopun mittaan sarjaksi dramaattisia toimenpiteitä, joiden jälkeen Wall Street ei enää ole entisellään.¹⁷⁷

Lainauksen voidaan tulkita povaavan uuden aikakauden alkua Wall Streetin lisäksi koko globaaleille rahoitusmarkkinoille, joiden veturiksi New Yorkin rahakatu osoitetaan. Viikko konkurssin jälkeen Helsingin Sanomien toimituspäällikkö Antero Mukka pohtii kotimaa-osaston kolumnissaan “entäpä jos tuo uusi aika, sääntelystä vapaa, jatkuvan taloudellisen kasvun ideologia tulikin tiensä päähän kuluneella viikolla?”¹⁷⁸ Dagens Nyheter taas katsoo investointipankkien kaatumisen povaavan suuria mullistuksia Yhdysvaltojen rahoitusmarkkinoille. Lisäksi konkurssiviikon keskiviikkona ruotsalaislehti arvioi, että kriisi saattaa tulla Yhdysvalloille niin kalliiksi, ettei se kykene enää ylläpitämään globaalia hegemoniaansa.¹⁷⁹

Lehman Brothersin konkurssi ja sitä seuranneet tapahtumat nähdään kaikissa lehdissä investointipankkien aikakauden päättymisenä. Eri lehdissä päällimmäisiksi nousevat tulkinnat tapahtumista poikkeavat kuitenkin huomattavasti toisistaan. The New York

¹⁷⁷ HS 16.9.2008, Vuosisadan rahoitusmarkkinakriisi käänsi pörssit selvään laskuun.

¹⁷⁸ HS 22.9.2008, Korskea kartano, kahdeksan kärryä.

¹⁷⁹ DN 19.9.2008, Girighet och högt risktagande knäcker investmentbankerna; DN 18.9.2008, Onda spiraler (pk).

Timesissa jätetään haikeita jäähyväisiä Wall Streetin loistolle ja enteillään tulevaa, entistä harmaampaa aikakautta New Yorkin historiassa. Tunnelma syntyy paikoitellen jopa romantisoivista kuvauksista, joissa muistellaan Wall Streetin loiston päiviä, joita kuvataan moderniksi kullatuksi aikakaudeksi. The Guardianissakin kriisi nähdään päätöksenä Lontoon Cityn kultaiselle aikakaudelle. Brittilehdessä kuitenkin jäähyväisiä jätetään ennen kaikkea vapaan markkinatalouden vuosikymmenille, jolloin investointipankkiirit ratsastivat suureen maineeseen ja mammonaan neuvomalla hallituksia vapauttamaan markkinat sääntelystä. Myös pohjoismaisissa lehdissä nousee esiin tulkinta investointipankkien ja vapaan markkinatalouden aikakauden päättymisestä.

Aineiston eurooppalaisissa lehdissä on havaittavissa näkemys, jonka mukaan kriisin myötä Yhdysvaltojen taloudellinen hegemonia on heikentymässä. Tätä tulkintaa selittänee vallitseva mielikuva maailmantalouden globalisaatiosta ennen kaikkea amerikkalaisten ajamana prosessina. Vapaiden markkinoiden roolia korostavan taloustieteellisen paradigman nousu 1980-luvulla (Skidelskyn konservatiivinen sääntelysykli) onkin tapana jäljittää juuri Ronald Reaganin hallintoon. Investointipankit ja -pankkiirit nähdään tämän (amerikkalaisen) paradigman sanansaattajina. Niiden kaatuessa povataan loppua sekä ideologialle että sen taustalla nähtävälle amerikkalaiselle taloudelliselle hegemonialle.

3. KONKURSSIN SYYT JA SYYLLISET

Varsinkin aikarajauksen alkuvaiheessa Lehman Brothersin ongelmat esitetään ulkoa päin tulevina. Pankin kuvataan kamppailevan luonnonkatastrofia muistuttavaa finanssikriisiä vastaan. Tässä vaiheessa etenkin The New York Timesissa ja The Guardianissa merkittävänä syynä ongelmiin kuvataan pankkien kurssilaskusta hyötyvät sijoittajat, jotka levittävät vahingollisia huhuja markkinoilla. Tulkinta Lehman Brothersista uhrina väistyy kuitenkin pian konkurssin jälkeen syväluotaavampien selitysten tieltä. Niissä korostuvat ennen kaikkea rahoitusalan kulttuuriset ongelmat: holtiton riskinotto sekä sen ajurina toimineet valtavat bonukset. Nämä ongelmat henkilöityvät Lehmanin pitkäaikaiseen toimitusjohtajaan Richard Fuldiin, jonka katsotaan olleen vastuussa pankkinsa konkurssista. Suhtautuminen pankkiireihin vaihtelee paljon lehtien välillä. The New York Timesissa heihin suhtaudutaan verrattain myötätuntoisesti. The Guardianissa sen sijaan heihin kohdistuva kritiikki lähentelee paikoitellen suoranaista halveksuntaa. Pohjoismaisissa lehdissä pankkiireihin kiinnitetään vähemmän huomiota, vaikka heidän roolinsa konkurssin taustalla esitetään selkeästi. Rahoitusalan kulttuuristen ongelmien taustalla nähdään kuitenkin laajempi ideologinen viitekehys. Viimeisen vastuun kriisistä katsotaan kuuluvan amerikkalaiselle neoliberalistiselle sääntelyvastaisuudelle, joka salli ongelmien kasautumisen rahoitusmarkkinoilla.

3.1. Lehman markkinoiden uhrina

Aikarajauksen alkuvaiheessa lehdissä on selkeästi näkyvillä tulkinta, jossa Lehman Brothers esitetään finanssikriisin uhrina. Siinä Lehmanin konkurssin taustalla ovat kasvottomat markkinavoimat ja heikkoja yrityksiä saalistavat sijoittajat. Tulkintaa rakentavat muun muassa erilaiset sotaan, väkivaltaan ja luonnonvoimiin liittyvät metaforat sekä lehdissä tavallinen tapa kuvata Lehman ja muut pankit elollisina toimijoina. Lisäksi aikarajauksen alkuvaiheessa osakkeiden halpenemisesta hyötyneitä sijoittajia, niin kutsuttuja shorttaajia, syytetään Lehmanin ahdingosta ja kriisin pahentumisesta laajemminkin. Näin esitettynä Lehman näyttäytyy ulkopuolisten toiminnan kohteena vailla omia vaikuttamismahdollisuuksia, ja vastuu konkurssista vaikuttaa olevan pankin ulkopuolella. Melko pian konkurssin jälkeen tulkinta Lehmanista finanssikriisin uhrina hiipuu kuitenkin uutisten taustalle toisenlaisten selitysten tieltä.

3.1.1. Pankit markkinamyrskyn kourissa

Lehmanin rahoitusmarkkinoiden uhrina esittävän tulkinnan elementit näyttäytyvät melko samankaltaisina kaikissa lehdissä. Kautta koko aineiston konkurssia edeltävinä päivinä ja heti sen jälkimainingeissa Lehmanin tilannetta kuvataan sotaan ja väkivaltaan liittyvällä sanastolla, joka esittää pankin hyökkäyksen kohteena. Väkivaltaan liittyvät vertaukset näyttävät olevan erityisen yleisiä The New York Timesissa ja The Guardianissa, joissa Lehmanin kuvataan muun muassa käyvän taistelua (“battle”, ”embattled”) ja olevan piiritettynä (“under siege”, ”beleaguered”). Lehmanista pelätään myös tulevan kriisin seuraava kaatunut (“casualty”) tai uhri (“victim”).¹⁸⁰ Väkivallan lisäksi Lehman voidaan esittää myös luonnonkatastrofien uhrina. Varsinkin konkurssin jälkimainingeissa kriisiä verrataan luonnonmullistuksiin kuten hurrikaaniin (“orkan”) tai “kurimukseen” (“malström”)¹⁸¹. Luonnonvoimiin liittyvät vertaukset saavat kriisin vaikuttamaan yhtäältä hallitsemattomalta ja toisaalta väistämättömältä. Puhe kriisin uhreista ei tietenkään rajoitu Lehman Brothersiin. Finanssikriisin myötä vaikeuksiin joutuneisiin pankkeihin ja muihin yrityksiin viitataan säännönmukaisesti kriisissä kaatuneina tai sen uhreina.¹⁸²

Kuvaukset Lehmanista väkivallan tai luonnonmullistusten uhrina esittävät pankin monesti elollisena toimijana. Vereen, elämään ja kuolemaan liittyviä metaforia esiintyy lehdissä paljon¹⁸³. Esimerkiksi The Guardianissa konkurssin jälkeisenä maanantaina julkaistun kolumnin otsikko “Wall Street’s bloody Sunday”¹⁸⁴ havainnollistaa hyvin tätä puhetapaa. Lehman Brothersin konkurssi ja Merrill Lynchin myynti esitetään, kuin ne olisivat elollisiin olentoihin kohdistuneita veritekoja. Dagens Nyheter kuvaa Lehmanin

¹⁸⁰ NYT 10.9.2008, Wall St.’s Fears on Lehman Bros Batter Markets; NYT 11.9.2008, Fighting to Salvage a Legacy; NYT 14.9.2008, A Wall Street Goliath Teeters Amid Fears of a Widening Crisis; The Guardian 10.9.2008, Lehman reveals rescue plan and \$3.9bn record loss; 14.9.2008, Barclays bailout for Lehman founders on US guarantees.

¹⁸¹ Esim. DN 18.9.2008, Onda spiraler (pk); HS 14.9.2008, Lehman Brothersin konkurssia yritettiin estää hätäkokouksissa; DN 15.9.2008, Kraftigt ras på den amerikanska börserna.

¹⁸² Esim. NYT 1.10.2008, At a Tipping Point – The U.S. Financial Ailment is spreading to Europe; The Guardian 15.9.2008, Q&A: The collapse of Lehman Brothers; DN 17.9.2008, Skakigt på de amerikanska börserna; HS 23.9.2008, Roskapankkipäätöksellä on Yhdysvalloissa juuri nyt kiire; NYT 20.9.2008, The Winners, Maybe – Details of a Federal Plan Are Unclear, but Some Already Benefit.

¹⁸³ Esim. NYT 10.9.2008, Wall St.’s Fears on Lehman Bros Batter Markets; NYT 21.9.2008, Flirting with Disaster – Death and Near-Death Experiences on Wall Street; The Guardian 14.9.2008, Russia’s Opec bearhug is something to worry about; HS 13.9.2008, Ratsuväki saapuu viikonloppuna?

¹⁸⁴ The Guardian 15.9.2008, Wall Street’s bloody Sunday.

tilannetta ennen sen kaatumista eloonjäämiskamppailuksi (“en kamp för sin överlevnad”). Konkurssin jälkeen pankin sanotaan heittäneen pyyhkeen kehään (“kasta in handduken”).¹⁸⁵ Helsingin Sanomissa tätä tulkintaa rakentaa esimerkiksi konkurssiviikonloppuna julkaistu taloussivujen kolumni “Ratsuväki saapuu viikonloppuna?” Siinä pohditaan, kuinka Lehman Brothersin lopulta käy ja kenestä tulee “ratsuväenkenraali”, joka lopulta pelastaa Lehmanin eli ostaa sen.¹⁸⁶ Ratsuväki-metafora tuo mieleen elokuvakohtauksen, jossa tarinan päähenkilö on alakynnessä ja kamppailee viimeisillä voimillaan ylivoimaista vihollista vastaan. Apujoukot saapuvat kuitenkin viime hetkellä pelastamaan tilanteen.

Varsinkin ennen konkurssia Lehmanin ahdinkoa luonnehditaan luottamuspulaksi. (“förtroendekris”, “erosion of confidence”).¹⁸⁷ Esimerkiksi Helsingin Sanomissa julkaistu kolumni “Suhteen loppulaskenta alkoi” kuvaa pankin ongelman olevan nimenomaan sijoittajien hupeneva luottamus. Tekstissä viitataan pankin suuriin tappioihin, mutta niitä ei taustoiteta lainkaan.¹⁸⁸ Näin kysymys siitä, miksi sijoittajat eivät luota pankkiin, jää avoimeksi. Lehdissä kuvattu Lehmanin eloonjäämistäistelu esitetäänkin syyskuun toisella viikolla ennen kaikkea kamppailuna markkinoiden luottamuksesta. Kun Lehman keskiviikkona 10. syyskuuta julkisti kolmannen vuosineljänneksen tappiollisen tuloksensa sekä suunnitelmansa hankkia uutta pääomaa myymällä liiketoimintojaan kilpailijoilleen, viitattiin tähän esimerkiksi seuraavasti:

*Lehman Brothers today attempted to rebuild shattered confidence in the bank, rushing out its third quarter results and outlining a series of measures to raise cash and sharply reduce its exposure to the ailing property market.*¹⁸⁹

*Se [Lehman Brothers] ei ole onnistunut voittamaan sijoittajien luottamusta ohjelmallaan, johon kuuluu 55 prosentin osuuden myyminen pankin menestyneimmästä yksiköstä omaisuudenhoidosta.*¹⁹⁰

¹⁸⁵ DN 11.9.2008, Stympad bank hejdade börsråset; DN 16.9.2008, Giganter på fallrepet.

¹⁸⁶ HS 13.9.2008, Ratsuväki saapuu viikonloppuna?

¹⁸⁷ Esim. The Guardian 11.9.2008, Lehman Brothers shares slump another 44%; DN 4.10.2008, Staten garanterar dina sparpengar; NYT 11.9.2008, Pressure Builds as Lehman Faces Mounting Losses.

¹⁸⁸ HS 11.9.2008, Suhteen loppulaskenta alkoi.

¹⁸⁹ The Guardian 10.9.2008, Lehman reveals rescue plan and \$3.9bn record loss.

¹⁹⁰ HS 12.9.2008, Lehman Brothersin kurssi syöksyi.

Tapa kuvata finanssikriisi luonnonkatastrofin kaltaiseksi onnettomuudeksi esittää sen pankeista riippumattomana tapahtumana. Lehman ei näytä olevan vastuussa omasta ahdingostaan, vaan se esiintyy hallitsemattomien luonnonvoimien tai väkivaltaisten hyökkäysten uhrina. Sen ahdingon taustalla ovat markkinat, sijoittajat tai Wall Street¹⁹¹. Ääriesimerkki tästä ovat luonnonvoimiin liittyvät kriisivertaukset, joissa toimijaa ei ole laisinkaan. Epämääräisten kaatoluokkien käyttö jättääkin hämärän peittoon sen, kenen nähdään olevan vastuussa investointipankin kaatumisesta. Heidi Hirston mukaan elollistettujen pankkien kuvaaminen kriisin uhreina olikin keino dramatisoida uutisointia ottamatta kantaa kriisin syihin ja toimijoiden vastuisiin. Lisäksi kriisin uhreina esitettyjä suuryrityksiä kohtaan ei tarvinnut osoittaa myötätuntoa, vaan niiden kohtaloita voitiin kuvata eräänlaisena katastrofiviitteenä.¹⁹² Myös Simolan ja Reunasen tulkinnan mukaan kriisiuutisiin luotiin dramatiikkaa metaforien avulla. Toisaalta he myös huomauttavat vertauskuvien olevan journalisteille helppo tapa kertoa yleisölleen monimutkaisista uusista ilmiöistä.¹⁹³

3.1.2. NYT ja The Guardian syyttävät shorttaajia Lehmanin ahdingosta

Ennen konkurssiaan Lehman Brothers näyttäytyy kasvottomien markkinoiden ja niiden luottamuspuolan uhrina. Tässä kuvassa yksi selkeästi esiin nouseva ryhmä ovat lyhyeksi myyjät eli shorttaajat, joita aikarajauksen alkuvaiheessa syytetään Lehmaniin kohdistuvan luottamuksen hupenemisesta. Shorttaaminen tarkoittaa sijoitusstrategiaa, jossa pyritään hyötymään jonkin varallisuusesineen arvon laskusta. Sijoittaja myy markkinoilta lainaamiaan arvopapereita, jotka on tarkoitus ostaa myöhemmin takaisin halvemmalla kurssin laskettua. Sijoittaja tienaa voittona myynti- ja takaisinostohinnan välisen erotuksen.

Lehmanin konkurssin taustalla shorttaaminen nähdään The New York Timesissa ja The Guardianissa¹⁹⁴. Pankin kurssin kerrotaan lähteneen jyrkkään laskuun toukokuun lopulla

¹⁹¹ Esim. NYT 13.9.2008, Lehman's Fate Weighed in Urgent Talks; The Guardian 13.9.2008, Barclays scouts for opportunities in search for Lehman Buyer; HS 12.9.2008, Lehman Brothersin kurssi syöksyi; DN 12.9.2008, Lehman Brothers jagar köpare.

¹⁹² Hirsto 2009, 53.

¹⁹³ Simola & Reunanen 2010, 99.

¹⁹⁴ NYT 20.9.2008, Markets Soar, but New Rules Upset Traders; The Guardian 18.9.2008, We must rein in short sellers.

sen jälkeen, kun tunnettu ammattisijoittaja David Einhorn oli julkisesti sanonut shorttaavansa Lehmanin osaketta. Hänen kerrotaan syyttäneen Lehmania muun muassa lepsusta kirjanpidosta, jonka avulla se olisi saanut sijoituksensa näyttämään todellisuutta paremmilta. Lehdissä shorttaamista pidetään ongelmallisena muun muassa sen takia, että shorttaajilla on kannustin levittää negatiivisia huhuja kohdeyrityksistään.¹⁹⁵

“The decline of Lehman’s stock has little to do with the company’s liquidity and balance sheet, but is more based on investor’s pricing in the probability of a Bear Stearns-like run on the bank, [...] Without a public stock [...] there would be no shorting thus no motivation for rumormongering, thus no source to spook their counterparties and creditors.”¹⁹⁶

The crisis in the financial markets [...] is not just the result of poor subprime mortgage lending and the collapse in the price of associated mortgage-backed derivatives. It is also the result of orchestrated short-selling by hedge funds and others seeking to make a fast buck by trying to drive down the share price of financial institutions with exposure to these areas.¹⁹⁷

Kiinteistömarkkinoille altistuneiden pankkien sanotaan joutuneen suunnitelmallisen huhujenlietsomuksen kohteiksi riippumatta niiden todellisesta tilanteesta. Etenkin Lehmanin konkurssin jälkeen shorttauksen pelätään pahentavan finanssikriisiä entisestään lietsomalla paniikkia markkinoilla. Esimerkiksi The New York Times julkaisee maanantaina 15. syyskuuta pitkän jutun otsikolla “Banks Fear Next Move By Shorts”. Ingressi jatkaa: “Lehman’s Troubles Leave Financial Firms Wondering Who’s Next”.¹⁹⁸ Lehti toteaa shorttaajien vaikuttaneen Lehmanin osakkeen heikentymiseen, ja nyt markkinoilla pelätään, kenestä tulee näiden seuraava uhri.

Shorttaajat esitetään pääpiirteissään hyvin negatiivisessa valossa. Heidän kuvataan hyötyvän muiden ahdingosta. Shorttaamista harjoittavien rahastojen kerrotaan menestyneen poikkeuksellisen hyvin samaan aikaan, kun koko muu rahoitusala on

¹⁹⁵ NYT 12.9.2008, As Options Fade, Lehman Is Said to Seek a Buyer; The Guardian 17.9.2008, Regulators look to curb naked ambition of the short sellers.

¹⁹⁶ NYT 12.9.2008, Going Private.

¹⁹⁷ The Guardian 19.9.2008, We must rein in short-sellers.

¹⁹⁸ NYT 15.9.2008, Banks Fear Next Move By Shorts.

kamppailut voimistuvan finanssikriisin kourissa. Esimerkiksi Lehmanin osaketta lyhyeksi myyneiden sijoittajien arvioidaan tienanneen konkurssin myötä noin kolme miljardia dollaria.¹⁹⁹ Shorttaajat näyttäytyvät markkinoiden korppikotkina tai ryövärijoukkona, joka etsii jatkuvasti heikkoja uhreja.²⁰⁰

“It is really like taking a baseball bat to someone who is already down. [...] A bunch of these guys with very large bats are circling around certain companies and banging them over and over again. It is unsportsmanlike conduct.”²⁰¹

Ongelman koetusta vakavuudesta kertoo se, että Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa viranomaiset kielsivät shorttaamisen väliaikaisesti Lehmanin konkurssia seuranneella viikolla²⁰². Myös Ruotsissa käytiin syyskuun loppupuolella keskustelua vastaavasta kiellosta, joskaan siihen ei missään vaiheessa ryhdytty. Esimerkiksi valtiovarainministeri Anders Borg kommentoi shorttaamista negatiiviseen sävyyn syyskuun lopulla.²⁰³

Dagens Nyheterin Lehman-aineistossa ei lyhyeksi myyntiä kuitenkaan juuri käsitellä. Se nousee esiin ainoastaan Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian viranomaisten asettamien kieltojen ja Swedbankin vaikeuksien yhteydessä.²⁰⁴ Samoin Helsingin Sanomissa shorttausta käsitellään aineiston puitteissa vain vähän. Ainoa lyhyeksi myyntiin liittyvä juttu koskee Swedbankia, jonka nähdään ajautuneen sijoittajien silmätikuksi muun muassa Lehman-saataviensa vuoksi.²⁰⁵ On kuitenkin syytä mainita, että Helsingin Sanomissa shorttaus nostetaan esiin Lehmanin yhteydessä (aikarajauksen ulkopuolelle jäävässä) 7. syyskuuta julkaistussa artikkelissa “Huhut kaatoivat amerikkalaisen Bear Stearns -pankkiiriliikkeen”. Siinä lyhyeksi myyjien epäillään olleen syypäitä investointipankki Bear Stearnsin nopeaan kaatumiseen maaliskuussa 2008. Samalla mainitaan David Einhornin hyökkäykset Lehmania vastaan ja niiden jälkeen alkanut

¹⁹⁹ Ks. NYT 15.9.2008, Banks Fear Next Move By Shorts; The Guardian 18.9.2008, US regulators plan disclosure rules for short sellers.

²⁰⁰ The Guardian 18.9.2008, We must rein in short sellers.

²⁰¹ NYT 15.9.2008, Banks Fear Next Move By Shorts.

²⁰² Guillén 2009, 8.

²⁰³ Esim. Svenska Dagbladet, 26.9.2008: De som lånar ut till blankning bör fundera. <<https://www.svd.se/de-som-lanar-ut-till-blankning-bor-fundera>> [Luettu 14.11.2018].

²⁰⁴ DN 26.9.2008, Ärkerival bakar upp Swedbank; Kraftigt uppåt på Wall Street.

²⁰⁵ HS 27.9.2008, Kurssilaskusta hyötyä hakevat sijoittajat iskivät Swedbankiin.

osakekurssin syöksykierre.²⁰⁶ Shorttauksen vähäinen rooli pohjoismaisissa lehdissä ei sinänsä kerro siitä, ettei aihetta olisi niissä käsitelty. Vaikuttaa kuitenkin selvältä, ettei lyhyeksi myyntiä nähdä keskeisenä syynä Lehmanin vaikeuksiin. Muutoin aihetta oltaisiin sivuttu ainakin jollakin tapaa konkurssia seuranneella viikolla.

Shorttaamisen rooliin Lehmanin konkurssissa ei suhtauduta varauksetta myöskään The New York Timesissa tai The Guardianissa. Amerikkalaislehdessä tämä tulkinta vaikuttaa hiipuvan syyskuun edetessä. Kaksi viikkoa Lehmanin konkurssin jälkeen julkaistussa The New York Timesin jutussa “Maybe Short Selling Isn’t So Bad, After All” arvioidaan, että shorttauksen kieltäminen saattaa jopa pidentää finanssikriisiä, koska se häiritsee markkinoiden tehokasta toimintaa²⁰⁷. Samalla otsikko kuitenkin kertoo, että shorttaaminen on aiemmin nähty ongelmallisena. On huomionarvoista, että pääpiirteissään negatiivissävytteisestä uutisoinnista huolimatta The New York Timesissa shorttaamista käsitellään jossain määrin neutraalimmin kuin The Guardianissa. Amerikkalaislehden artikkeleissa haastatellaan tavallisesti myös lyhyeksi myyjiä itseään, mikä tuo uutisointiin myös heidän oman näkökulmansa. Shorttaajat pitävät kohteluaan epäreiluna. Heistä lyhyeksi myynti on normaalina sijoitustoimintana, joka perustuu yliarvostettujen osakkeiden etsintään.²⁰⁸

The Guardianissa shorttaajat sen sijaan eivät saa omia suunvuroja. Lehdessä shorttaamista käsitellään pääasiassa heti konkurssin jälkeen, syyskuun kolmannella viikolla. Tuolloin ainoa lyhyeksi myyntiä puoltava ääni näyttää olevan kolumnisti Seth Freedman, joka rinnastaa shorttaamisen kieltämisen vähemmistöjen vainoamiseen: sen sijaan, että viranomaiset yrittäisivät korjata rahoitusmarkkinoiden todellisia ongelmia, he päättävät nostaa lyhyeksi myyjät kriisin syntipukeiksi.²⁰⁹

Lehmanin kohdalla tämä näkemys muuttuu koko ajan uskottavammaksi sitä mukaa, kun vastuu konkurssista näyttää siirtyvän pankin omille harteille. The New York Timesissa ja The Guardianissa shorttaajat näyttäytyvät Lehmanin ahdingon taustalla lähinnä

²⁰⁶ Helsingin Sanomat, 7.9.2008: Huhut kaatoivat amerikkalaisen Bear Stearns -pankkiiriliikkeen. <<https://www.hs.fi/ura/art-2000004596504.html>> [Luettu 14.11.2018].

²⁰⁷ NYT 28.9.2008, Maybe Short Selling Isn’t So Bad, After All.

²⁰⁸ NYT 20.9.2008, Markets Soar, But New Rules Upset Traders; NYT 15.9.2008, Banks Fear Next Move By Shorts.

²⁰⁹ The Guardian 16.9.2008, A great day for making money; The Guardian 19.9.2008, Governments are resorting to vigilante justice over market turmoil.

syyskuun alkupuolella sekä heti konkurssia seuranneella viikolla. Shorttaaminen nähdään molemmissa lehdissä voimistuvan finanssikriisin taustalla, mutta The Guardianin suhtautuminen vaikuttaa näistä kahdesta kriittisemmältä. Tämä johtuu siitä, etteivät lyhyeksi myyjät itse pääse kommentoimaan heitä vastaan osoitettuja syytöksiä toisin kuin amerikkalaislehdessä.

Helsingin Sanomat ja Dagens Nyheter käsittelevät aihetta huomattavasti vähemmän, eikä lyhyeksi myyntiä säännönmukaisesti yhdistetä Lehmanin kaatumiseen. Eroa voisi selittää esimerkiksi se, että The Guardianissa ja The New York Timesissa shorttaamisella selitetään pahentuvaa kriisiä yleisemminkin. Markkinoilla vallitsevan hätäannyksen taustalla nähdään heikkoja pankkeja saalistavat sijoittajat. Lehman Brothersin osakekurssin lasku konkurssia edeltävällä viikolla on helppoa liittää jo olemassa olevaan selitysmalliin. Nähdäkseni tätä tukee myös se, että pohjoismaisissa lehdissä shorttaaminen nousee esiin Swedbankin vaikeuksien yhteydessä, vaikka sitä ei muuten juuri käsitellä. Tällä perusteella voidaan pohtia, oltaisiinko lyhyeksi myynti nähty herkemmin Lehmanin kaatumisen taustalla, mikäli Suomesta ja Ruotsista olisi löytynyt enemmän vastaavassa ahdingossa olevia pankkeja.

Aikarajauksen alussa esiintyvä tulkinta Lehmanista väkivaltaisen hyökkäyksen tai luonnonkatastrofin uhrina kulkee läpi koko aineiston. The New York Timesissa ja The Guardianissa tähän näkemykseen liittyvät myös shorttaajat, jotka ajoivat haavoittuvaisessa asemassa olleen pankin osakekurssia yhä alemmas. Tällaisen tulkinnan esiintyminen ei sinänsä tarkoita, että Lehmanin kaatumisen olisi missään vaiheessa nähty johtuvan pelkästään pankin ulkopuolisista toimijoista. Puhe Lehmanista uhrina vaikuttaa nousevan ennen kaikkea toimittajien tavoista kuvata tapahtumia suurelle yleisölle. Erilaisten rinnastusten kautta monimutkaisesta ja nopeasti etenevästä kriisistä kyettiin kertomaan kiinnostavasti ja yksinkertaisesti. Uhripuheen kerronnallista roolia alleviivaa sen siirtyminen taka-alalle, kun konkurssiin johtaneita syitä myöhemmin analysoidaan syvällisemmin.

3.2. Pankkiirit ja riskinoton kulttuuri

Mitä pidemmälle aikarajauksessa edetään, sitä selkeämmin Lehman Brothersin konkurssi esitetään seurauksena sen omasta toiminnasta. Siinä missä ennen syyskuun puoliväliä Lehmanin ahdingosta uutisoitiin akuuttina, päivä päivältä pahentuvana tilanteena, konkurssin jälkeen tarkasteluun sen syistä tulee syvyyttä. Tämä ilmenee aikaisempaa konkreettisempina selityksinä siitä, mikä johti pankin konkurssiin. Syyllisinä Lehmanin kohtaloon esitetään ennen kaikkea pankkiirit, jotka ahneuden ja suurten bonusten sokaisemina ottivat ylimitoitettuja riskejä Yhdysvaltojen kiinteistömarkkinoilla.

Tässä luvussa tarkastelen, miten edellä mainitun mekaniikan katsotaan ajaneen Lehmanin konkurssiin ja miten pankkiireihin sen toteuttajina suhtaudutaan. Keskeiseen rooliin nousee Lehman Brothersin viimeinen toimitusjohtaja Richard Fuld, joka esitetään konkurssin merkittävimpänä yksittäisenä syyllisenä. Laajimmin pankkiireita käsitellään The New York Timesissa ja The Guardianissa. Sen sijaan Dagens Nyheterissä ja Helsingin Sanomissa heihin liittyvää tekstiä on niukalti. Kuvaavaa on, että aikarajauksen puitteissa Richard Fuld mainitaan The New York Timesissa 33 ja The Guardianissa 30 jutussa, mutta Helsingin Sanomissa hänet mainitaan vain neljässä ja Dagens Nyheterissä kolmessa jutussa. Suhteessa aineiston määrään Fuld nousee useimmin esiin The Guardianissa ja harvimminkin Dagens Nyheterissä. Konkurssiin johtaneet syy-seuraussuhteet sekä pankkiirien rooli niissä esitetään melko samankaltaisina kautta aineiston. Huomattavia eroja tulee kuitenkin esiin siinä, miten oikeutettuna pankkiireiden toiminta nähdään.

3.2.1. Lehmanin liiketoiminta: Uhkapelejä ja alkemiaa

Riskien kasautumiseen johtanut mekaniikka esitetään lehdissä seuraavasti: Pankkiireille maksettiin huimia summia heidän työnantajilleen tekemistään voitoista. Ahneuksissaan he kehittivät yhä monimutkaisempia tuotteita, joiden avulla oli määrä ansaita entistäkin suurempia voittoja. Uudet tuotteet tekivät liiketoiminnasta kuitenkin lopulta niin

monimutkaista, etteivät pankkiirit enää itsekään ymmärtäneet siihen sisältyviä riskejä.²¹⁰ Esimerkiksi Dagens Nyheterissä ongelmien syntyä kuvataan näin:

När målet var att investera med andras pengar utan att egentligen behöva ta några större egna risker spelade det inte så stor roll att även höjare inom finanssektorn erkände att de inte riktigt förstod hur alla nya derivatmarknader egentligen fungerade.²¹¹

Riskit pysyivät piilossa niin kauan kuin kiinteistömarkkinat Yhdysvalloissa jatkoivat kasvuaan. Kun asuntomarkkinoiden kupla alkoi vuoden 2007 vaihteessa purkautua, alkoivat huonot sijoitukset pikkuhiljaa näkyä pankkien tuloksissa. Lehman Brothers oli erityisen altistunut suhdanteen vaihtumiselle, sillä se oli laajentanut kiinteistöluottoihin liittyvää liiketoimintaansa voimakkaasti. Lehmanin kaatumisen taustalla nähdään ennen kaikkea kiinteistösijoituksiin ja niiden johdannaisiin liittyvät riskit, joita sille kasautui runsaasti kriisiä edeltäneinä vuosina.²¹² Esimerkiksi The New York Timesin jutussa "Risky Real Estate Deals Helped Doom Lehman" pankkia kuvataan yhdeksi aggressiivisimmista lainoittajista Yhdysvaltojen kiinteistömarkkinoilla.

One real estate investment broker described Lehman as "the real estate A.T.M." "They definitely were the mavericks out there", said the broker [...] "If you needed money, you could get it."²¹³

Vastuuton riskinotto kostautui, kun markkinatilanne kääntyi huonompaan²¹⁴. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa todetaan, ettei Lehman onnistunut löytämään itselleen ostajaa, koska se oli "kelvoton riskikeskittymä".²¹⁵ The New York Timesissa ja The Guardianissa

²¹⁰ Esim. DN 22.9.2008, Svår väg tillbaka för Wall Street; HS 21.9.2008, Pankkiirien ahneus ja kekseliäisyys syöksivät Wall Streetin jätit perikatoon; The Guardian 23.9.2008, Darling tells regulator to curb City's bonus culture; The Guardian 10.9.2008, Lehman reveals rescue plan and \$3.9bn record loss; NYT 16.9.2008, Change Arrives, With a Sense that Wall St.'s Boom Times Are Over.

²¹¹ DN 22.9.2008, Svår väg tillbaka för Wall Street.

²¹² Esim. NYT 17.9.2008, Risky Real Estate Deals Helped Doom Lehman; The Guardian 12.9.2008, Lehman Brothers scrambles to secure a buyer; HS 17.9.2008, Lehman työllistää juristiarmeijoita vuosiksi; DN 15.9.2008, Ett bottenläge i den finansiella krisen.

²¹³ NYT 17.9.2008, Risky Real Estate Deals Helped Doom Lehman.

²¹⁴ Esim. DN 19.9.2008, Girighet och högt risktagande knäcker investmentbankerna; HS 17.9.2008, Lehman työllistää juristiarmeijoita vuosiksi; The Guardian 16.9.2008, Jobs cull begins in London and New York as Lehman Brothers goes to the wall; NYT 16.9.2008, Change Arrives, With a Sense that Wall St.'s Boom Times Are Over.

²¹⁵ HS 16.9.2008, Maailman suurin pokeripeli.

Lehmanin ottamia riskejä verrataan vedonlyöntiin ja uhkapelaamiseen (“heavy losses on big bets”, “ill-judged gambles”)²¹⁶. Mielikuvaa investointipankeista uhkapelureina havainnollistaa hyvin seuraava lainaus eräästä The Guardianin kolumnista:

*Businesses such as Lehman Brothers and Merrill Lynch borrow stupendous sums in wholesale money markets, and use them to place bets in a fashion indistinguishable from punters at Newbury racecourse or in Las Vegas.*²¹⁷

Mielikuva ei rajoitu ainoastaan Lehman Brothersiin, vaan rahoitusmarkkinat esitetään kokonaisuudessaan kasinona, jossa pankkiirit ja rahastonhoitajat pelaavat lainatulla rahalla. Lehman näyttäytyykin aineistossa esimerkkinä kriisiä edeltäneinä vuosina rahoitusmarkkinoilla vallinneesta riskinoton kulttuurista, joka lopulta johti globaaliin finanssikriisiin.

Riskinoton holtittomuutta kuvattaessa keskeinen tekijä ovat luonnehdinnat investointipankkien liiketoiminnan, varsinkin erilaisten johdannaissopimusten, monimutkaisuudesta. Johdannaiset esitetään keskeisenä tekijänä kriisin taustalla, ja niistä puhutaan muun muassa rahoitusmarkkinoiden joukkotuhoaseina.²¹⁸ Esimerkiksi The Guardianissa niiden roolia kriisissä tarkastellaan jutussa “The day the ticking time bombs went off”. Johdannaisten kutsuminen aikapommeiksi kuvaa sitä, miten riskialttiina niitä pidettiin. Juttu on julkaistu Lehmanin konkurssia seuraavana päivänä, ja on ilmeistä, että pommien laukeamisella viitataan juuri Lehmanin konkurssiin. Sen mainitaan olleen osallisena erilaisissa johdannaissopimuksissa, joiden nimellisarvo oli satoja miljardeja dollareita. Tämä nähdään selkeänä syynä siihen, ettei sille löytynyt pelastajaa.²¹⁹

Now take a look at Lehman Brothers’ balance sheet. On page 62 of last year’s accounts, under the heading “off balance sheet arrangements” you will find a staggering figure. Lehman had derivative contracts with a face value of \$738bn. The notes, fairly, make the point that the fair value is smaller than the notional

²¹⁶ The Guardian 10.9.2008, Wall Street bank fears return as Lehman shares suffer 45% plunge; NYT 28.9.2008, Wall Street R.I.P.

²¹⁷ The Guardian 15.9.2008, Many of these bankers are horrible people, but we still need them.

²¹⁸ The Guardian 16.9.2008, The day the ticking time bombs went off; HS 21.9.2008, Pankkiirien ahneus ja kekseliäisyys syöksivät Wall Streetin jätit perikatoon; DN 22.9.2008, Svår väg tillbaka för Wall Street; NYT 21.9.2008, Your Money at Work, Fixing Others’ Mistakes.

²¹⁹ The Guardian 16.9.2008, The day the ticking time bombs went off.

*amount - Lehman believed the figure was \$36.8bn. Even so, “mind-boggling complexity” perfectly describes Lehman’s accounts. How can you hope to sell such a business over a weekend?*²²⁰

Uusia tuotteita pidetään niin häkellyttävinä, että niihin viitataan usein noituutena (“financial wizardry”) tai matemaattisina silmäkääntötempuina (“illusions of mathematical modelling”). Niitä kehitelleitä pankkiireita kutsutaan muun muassa “johdannaisneroiksi”, velhoiksi (“wizards”) tai kvanttifyysikoiksi (“pointy-headed quantum physicists”).²²¹ Lehmanin ja muiden investointipankkien liiketoimet vaikuttavat olevan tavallisen ihmisen käsityskyvyn ulottumattomissa. Niistä luodaan paikoitellen jopa mystinen kuva. Tämä tiivistyy hyvin Helsingin Sanomien artikkelissa “Pankkiirien ahneus ja kekseliäisyys johtivat Wall Streetin jätit perikatoon”, jossa pankkiireita kutsutaan rahoitusmarkkinoiden alkemisteiksi²²². Vertauksesta jää kuva, että rahoitusmarkkinoiden innovaatiot olivat luonnonvastaisia ja näin tuomittuja epäonnistumaan. Rahoitusteorian peruspilari on, että riski ja tuotto kulkevat käsi kädessä: mitä suurempia tuottoja sijoittaja havittelee, sitä suurempia riskejä hänen on otettava. Finanssikriisissä luonnonlait palauttivat rahoitusmarkkinoiden alkemistit jälleen maan pinnalle: lyijystä ei voi tehdä kultaa, eikä subprime-asuntoluotoista voi tehdä matalariskisiä sijoituskohteita.

3.2.2. Richard Fuld, “one of the toughest guys on Wall Street”

Holtittoman riskinoton taustalla esitetään pankkiirit ja heidän ahneutensa. Heillä oli kannustin rakentaa jatkuvasti monimutkaisempia tuotteita suurempien voittojen toivossa, koska heidän ei tarvinnut riskeerata omia rahojaan. Pankkiirit uskottelivat itselleen ja muille, että uudet tuotteet todella vähentäisivät riskejä. Riskit eivät kuitenkaan vähentyneet, vaan ne onnistuttiin ainoastaan piilottamaan. Suuret voitot johtivat suuriin bonuksiin, mutta vastaavan kokoisista tappioista ei rangaistu. Ahneuden teemaa sivutaan

²²⁰ The Guardian 16.9.2008, The day the ticking time bombs went off.

²²¹ Esim. NYT 16.9.2008, Change Arrives, With a Sense that Wall St.’s Boom Times Are Over; The Guardian 15.9.2008, Many of these bankers are horrible people, but we still need them; The Guardian 17.9.2008, Big government is back; HS 21.9.2008, Pankkiirien ahneus ja kekseliäisyys syöksivät Wall Streetin jätit perikatoon.

²²² HS 21.9.2008, Pankkiirien ahneus ja kekseliäisyys syöksivät Wall Streetin jätit perikatoon

tavalla tai toisella kaikissa lehdissä. Missään ahneutta ei esitetä Lehmanin kaatumisen ainoana syynä. Siihen kuitenkin suhtaudutaan hyvin eri tavoin. Pankkiireista esille nousee varsinkin Richard Fuld, joka teki käytännössä koko työuransa Lehman Brothersilla. Hän aloitti siellä harjoittelijana vuonna 1969 ja työskenteli pankin palveluksessa aina sen konkurssiin saakka – viimeiset 15 vuotta toimitusjohtajana. Aineistossa hän nousee kuvastamaan investointipankkiireita ja näihin liitettyjä ongelmia. Kun nyt jo yli 70-vuotias Fuld vuonna 2017 palasi Wall Streetille pienehkön varainhoitoyhtiön osakkaaksi, talouslehti Financial Times luonnehti häntä mieheksi, joka ajoi Lehman Brothersin historian suurimpaan konkurssiin.²²³

Richard Fuldilla katsotaan olleen poikkeuksellisen vahva rooli Lehman Brothersissa. Pankin voi hyvällä syyllä sanoa henkilöityvän toimitusjohtajaansa. Esimerkiksi The New York Timesin mukaan Fuld “personifies his firm unlike any other chief executive on Wall Street”. Hänen kuvataan olleen instituutio Lehmanin sisällä.²²⁴ The Guardianissa Fuldin puolestaan kerrotaan herättävän voimakasta uskollisuutta alaistensa keskuudessa²²⁵. Toimitusjohtajan roolia korostaa se, että hän on ainoa Lehmanin johtajista, joka mainitaan lehdissä säännönmukaisesti nimeltä. Lehmanin henkilöityminen Fuldiin näkyy myös siinä, että hänestä ja Lehmanista kirjoitetaan usein kuin ne olisivat toistensa synonyymejä. Kun Lehman viimeisen tulosjulkistuksensa yhteydessä esitteli ohjelman ahdinkonsa lievittämiseksi, sitä kuvataan lehdissä sekä Fuldin että Lehmanin suunnitelmaksi.²²⁶

Fuldin läheistä suhdetta Lehmaniin korostetaan The New York Timesissa ja The Guardianissa kertaamalla toistuvasti hänen pitkää uraansa pankissa. Konkurssia edeltävällä viikolla molemmat lehdet julkaisevat pitkät Fuldia ja Lehmanin ahdinkoa käsittelevät jutut. Amerikkalaislehden jutun yhteyteen on liitetty Fuldin uran käännteistä kertova tietolaatikko otsikolla “Company Man”. Jutuissa painotetaan Fuldin kokemusta

²²³ The Financial Times, 6.11.2017: Dick Fuld makes quiet comeback on Wall Street.

<<https://www.ft.com/content/5fbb6f16-c335-11e7-a1d2-6786f39ef675>> [Luettu 21.11.2018].

²²⁴ NYT 11.9.2008, Fighting to Salvage a Legacy; NYT 6.10.2008, The Road to Lehman’s Failure Was Littered With Lost Chances.

²²⁵ The Guardian 14.9.2008, Barclays bailout for Lehman founders on US guarantees.

²²⁶ DN 10.9.2008, Brakförlust för Lehman Brothers; DN 12.9.2008, Lehman Brothers jagar köpare. NYT 11.9.2008, Pressure Builds as Lehman Faces Mounting Losses; The Guardian 14.9.2008, Tough talk, but now Lehman has run out of road.

rahoitusmarkkinoista. Molemmissa häntä kuvataan useiden aiempien kriisien veteraaniksi, joka on ohjannut Lehmanin vaikeiden aikojen läpi ennenkin.²²⁷

*Mr. Fuld has been here before. In the past 40 years, Lehman has gone into crisis mode at least four times, but always survived in some form.*²²⁸

*Fuld, 62, had good reason for his confidence. He had brought Lehman back from the brink many times before.*²²⁹

Konkurssin alla aineiston suurista lehdistä välittyvää kuvaa Fuldista voisi luonnehtia jopa kunnioittavaksi. Hänen rosoista mainettaan ei yritetä silotella, vaan se kuvataan hänen tavaramerkikseen. Fuld esitetään äärimmäisen määrätietoisena (“single-minded”, “hard-charging”), ärhäkkänä (“pugnacious”) ja taistelunhaluisena (“feisty”) johtajana, jonka ei uskota luovuttavan helpolla Lehmanin vaikeuksista huolimatta.²³⁰

*He is known as the Gorilla, in reference to his reputation as one of the toughest guys on Wall Street. Richard Fuld the chief executive of Lehman Brothers, joined the firm as an intern in 1969, and worked his way up from the trading floor. He has the classic image of a Wall Street banker. The New York Times, described him as a ‘trader’s trader ... with an athletic physique, intense focus and penchant for profanity’.*²³¹

Lainauksen loppuosa on The New York Timesin Fuld-artikkelista “Fighting to Salvage a Legacy”, jossa tämä esitetään kunnianarvoisana ja kokeneena perinteisen investointipankkiirin arkkityyppinä²³². Konkurssin jälkeen Fuld kuitenkin nousee esimerkiksi investointipankkiireihin liitetyistä ongelmista. Jääräpäinen määrätietoisuus alkaa näyttäytyä ylioptimisminä ja todellisuuden kieltämisenä. Fuldia syytetään muun muassa siitä, että hän yritti liian pitkään säilyttää Lehmanin itsenäisenä yrityksenä. Kun

²²⁷ NYT 11.9.2008, Fighting to Salvage A Legacy; The Guardian 14.9.2008, Tough talk, but now Lehman has run out of road.

²²⁸ NYT 11.9.2008, Fighting to Salvage A Legacy.

²²⁹ The Guardian 14.9.2008, Barclays bailout for Lehman founders on US guarantees.

²³⁰ NYT 10.9.2008, Wall St.’s Fears on Lehman Bros Batter Markets; NYT 11.9.2008, Fighting to Salvage a Legacy; The Guardian 14.9.2008, Tough talk, but now Lehman has run out of road; The Guardian 14.9.2008, Credit crunch leaves masters of the universe thinking the unthinkable.

²³¹ The Guardian 14.9.2008, Barclays bailout for Lehman founders on US guarantees.

²³² NYT 11.9.2008, Fighting to Salvage a Legacy

hän lopulta suostui harkitsemaan kauppaa, hän vaati pankista aivan liian korkeaa hintaa.²³³ Tämä kuvastaa laajemmin pankkiireihin liitettyä kyvyttömyyttä myöntää tilanteen vakavuutta kriisin pahentuessa.²³⁴ Hänen ja muiden iäkkäämpien Wall Streetin johtajien katsotaan myös jääneen ajastaan jälkeen, kun uusien ja monimutkaisempien tuotteiden merkitys kasvoi 2000-luvulla. Fuldin kaltaisten johtajien aikakauden arvellaan olevan ohi.²³⁵

*[...] the days of the omnipotent and egodriven Wall Street chief executive are over, too. Dick Fuld, the CEO of Lehman who allowed the bank to go down the tubes, was perhaps the ultimate example of such a titan.*²³⁶

Eniten kritiikkiä Fuld saa lausunnoista, joita hän antaa ollessaan kongressin kuultavana Washingtonissa lokakuun alussa. Hänen tulkitaan väistäneen kaiken vastuun johtamansa pankin kaatumisesta. Esimerkiksi The Guardianin Andrew Clarkin mukaan Fuld käytti koko kuulemisen muiden syyttelyyn.²³⁷

*Wearing an unapologetic scowl, Fuld spent three hours explaining to Congress this week why it wasn't his fault that a 158-year-old institution evaporated under his watch.*²³⁸

Muutos suhtautumisessa Fuldiin ilmenee hyvin The New York Timesin häntä ennen ja jälkeen Lehmanin konkurssin esittävässä kuvissa: "Fighting to Salvage a Legacy" -juttu on kuvitettu toimitusjohtajan komealla rintakuvalla. Kun lehti kymmenen päivää myöhemmin julkaisee Lehmanin ja Merrill Lynchin kohtaloita vertailevan artikkelin, kuvassa karikatyyrinen Fuld nousee nyrpeä ilme kasvoillaan romutetusta autosta, jonka rekisterikilvessä lukee "Lehman". Vieressä virnuilee Merrillin toimitusjohtaja John Thain, joka on juuri saanut oman, häränsarvilla varustetun, amerikanrautansa kaupaksi

²³³ Esim. The Guardian 15.9.2008, Lehman staff tell their stories; The Guardian 21.9.2008, A world of crash. So what's next?; NYT 16.9.2008, On Wall Street as on Main Street, a Problem of Denial.

²³⁴ The Guardian 15.9.2008, Q&A: The collapse of Lehman Brothers.

²³⁵ NYT 20.9.2008, Uncharted Territory Led to a New Kind of Crisis; The Guardian 21.9.2008, Neverending nightmare on Wall Street.

²³⁶ The Guardian 21.9.2008, Neverending nightmare on Wall Street.

²³⁷ Esim. NYT 7.10.2008, A Day (Gasp) Like Any Other; The Guardian 8.10.2008, You might think Lehman boss Fuld would be chastened.

²³⁸ The Guardian 8.10.2008, You might think Lehman boss Fuld would be chastened.

Bank of Americalle.²³⁹ Kuva viestii, että jääräpäinen Fuld ei ole onnistunut muuttamaan suuntaa ajoissa, ja on sen seurauksena ajanut pankkinsa päin seinää.

Richard Fuldista poiketen Merrill Lynchin John Thainin onnistui pelastaa pankkinsa myymällä se Bank of Americalle. The New York Timesissa ja The Guardianissa pankkien erilaisia kohtaloita selitetään niiden johtajien erilaisilla luonteenpiirteillä.²⁴⁰

*A reserved and almost robotic executive, Mr. Thain approached Merrill's fate like a technocrat, coolly assessing his options and selling the company before the pain got worse. Mr. Fuld, a passionate, dedicated and combative leader, kept struggling until his firm finally ran into the ground.*²⁴¹

Thainilla ja Fuldilla oli myös hyvin erilainen suhde johtamiinsa pankkeihin. Syksyllä 2008 John Thain oli työskennellyt Merrill Lynchillä vasta alle vuoden. Hänet palkattiin Merrilliin joulukuussa 2007 tavoitteenaan kääntää suuria tappioita asuntoluottokriisissä tehneen rahoituslaitoksen kurssi ympäri. Thainilla oli takanaan pitkä ura investointipankki Goldman Sachsissa ja sen jälkeen New Yorkin pörssin johdossa. Aiempia sidoksia Merrill Lynchiin hänellä ei ollut.²⁴² Richard Fuld sen sijaan oli viettänyt koko työuransa Lehmanilla, käynyt läpi useita kriisejä ja rakentanut pankista sellaisen kuin se syksyllä 2008 oli. Amerikkalaislehden jutusta vaikuttaa löytyvän ripaus ymmärrystä Fuldille, jonka koko elämä oli käytännössä rakentunut Lehman Brothersin ympärille.²⁴³

*He had spent his entire career there and helped build some of the assets that ended up causing so many problems. It's almost impossible to force yourself to completely reconceptualize your career and your life, and undo the company you built.*²⁴⁴

²³⁹ NYT 21.9.2008, Flirting With Disaster – Death and Near-Death Experiences on Wall Street.

²⁴⁰ The Guardian 21.9.2008, 'The whole structure fell'; NYT 21.9.2008, Flirting With Disaster – Death and Near-Death Experiences on Wall Street.

²⁴¹ NYT 21.9.2008, Flirting With Disaster – Death and Near-Death Experiences on Wall Street.

²⁴² Smith 2014, 544–551.

²⁴³ NYT 21.9.2008, Flirting With Disaster – Death and Near-Death Experiences on Wall Street.

²⁴⁴ NYT 21.9.2008, Flirting With Disaster – Death and Near-Death Experiences on Wall Street.

The New York Timesissa Lehmanin konkurssin sanotaan olleen Fuldille henkilökohtaisesti musertava loppu (“devastating end”). The Guardianissa sen sijaan Fuldille ei löydy myötätuntoa. Lehtien välistä eroa kuvaa se, että brittilehdessä Fuldin loppua luonnehditaan häpeälliseksi (“ignominious”).²⁴⁵

3.2.3. NYT ja The Guardian: Pankkiirit konkurssin uhreina ja syypäinä

The New York Timesista ja The Guardianista välittyy keskenään hyvin erilainen suhtautuminen pankkiireihin. Tätä kuvastaa tapa, jolla heidän ansaitsemiaan palkkioita käsitellään. Luonnollisesti esimerkeiksi nostetaan Fuld ja muut johtajat, joiden valtavat bonukset saavat lehdissä paljon huomiota. Molemmissa lehdissä pankkiireiden miljoonabonuksiin suhtaudutaan kriittisesti. Niitä pidetään ylimitoitettuina ja niiden katsotaan kannustaneen liialliseen riskinottoon. Tavoissa käsitellä aihetta on kuitenkin merkittävä sävyero. Amerikkalaislehdessä bonuksia kuvataan jättimäisiksi ja käsittämättömiksi (“supersized”, “eye-popping”).²⁴⁶ Brittilehdessä taas varsinkin kolumneissa sanakäänteet ovat huomattavasti jyrkempiä. Bonuksia luonnehditaan muun muassa ällöttävän suuriksi (“disgustingly huge”), naurettaviksi (“ridiculous”) ja pahoinvointia aiheuttaviksi (“nauseating”).²⁴⁷

The New York Timesista välittyvän kuvan pankkiirien palkkioista tiivistää hyvin Richard Fuldin ansioita käsittelevästä kolumnista “Need a Job? \$17,000 an Hour. No Success Required.” Kirjoittajan laskelmien mukaan Fuldin tuntipalkka viimeisenä vuonnaan ennen Lehmanin konkurssia oli 17 000 dollaria. Näin ilmaistuna kymmenien miljoonien dollarien vuosipalkka vertautuu lukijan omiin ansioihin ja kuulostaa täysin mielikuvitukselliselta. Kolumnissa vitsaillaan tällä ristiriidalla:

*Are you capable of taking a perfectly good 158-year old company and turning it into dust? If so, then you may not be earning up to your full potential.*²⁴⁸

²⁴⁵ NYT 15.9.2008, Bids to Halt Financial Crisis Reshape Landscape of Wall St.; The Guardian 14.9.2008, Tough talk, but now Lehman has run out of road.

²⁴⁶ NYT 28.9.2008, Wall Street, R.I.P; NYT 7.10.2008, If This Won't Kill the Bonus, What Will?

²⁴⁷ The Guardian 19.9.2008, The vultures have been circling gleefully; The Guardian 16.9.2008, No sympathy for the devils; The Guardian 16.9.2008, Investment bankers: one of the most reviled professions?

²⁴⁸ NYT 18.9.2008, Need a Job? \$17 000 an Hour. No Success Required.

Fuldin kohdalla valtava palkka nähdään ongelmana, koska hänen pankkinsa ajautui konkurssiin. Ansio olisi kuitenkin voinut olla oikeutettu, mikäli Fuld olisi tehnyt työnsä hyvin. Vapaassa markkinataloudessa yritykset voivat maksaa johtajilleen jättimäisiä korvauksia niin halutessaan, kolumnissa kirjoitetaan.²⁴⁹ The New York Timesissa huomautetaan, ettei pankkien kannattavuus juuri korreloinut bonusten kanssa. Tällaisessa tilanteessa pankkiirien toiminta nähdään suorastaan ymmärrettävänä.²⁵⁰ Eräissä kolumnissa riskinotto esitetään jopa järjestelmän sisäänrakennettuna ominaisuutena, jolle pankkiirit eivät voi mitään. Heidän on pakko ottaa riskejä, jotta selviytyisivät ankarasti kilpaillulla toimialalla.²⁵¹

*If you are Lehman Brothers and you do not borrow, you do not earn as much as your peers; then your stock falls and you get taken over. So you borrow. Only regulation can check this instinct.*²⁵²

On huomionarvoista, että riskinottoa kilpailutilanteessa kuvataan vaistomaiseksi. Markkinoiden toimintaan olisi pitänyt puuttua sääntelyllä, sillä “we know that people do foolish things”.²⁵³ Amerikkalaislehdessä riskinotto esitetäänkin inhimillisenä reaktiona järjestelmän sisäisiin kannustimiin. Pankkiireita palkittiin suurien riskien ottamisesta, eikä heillä oikeastaan kilpailluilla markkinoilla muita vaihtoehtoja ollutkaan.

Brittilehdessä rahoitusmaailman palkitsemiskulttuuriin suhtaudutaan huomattavasti kriittisemmin. Suuret palkkiot nähdään enemmänkin perusteena olla säälimättä työnsä menettäviä Lontoon Cityn pankkiireita. Hyvä esimerkki on päivä Lehmanin konkurssin jälkeen julkaistu The Spoon -nimimerkkiä käyttävän kirjoittajan kolumni “No sympathy for the devils”. Otsikkoa täydentää ivallinen ingressi: “Greed made Lehman Brothers’ bankers richer than Croesus. And now we’re meant to feel sorry for them?” Kirjoittajan mukaan lukijan sympatian ansaitsevat ainoastaan konkurssissa työnsä menettävät siivoojat ja sihteerit. Pankkiireista sen sijaan ei tarvitse murehtia.²⁵⁴ Irtisanotuista

²⁴⁹ NYT 18.9.2008, Need a Job? \$17 000 an Hour. No Success Required.

²⁵⁰ NYT 7.10.2008, If This Won’t Kill the Bonus, What Will?

²⁵¹ NYT 28.9.2008, Regulator in Chief: What a President Can – and Can’t – Do to Fix the Economy.

²⁵² NYT 28.9.2008, Regulator in Chief: What a President Can – and Can’t – Do to Fix the Economy.

²⁵³ NYT 28.9.2008, Regulator in Chief: What a President Can – and Can’t – Do to Fix the Economy.

²⁵⁴ The Guardian 16.9.2008, No sympathy for the devils.

pankkiireista tehdään jopa pilaa. Kuvareportaasissa “The empty-deskers” kuvaillaan humoristiseen sävyyn tavaroitaan pahvilaatikoissa kantavia entisiä Lehman Brothersin työntekijöitä.²⁵⁵

*Should we feel sorry for them? What? No! Compassion is for wimps. Live by the cult of equity, die by the cult of equity. Losers cry and hug each other. Winners snort a quick line of coke and kick their own grannies out of the way to get down to the recruitment companies [...]*²⁵⁶

On vaikeaa kuvitella, että mitään muuta ammattikuntaa käsiteltäisiin tähän sävyyn irtisanomisuutisten yhteydessä. Toki brittilehdessäkin suoranaista pilkkua esiintyy vain vapaamuotoisemmissa teksteissä. Uutisjutuissa sävy pysyy asiallisena. The Guardianin perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että suhtautuminen pankkiireihin on ollut brittimediassa avoimen halveksuvaa. Esimerkiksi jutussa “Investment banking: one of the most reviled professions?” kuvaillaan brittimedian vahingoniloa Lehmanin pankkiireita kohtaan. Brittimediassa pankkiirit tosiaan esitettiin kriisin syypäinä. Steve Schifferesin ja Sophie Knowlesin mukaan ahneiden pankkiireiden syyttely jätti Iso-Britanniassa alleen kriisin järjestelmällisten syiden tarkastelun. Kriisin henkilöinti pankkiireihin oli massamedialle keino tehdä uutisoinnista kiinnostavampaa.²⁵⁷ Toisaalta joissain The Guardianin jutuissa myös varoitetaan Lehmanin konkurssin jälkeen vahingonilon ilmapiiristä. Kolumneissa “Many of these bankers are horrible people, but we still need them” sekä “The Vultures have been circling gleefully” muistutetaan, että rahoitusala on elintärkeä Iso-Britannian taloudelle. Viimeksi mainitussa osoitetaan jopa myötätuntoa niitä pankkiireita kohtaan, joiden ansiot eivät olleet “in stratospheric cocaine and caviar territory”. Lehmanin konkurssin jälkeen he joutuvat pohtimaan, pystyvätkö selviämään seuraavan kuukauden asuntolainan lyhennyksestä.²⁵⁸

The New York Timesissa Lehmanin rivipankkiirit esitetään pääosin työnantajansa konkurssin uhreina. Jo ennen Lehmanin vararikkoa lehti julkaisee artikkelin otsikolla “For Lehman Employees, the Collapse Is Personal”. Siinä Lehmanin heikkenevää

²⁵⁵ The Guardian 17.9.2008, The empty-deskers.

²⁵⁶ The Guardian 17.9.2008, The empty-deskers.

²⁵⁷ Schifferes & Knowles 2015, 47–49.

²⁵⁸ The Guardian 15.9.2008, Many of these bankers are horrible people, but we still need them; The Guardian 19.9.2008, The Vultures have been circling gleefully.

tilannetta tarkastellaan työntekijöiden näkökulmasta. Jutun mukaan valtaosa pankin työntekijöistä uhkaa menettää työnsä riippumatta siitä, löytyykö sille sopiva ostaja. Samalla muistutetaan, että huomattava osa työntekijöiden palkkioista on maksettu Lehmanin osakkeina, jotka ovat menettäneet valtaosan arvostaan kuluvan vuoden aikana. Esimerkiksi erään työntekijän mainitaan Lehmanin osakekurssin romahduksessa menettäneen leijonanosan lastensa koulutukseen tarkoitetuista säästöistä.²⁵⁹ Lokakuun alussa julkaistussa Lehmanin kaatumista edeltäneitä tapahtumia käsittelevässä artikkelissa todetaan yskkantaan: “In the wake of Lehman’s downfall, many of its former employees are left with their lives in pieces.”²⁶⁰

Kun rivityöntekijät esitetään konkurssin uhreina, vastuu Lehman Brothersin kaatumisesta jää ennen kaikkea toimitusjohtaja Fuldille. Hänen jääräpäisyytensä ajoi lopulta Lehmanin tilanteeseen, josta se ei enää päässyt ulos. Kuitenkin The New York Timesissa myös Fuldin toimintaa ymmärretään: Lehman teki niin kuin kaikki muutkin markkinoilla. Vähäisempi riskinotto olisi tiennyt jäämistä kilpailijoiden jalkoihin. Fuldin nähdään olleen liian sitoutunut Lehmaniin kyetäkseen tekemään kylmän harkittuja päätöksiä, joita pankin pelastaminen olisi vaatinut. Pankkiirit nähdään ylipalkattuina ja heidän viettämänsä elämää luonnehditaan ylelliseksi, mutta heitä ei demonisoida tai halveksuta. The Guardianissa sen sijaan pankkiireiden korkeat palkat tuntuvat tekevän heistä vapaata riistaa konkurssin pyörteissä. Monista kolumneista paistaa läpi vahingonilo jättimäisiä summia tienanneita Cityn pankkiireita kohtaan. The Guardianin jyrkkyys pankkiireita kohtaan vaikuttaa heijastelevan brittimediassa laajemmin vallinnutta tapaa esittää pankkiirit kriisin syypäinä. Schifferes ja Knowlesin mukaan pankkiireiden nostaminen kriisin syntipukeiksi oli lähtöisin varsinkin Iso-Britannian laajasta iltapäivälehdistöstä.²⁶¹ Nämä tulkinnat näyttävät tihkuneen kolumnistien kautta myös The Guardianiin.

3.2.4. DN ja HS: Talousjärjestelmän oikut ja vinoumat

Helsingin Sanomissa ja Dagens Nyheterissä pankkiireiden tarkastelu on huomattavasti vivahteettomampaa kuin rahoitusmarkkinakeskusten suurissa lehdissä. Pankkiireille ei

²⁵⁹ NYT 12.9.2008, For Lehman Employees, the Collapse is Personal.

²⁶⁰ NYT 6.10.2008, The Road to Lehman’s Failure Was Littered With Lost Chances.

²⁶¹ Schifferes & Knowles 2015, 53–54.

juuri löydy myötätuntoa, muttei heihin toisaalta kohdistu suoranaista halveksuntaakaan. Helsingin Sanomissa pankkiireiden käsittely rajautuikin oikeastaan vain heidän palkkioidensa kummasteluun. Esimerkiksi Richard Fuldin kymmenien miljoonien palkka näyttäytyy jonkinlaisena markkinatalouden oikkuna. Kolumnissa “Korskea kartano, kahdeksan kärryä” finanssikriisiä kutsutaan “ahneen paskaiseksi lopuksi”.²⁶²

*Ei tarvitse olla vasemmistoliberaali professori kysyäkseni, oliko kaikki tavoiteltu todellakin välttämätöntä? Tarvitsiko vaikkapa Lehman Brothersin pääjohtaja joka taalan 72 miljoonan dollarin vuosiliksastaan?*²⁶³

Jutussa ”Pankkiirien bonusrahat kuriin” kerrotaan Lehman Brothersin käyttäneen vuonna 2007 bonuksiin miljardeja dollareita. Samalla kuitenkin muistutetaan, etteivät rahat jakautuneet tasaisesti henkilöstön kesken, vaan nuoremmat pankkiirit ja konttorihenkilökunta saivat tyytyä paljon vähempään kuin johtoporras. Yhtä kaikki, ahneutta ruokkinut palkitsemisjärjestelmä nähdään merkittävänä tekijänä kriisin taustalla.²⁶⁴

Dagens Nyheter eroaa muista lehdistä siinä, ettei sen Lehman-jutuissa puhuta pankkiirien palkkasummista käytännössä lainkaan. Bonusjärjestelmän nähdään kyllä lisänneen riskinottoa ja pankkiirien ahneus nimetään yhdeksi kriisiin johtaneeksi ongelmaksi. Se esitetään kuitenkin aina yhteydessä laajempiin rakenteisiin. Esimerkiksi Lehmanin konkurssin jälkeisellä viikolla julkaistussa pääkirjoituksessa “Onda spiraler” todetaan ahneuden voineen rehottaa vapaana “på närmast regellösa marknader.”²⁶⁵ Tämä tulkintatapa nousee erityisen selkeästi esille lokakuun puolella julkaistussa lehden entisen päätoimittajan Hans Bergströmin kolumnissa “Finanskrisens skuld”, jossa kriisiin johtaneet ongelmat esitetään ennen kaikkea politiikkojen ja virkamiesten päätösten seurauksena.²⁶⁶

När väl förutsättningarna skapats för att tjäna pengar på offentliga beslut uppstod som vanligt också företag som ville göra det. Bonussystem förvärrade dynamiken

²⁶² HS 22.9.2008, Korskea kartano, kahdeksan kärryä.

²⁶³ HS 22.9.2008, Korskea kartano, kahdeksan kärryä.

²⁶⁴ HS 27.9.2008, Pankkiirien bonusrahat kuriin.

²⁶⁵ DN 18.9.2008, Onda spiraler (pk).

²⁶⁶ DN 8.10.2008, Finanskrisens skuld.

*genom att överstimulera "girigheten". Men även girigheten byggde på föreställningen att huspriserna skulle fortsätta upp.*²⁶⁷

Kirjoitus asemoi poliittisen järjestelmän luomat vinoutuneet kannustimet selkeästi ahneutta merkittävämmäksi syyksi finanssikriisin. Puhe ahneuden ylistimuloinnista itse asiassa viittaa siihen, että ahneudelle olisi olemassa myös jokin luonnollinen taso. Siinä missä Helsingin Sanomissa ahneus kuvataan vain rahoitusmaailman eriskummallisena ylilyöntinä, Dagens Nyheterissä päällimmäiseksi jää kuva, jossa ahneus nousee esiin laajemman järjestelmän puitteissa.

Aineistossa ei juuri ole eroja siinä, millaisen toiminnan katsotaan ajaneen Lehman Brothersin konkurssiin. Palkitsemisjärjestelmän villitsemät pankkiirit kehittivät uusia ja toinen toistaan monimutkaisempia tuotteita, joiden avulla he kuvittelivat hallitsevansa riskejä. Konkurssinsa myötä Lehman nousee esimerkiksi holtittomasta riskinotosta, joka kriisiä edeltävinä vuosina oli sulautunut rahoitusmarkkinoiden kulttuuriin. The New York Timesissa ja The Guardianissa tätä tulkintaa vahvistaa vielä toimitusjohtaja Richard Fuldin maine investointipankkiirin perikuvana ja ammattikunnan ongelmien kuten liiallisen itsevarmuuden ja ylimitoitettujen bonusten perikuvana. Aineistossa erot nousevat esiin ennen kaikkea siinä, miten pankkiireiden toimintaan suhtaudutaan. The New York Timesissa suhtautuminen pankkiireihin on myötätuntoisempi kuin muissa lehdissä.

Amerikkalais- ja brittilehden pankkiireihin liittyvien tulkintojen syvyyttä pohjoismaisiin lehtiin verrattuna selittää mitä todennäköisimmin rahoitusalan pienempi rooli niin suomalaisessa ja ruotsalaisessa julkisessa keskustelussa kuin pääkaupunkien katukuvissakin. Helsingin Sanomissa ja Dagens Nyheterissä pankkiirien rooli konkurssin taustalla tulee silti selvästi esiin. Lehdistä nousevissa tulkinnoissa on tosin silmiinpistävä ero, joka syntyy siitä, ettei ruotsalaislehden Lehman-artikkeleissa ruodita pankkiirien bonuksia lainkaan. Niiden mainitaan kannustaneen riskinottoon, mutta Helsingin Sanomiin verrattavaa jättipalkkojen kummastelua ei lehdestä löydy. Kärjistäen voidaankin sanoa, että suomalaislehdessä kriisin taustalla ovat kapitalismin ylilyönnit ja ruotsalaislehdessä riskinottoon kannustanut järjestelmä.

²⁶⁷ DN 8.10.2008, Finansskrisens skuld.

Pankkiirien ansioihin liittyvän kommentoinnin vähäisyyttä Dagens Nyheterissä on hankalaa selittää tämän tutkielman rajausten puitteissa, sillä muissa lehdissä bonuksiin kiinnitetään paljon huomiota. Yksinkertaisin selitys lienee se, että bonuksia käsittelevät jutut ovat rajautuneet aineiston ulkopuolelle, koska niissä ei mainita Lehman Brothersia. Muiden lehtien perusteella tämä vaikuttaa kuitenkin melko epätodennäköiseltä. Toinen mahdollinen syy teeman jäämiseen taka-alalle voisi olla tietoinen toimituksellinen päätös keskittyä kriisin rakenteellisiin syihin. Tätä on kuitenkin mahdotonta todentaa tässä tutkielmassa. Toki ruotsalaislehdessä puhutaan pankkiireista muutenkin hyvin vähän suhteessa artikkeleiden määrään. Lehmaniin liittyvä uutisointi painottuu pankin itsensä tai finanssikriisin sijaan konkurssin seurauksiin Ruotsissa. On luontevaa, että pankkiirit jäävät tällaisissa jutuissa vähälle huomiolle.

3.3. Amerikkalaiset viranomaiset ja talouspolitiikka

Tässä luvussa tarkastelen, kuinka julkishallinnon toiminta konkurssin yhteydessä esitetään. Lehdissä amerikkalaisilla poliitikoilla ja viranomaisilla katsotaan olleen merkittävä rooli Lehman Brothersin konkurssiin johtaneissa tapahtumissa. Julkishallinnon toimintaa tarkastellaan kahdesta näkökulmasta. Kriisin akuuttia hoitoa käsiteltäessä keskeisessä roolissa ovat keskuspankki Federal Reserven johtaja Ben Bernanke ja varsinkin valtiovarainministeri Henry Paulson, jotka yhdessä ohjasivat hallinnon toimintaa kriisissä. Heidän katsotaan viime kädessä sallineen Lehmanin ajautumisen konkurssiin. Päätöstä pidetään lähtökohtaisesti oikeana, mutta se alkaa saada osakseen kritiikkiä, kun kokonaiskuva Lehmanin kaatumisen seurauksista alkaa hahmottua. Toisaalta julkishallinnon toiminnan katsotaan luoneen koko finanssikriisin puitteet 2000-luvun kuluessa. Tässä laajemmassa kuvassa keskiöön nousevat presidentti George Bushin hallinto ja vallalla ollut sääntelyvastainen ideologia, joka salli riskien kasautumisen rahoitusmarkkinoilla.

3.3.1. Henry Paulsonin venäläinen ruletti

Viikonloppuna 12.–14. syyskuuta amerikkalaiset viranomaiset ja Wall Streetin johtavat pankkiirit neuvottelivat New Yorkissa ratkaisusta Lehman Brothersin ahdinkoon.

Parhaaksi vaihtoehdoksi nousi Lehmanin myyminen jollekin kilpailijalle. Todennäköisimmät ostajaehdokkaat olivat brittipankki Barclays sekä Bank of America. Ne olisivat kuitenkin halunneet Yhdysvaltain valtion kantavan osan riskeistä takaamalla Lehmanin huonoja sijoituksia. Edeltävänä keväänä liittovaltio oli ollut mukana tukemassa Lehmanin kilpailijan Bear Stearnsin pelastusoperaatiota samanlaisessa tilanteessa. Tällä kertaa valtiovarainministeri Henry Paulson kuitenkin kieltäytyi käyttämästä liittovaltion varoja Lehmanin pelastamiseen.

Jo viikonlopun aikana Paulsonin kantaa olla pelastamatta Lehmania pidetään ymmärrettävänä. Viranomaisten ei uskota haluavan käyttää enempää rahaa rahoituslaitoksien pelastamiseksi niiden omalta typeryydeltä. Edeltävänä viikonloppuna liittovaltio oli suostunut takaamaan jättimäisten asuntoluottajien Fannie Maen ja Freddie Macin lainoja jopa 200 miljardilla dollarilla. Keväällä Bear Stearnsin pelastamiseen taas kului lähes 30 miljardia julkista rahaa. Lehmanin pitkään jatkuneen alamäen vuoksi sijoittajilla katsotaan olleen riittävästi aikaa valmistautua pankin kaatumiseen.^{268,269}

Hyväksyvä suhtautuminen jatkuu konkurssin jälkimainingeissa. Kaikissa lehdissä päätöstä jättää Lehman Brothers oman onnensa nojaan pidetään perusteltuna mutta riskialttiina ratkaisuna. Esimerkiksi konkurssipäivänä Dagens Nyheter käsittelee aihetta pääkirjoituksessaan otsikolla "Rätt men riskfyllt". Kirjoituksen mukaan Paulsonin ratkaisu oli perusteltu, koska Lehmanin pelastaminen olisi vain tukenut kulttuuria, jossa rahoituslaitokset voivat luottaa veronmaksajien tukeen joka kerta, kun niiden liiketoimet menevät pieleen. Ruotsalaislehdessä nousee konkurssia seuranneella viikolla vahvasti esiin tulkinta, jonka mukaan Lehman oli välttämätön uhri. Muun muassa useissa Dagens Nyheterin pääkirjoituksissa todetaan, että viranomaisten on annettava markkinoiden kärsiä virheistään, jotta riskinotto saadaan kuriin.²⁷⁰

Finansminister Henry Paulson tar risker med att låta Lehman falla. Men i rådande läge framstår det som ett nödvändigt offer. Alla kan inte räddas.

²⁶⁸ NYT 13.9.2008, For Lehman Brothers, a Little Tough Love From Financial Regulators; NYT 14.9.2008, A Wall Street Goliath Teeters Amid Fears of a Widening Crisis; The Guardian 14.9.2008, Barclays bailout for Lehman founders on US guarantees.

²⁶⁹ Toisaalta samaan aikaan arveltiin, että tiukan paikan tullen viranomaiset olisivat valmiita pelastamaan Lehmanin. (Ks. luku 2.2.)

²⁷⁰ DN 15.9.2008, Rätt men riskfyllt (pk); DN 16.9.2008, Reningsbadet (pk); DN 18.9.2008, Onda spiraler; DN 19.9.2008, Girighet och högt risktagande knäcker investmentbankerna.

*Marknaden måste inse att den själv får ta ansvar för sina riskfyllda beslut. Straffa dem som straffas bör.*²⁷¹

The New York Timesin pääkirjoituksessa viranomaisten päätöstä antaa Lehmanin kaatua pidetään jopa rauhoittavana²⁷²:

*Government intervention would have been seen either as a sign of extreme peril in the global financial system or of extreme weakness on the part of federal regulators*²⁷³

Helsingin Sanomien taloussivujen kolumnissa ratkaisua kutsutaan “Maailman suurimmaksi pokeripeliksi”. Siinä pohditaan, miksi Paulson ei suostunut pelastamaan Lehmania, vaikka “konkurssi voisi suistaa koko maailman finanssijärjestelmän raiteiltaan.”²⁷⁴ Uhkapelivertaus käyttää myös The New York Timesin kolumnisti, taloustieteilijä Paul Krugman, jonka mukaan Henry Paulson pelaa venäläistä rulettia Yhdysvaltojen rahoitusjärjestelmällä²⁷⁵. Monissa viranomaisten päätöstä kommentoivissa jutuissa Lehmanin kaatamiseen suhtaudutaan kuin laastarin repäisyyn. Sen välittömät seuraukset voivat olla kivuliaita, mutta pitkällä tähtäimellä se on välttämätöntä.²⁷⁶

*Järjestelmä saa nyt itse puhkoa mätäpaiseensa ja hinnoitella riskinsä. Lyhyellä tähtäimellä vaikutukset voivat tuntua kaikkien selkänahassa. Pitkällä tähtäimellä tuloksena on ehkä terveempi järjestelmä.*²⁷⁷

The US authorities' unwillingness to underwrite a rescue of Lehman Brothers marks a new phase of the continuing financial crisis. Further casualties look

²⁷¹ DN 16.9.2008, Reningbadet (pk).

²⁷² NYT 16.9.2008, Wall Street Casualties (pk).

²⁷³ NYT 16.9.2008, Wall Street Casualties (pk).

²⁷⁴ HS 16.9.2008, Maailman suurin pokeripeli.

²⁷⁵ NYT 15.9.2008, Financial Russian Roulette.

²⁷⁶ Esim. The Guardian 15.9.2008, Wall Street jobs cull begins as Lehman Brothers goes to the Wall; DN 15.9.2008, Rätt men riskyllt (pk); NYT 16.9.2008, Wall Street Casualties (pk); HS 16.9.2008, Maailman suurin pokeripeli.

²⁷⁷ HS 16.9.2008, Maailman suurin pokeripeli.

*inevitable. Sooner or later the US Treasury and the Fed had to draw the line and the financial sector will eventually be healthier as a result.*²⁷⁸

Lehmanin kaatuminen tulkitaan heti konkurssin jälkeen niin, että Yhdysvalloissa viranomaisten kärsivällisyys on vihdoinkin kohdannut rajansa. Uusi linja kestää kuitenkin vain muutaman päivän, sillä jo myöhemmin samalla viikolla liittovaltio pelastaa maailman suurimman vakuutusyhtiön AIG:n 85 miljardin dollarin lainalla. Myös täyskäänökseen viranomaisten linjassa suhtaudutaan ymmärtäväisesti. Toimintaa perustellaan sillä, että AIG:n konkurssin seuraukset olisivat olleet yksinkertaisesti liian tuhoisat. Esimerkiksi Helsingin Sanomien mukaan Paulsonilla ei ollut muita vaihtoehtoja kuin pelastaa AIG. Muuten “jälki rahoitusmarkkinoilla olisi ollut samanlaisia kuin miljoonakaupungissa, jonka sydämessä räjähtää vetypommi.”²⁷⁹ Dagens Nyheterissä Paulsonin linja tulkitaan ennen kaikkea pragmaattiseksi.

*Under krisen har finansminister Henry Paulson, tillsammans med Federal Reserve, både räddat flera finansinstitut och låtit investmentbanken Lehman Brothers gå under. Det handlar inte om rättvisa, utan om vad som anses nödvändigt för att skydda det finansiella systemet.*²⁸⁰

Yleinen näkemys vaikuttaakin olevan, että rahoitusmarkkinoiden ylilyönneille on asetettava rajat, mutta ei hinnalla millä hyvänsä. Lehdissä viranomaisten toiminnan uskotaan Lehmanin kohdalla perustuneen rationaalisiin perustein tehtyyn arvioon. Lehmanin annettiin kaatua, koska konkurssin riskejä ei pidetty liian suurina.²⁸¹ Paulsonin ja Bernanken toiminta kriisin hoidossa saa jopa ajoittaisia kiitoksia²⁸². The New York Timesissa analysoidaan entisen Wall Streetin investointipankkiirin ja suureen lamaan perehtyneen taloustieteen professorin yhteispeliä kokonaisen artikkelin verran. Paulsonin ja Bernanken yhteistyön sanotaan toimivan niin hyvin, että lainsäätäjien on vaikea pysyä miesten perässä heidän improvisoidessaan ratkaisuja nopeasti etenevään kriisiin.²⁸³

²⁷⁸ The Guardian 15.9.2008, Wall Street jobs cull begins as Lehman Brothers goes to the Wall.

²⁷⁹ HS 18.9.2008, Paulson toimi niin kuin Bagehot opetti.

²⁸⁰ DN 19.9.2008, Girighet och högt risktagande knäcker investmentbankerna.

²⁸¹ Esim. The Guardian 17.9.2008, Socialism for the rich; DN 18.9.2008, Onda spiraler (pk); NYT 16.9.2008, Wall St. in Worst Loss Since '01 Despite Reassurances by Bush; HS 17.9.2008, Epäluottamuksen markkinoilla sekasortoa on vaikea pysäyttää.

²⁸² Esim. DN 16.9.2008, Reningsbadet (pk); NYT 17.9.2008, Perhaps, Time to Play Offense; HS 17.9.2008, Epäluottamuksen markkinoilla sekasortoa on vaikea pysäyttää.

²⁸³ NYT 21.9.2008, Administration is seeking \$700 Billion for Wall St.; Bailout Could Set Record.

Toisaalta viranomaisten toimintaa arvostellaan tempoilevaksi, koska kriisin hallinnassa tehtiin kaksi täyskäännöstä vain muutaman päivän sisään. Aiemmin noudatettu pelastuspakettien linja hylättiin päästämällä Lehman konkurssiin. Muutamaa päivää myöhemmin uusi linja hylättiin, kun viranomaiset riensivät AIG:n avuksi. Eräässä The Guardianin kolumnissa tätä ivataan päivän mittaiseksi kokeiluksi vapaassa markkinataloudessa. Kolumnin mukaan AIG:n vastuut olivat liian sekavia ja sille altistuneiden yritysten joukko liian suuri, jotta sen oltaisiin voitu antaa kaatua.²⁸⁴ Saman tulkinnan esittää The New York Timesin kolumnisti Floyd Norris, jonka mukaan “The Paulson-Bernanke Doctrine is not too big to fail. It is too reckless to fail”. Lehmanin toimitusjohtaja Richard Fuldin virhe oli, ettei hän toiminut tarpeeksi rämöpäisesti, sillä liittovaltio on valmis pelastamaan kaikki, joiden sijoitukset ovat riittävän holtittomia uhataksaan koko järjestelmää.²⁸⁵

Eniten arvostelua Paulson ja Bernanke saavat siitä, että he rämpivät ongelmasta toiseen sen sijaan, että kehittäisivät kokonaisvaltaista ratkaisua kriisin taustalla oleviin ongelmiin. Esimerkiksi The New York Timesin kolumnisti David Leonhardt, joka kiittelee Paulsonin ja Bernanken päättäväisyyttä akuutin kriisin hoidossa kuvaa heidän lähestymistapaansa vuotojen tukkimiseksi (“fingers in the dike”)²⁸⁶. Myös Krugman ihmettelee, miksei viranomaisilla ollut valmiita suunnitelmia romahduksen varalle siitä huolimatta, että rahoitusmarkkinat ovat olleet kriisissä jo lähes vuoden²⁸⁷. Kriisratkaisun laajempaan kuvaan kiinnitetään huomiota myös The Guardianissa, jossa eräässä kolumnissa todetaan, että pankkien sijaan hallinnon tulisi pelastaa amerikkalaisia asunnonomistajia, sillä kriisi on lähtöisin nimenomaan asuntomarkkinoilta. Jutussa kuitenkin todetaan, että nykyinen lähestymistapa sopii paremmin Yhdysvaltoihin, jossa markkinatalous on köyhille ja sosialismi rikkaille.²⁸⁸

On huomionarvoista, että pohjoismaisissa lehdissä viranomaisten tapaa hoitaa kriisiä ei juurikaan aikarajauksen puitteissa arvostella. Helsingin Sanomissa kannanotot akuutin kriisin hoitoon rajautuvat pitkälti heti konkurssin jälkeen esiintyvään varautuneen

²⁸⁴ The Guardian 17.9.2008, Socialism for the rich.

²⁸⁵ NYT 19.9.2008, Reckless? You’re in luck.

²⁸⁶ NYT 17.9.2008, Perhaps, Time to Play Offense.

²⁸⁷ NYT 3.10.2008, Edge of the abyss.

²⁸⁸ The Guardian 17.9.2008, Socialism for the rich.

myönteiseen hyminään, joka nousee esiin muissakin lehdissä. Sen sijaan Dagens Nyheterissä viranomaisten toiminta kriisissä saa osakseen enemmänkin ymmärrystä. AIG:n kohdalla Paulsonin sanotaan joutuneen valitsemaan ruton ja koleran väliltä (“pest eller kolera”). Syyskuun lopussa lehdessä todetaan Paulsonin saaneen katkerasti kokea, kuinka epäkiitollinen tehtävä rahoitusmarkkinoiden pelastaminen on: hänen pelastuspakettinsa eivät kelpaa sen paremmin vasemmistolle, joka pitää niitä veronmaksajien höynäyttämisenä, kuin sosialismia pelkäävälle oikeistollekaan.²⁸⁹

Sitä mukaa kun Lehmanin kaatumisen seuraukset selkiytyvät, The New York Timesissa nousee esiin näkemyksiä, joiden mukaan konkurssin salliminen saattoi olla virhearvio. Esimerkiksi edellä mainitussa perjantaina 19. syyskuuta julkaistussa Floyd Norrisin kolumnissa kirjoittaja esittää varovaisen epäilyksen siitä, että konkurssin seuraukset saattavat olla vakavampia kuin viranomaiset ennakoivat.²⁹⁰ Vajaat kolme viikkoa myöhemmin myös Paul Krugman esittää The New York Timesin kolumnissaan saman tulkinnan. Viitaten konkurssipäivän kolumniinsa, jossa hän kuvasi Henry Paulsonin toimintaa venäläiseksi ruletiksi, Krugman kirjoittaa:

*Sure enough, there was a bullet in that chamber: Lehman’s failure caused the world financial crisis, already severe, to get much much worse.*²⁹¹

Pian Krugmanin kirjoituksen jälkeen eräässä toisessa kolumnissa Lehmanin vararikon sallimista luonnehditaan kokeeksi (“experiment”) ja hirvittäväksi virhearvioksi (“horribly misguided moment”)²⁹². Muissa lehdissä suhtautuminen viranomaisten Lehman-päätökseen ei vaikuta aikarajauksen puitteissa happanevan samalla tavoin. Amerikkalaislehdenkin osalta on syytä mainita, että Lehmanin päästämistä konkurssiin kritisoidaan lähinnä kolumneissa. Ei ole yllättävää, että The New York Timesin liberaalit kolumnistit, kuten amerikkalaisen poliittisen keskustelun vasenta laitaa edustava Paul Krugman²⁹³, ovat kärkkäitä näkemään virheitä Bushin hallinnon tavassa hallita kriisiä. Vaikka viranomaisten toiminnalle löytyy arvostelijoita, vaikuttaa virallinen kanta

²⁸⁹ DN 26.9.2008, Socialism eller blåsning av skattebetalarna?

²⁹⁰ NYT 19.9.2008, Reckless? You’re in luck.

²⁹¹ NYT 10.10.2009, Moment of Truth.

²⁹² NYT 12.10.2008, Fear and Loathing In La Jolla.

²⁹³ Krugmania pidetään varsin kärjekkäänä kirjoittajana. Esim. Newsweek luonnehtii häntä itärannikon liberaalin stereotyyppiksi. Ks. Newsweek, 27.3.2009: Attack from the left: Paul Krugman’s poison pen. <<https://www.newsweek.com/attack-left-paul-krugmans-poison-pen-76063>> [Luettu 17.12.2018].

lehdissä olevan, että saatavilla olleen tiedon perusteella Lehmanin päästäminen konkurssiin oli ymmärrettävä päätös, vaikka sen seuraukset osoittautuivat odotettua vakavammiksi. On kuitenkin mahdollista, että arvostelu alkaa voimistua muissakin lehdissä syksyn edetessä.

3.3.2. “Deregulatory zeal of the Bush administration”

Merkittävin viranomaisiin kohdistuva arvostelu ei kuitenkaan liity tapaan, jolla Henry Paulson ja Ben Bernanke hoitavat kriisin akuuttia vaihetta. Lehdissä tärkeimpänä kriisiin johtaneena syynä esitetään liian heikko sääntely, joka jäi jälkeen rahoitusmarkkinoiden kehityksestä 2000-luvulla. Sen katsotaan sallineen rahoitusmarkkinoiden monimutkaistumisen ja riskien kasautumisen kriisiä edeltäneinä vuosina. Vastuullisina tästä pidetään ennen kaikkea republikaanipresidentti George Bushin hallintoa sekä Alan Greenspanin johtamaa Federal Reserveä.²⁹⁴ Tämä näkemys nousee esiin samoissa kirjoituksissa, joissa Lehmanin päästämistä konkurssiin keuhetaan periaatteessa oikeaksi ratkaisuksi. Esimerkiksi Dagens Nyheter kirjoittaa pääkirjoituksessaan tiistaina 16. syyskuuta, että siinä missä viranomaisten kriisinhallinnassa on ollut paljon hyvää, on kriisiä edeltäneinä vuosina tehty sitäkin enemmän virheitä.

Om mycket har varit rätt i myndigheternas krishantering, har desto mer varit fel i deras agerande under den period då grunden lades till krisen. Tillsynen av finansmarknaderna har varit alltför bristfällig, regelverken alltför ihåliga eller obefintliga. Den extrema lågräntepolitiken i början av decenniet under Alan Greenspans tid som Fedchef bidrog samtidigt till att blåsa upp bubblor och skapa en osund kreditmiljö.²⁹⁵

Kriisi esitetään iskuna sääntelyvastaiselle ideologialle, jonka katsotaan olevan vastuussa rahoitusmarkkinoiden ajautumisesta kaaokseen. Kriisiä edeltäneinä vuosina politiikkaa hallitsi paradigma, jonka mukaan rahoitusmarkkinoiden sääntely tulee tehokkuuden nimissä minimoida. The New York Timesin, The Guardianin ja Dagens Nyheterin

²⁹⁴ Esim. The Guardian 21.9.2008, A world of crash. So, what next?; NYT 28.9.2008, Washington's Invisible Hand: Deregulation Wasn't All Bad. Inaction Was Worse.

²⁹⁵ DN 16.9.2008, Reningsbadet (pk).

kolumneissa todetaan vapaiden markkinoiden ylivertaisesta viisaudesta tulleen kyseenalaistamaton totuus²⁹⁶. Kahdessa ensimmäisessä markkinaideologiaan viitataan uskonnon kaltaisena vakaumuksena (“near religious belief”), johon viitataan uskonnollisia konnotaatioita kantavilla sanoilla. Puhutaan muun muassa ideologian kannattajien puhtasoppisuudesta (“free market orthodoxy”) ja fanaattisuudesta (“deregulatory zeal”).²⁹⁷ Varsinkin The Guardianissa investointipankit kuvataan markkinauskon monumenteiksi, joiden kaatuminen enteilee niiden edustaman ideologian hiipumista.²⁹⁸ Pankkiireita kutsutaan sanansaattajiksi, jotka levittivät vapaiden markkinoiden myyttiä.

*It seemed to the fallen experts and discredited knowalls that government had become an obstacle to the further creation of wealth. Guilty of imposing stealth taxes, inhibiting the free play of market forces, governments were spoilsports, shackling enterprise and undermining business.*²⁹⁹

Markkinauskon seurauksena sääntely jätettiin retuperälle, mikä voimisti riskinottoa markkinoilla. Sääntelyvastaisuuden juurien mainitaan The New York Timesissa ja The Guardianissa ulottuvan aina 30 vuoden taakse Ronald Reaganin ensimmäiseen presidenttikauteen³⁰⁰ Selvästi suurin vastuu kriisistä nähdään kuitenkin kuuluvan 2000-luvulla rahoitusmarkkinoiden sääntelyä vastustaneelle George Bushin hallinnolle sekä pitkään korkotasoa matalalla pitäneelle Alan Greenspanin Federal Reservelle, joiden vahtivuorolla kiinteistömarkkinoiden kupla ja sille perustuneet johdannaismarkkinat syntyivät. Bushin hallintoa syytetään kriisistä varsinkin lähentyviin presidentinvaaleihin liittyvissä jutuissa. Kriisiin johtanut ideologia kuvataan lehdissä yleisesti

²⁹⁶ DN 22.9.2008, Svår väg tillbaka för Wall Street; The Guardian 15.9.2008, Who’s to blame for market failure? Clue: Not the bankers; NYT 28.9.2008, Washington’s Invisible Hand.

²⁹⁷ Esim. NYT 28.9.2008, Washington’s Invisible Hand; NYT 13.9.2008, Tough Love for Lehman; The Guardian 16.9.2008, Capitalising on the Wall Street crisis; The Guardian 17.9.2008, Big government is back.

²⁹⁸ Esim. The Guardian 15.9.2008, Who’s to blame for market failure? Clue: Not the bankers; The Guardian 15.9.2008, Many of these bankers are horrible people, but we still need them; The Guardian 21.9.2008, A world crash. So what next?

²⁹⁹ The Guardian 15.9.2008, Who’s to blame for market failure? Clue: Not the bankers.

³⁰⁰ Esim. The Guardian 17.9.2008, Big government is back; NYT 16.9.2008, Wall Street Casualties;

republikaaniehdokas John McCainin taakkana. Hänen sanotaan koko poliittisen uransa ajan lukeutuneen kriisiin johtaneen ideologian kannattajiin.³⁰¹

*The bankruptcy of Lehman Brothers and the fire sale of Merrill Lynch were driven in large measure by the deregulatory zeal of the Bush administration. [...] what's unfolding now can be attributed directly to bad policy - policy that McCain is not only unlikely to reverse, but may not even understand.*³⁰²

Ei ole yllättävää, että aineiston liberaaleiksi asemoituissa lehdissä kriisiin johtaneista ongelmista syytetään mieluusti republikaanien politiikkaa. Lehmanin konkurssi ja kriisiin johtaneet ongelmat kytkeytyvätkin lehdissä ennen kaikkea republikaanipuolueeseen. Sivuaäniäkin kuitenkin löytyy. Dagens Nyheterissä lokakuun alussa julkaistussa kolumnissa "Finanskrisens skuld" finanssikriisin taustalla katsotaan olevan presidentti Bill Clintonin kaudella alkanut ja Bushin kaudella jatkunut pyrkimys lisätä omistusasumista pienituloisten kotitalouksien keskuudessa, minkä katsotaan johtaneen lainaehtojen yleiseen löyhentymiseen ja subprime-luottojen määrän nopeaan lisääntymiseen Yhdysvalloissa. Teksti poikkeaa ruotsalaislehden muun aineiston linjasta siinä, että kriisin perimmäisenä syynä esitetään ensisijaisesti hyviin aikomuksiin perustunut asuntopolitiikka eikä markkinaliberaali sääntelyvastainen ideologia.³⁰³

*Den viktiga iakttagelsen är att det mesta gjordes med goda sociala avsikter. Både Clinton och Bush ville, med stöd av kongressen, hjälpa låginkomsttagare till eget hus.*³⁰⁴

Tekstin näkökulma tulee ymmärrettävämmäksi, kun tarkastellaan sen kirjoittajaa, Dagens Nyheterin entistä päätoimittajaa Hans Bergströmiä. Yhdysvalloissa pitkään asunut Bergström on republikaanipuolueen pitkäaikainen tukija. Esimerkiksi vuonna 2008 hän lahjoitti puolueelle ja sen ehdokkaille (kuten John McCainille) lähes 20 000 dollaria. Bergström on aikaisemmin työskennellyt Ruotsin liberaalipuolueelle ja on edelleen sen

³⁰¹ Esim. DN 17.9.2008, Ekonomisk Kris kan ge Barack Obama fördel; HS 21.9.2008, Roskalainakriisin nollapiste; NYT 16.9.2008, Mr. McCain and the Economy (pk); The Guardian 16.9.2008, Capitalising on the Wall Street crisis.

³⁰² The Guardian 16.9.2008, Capitalising on the Wall Street crisis.

³⁰³ DN 8.10.2008, Finanskrisens skuld.

³⁰⁴ DN 8.10.2008, Finanskrisens skuld.

jäsen.³⁰⁵ Bergströmin kolumni vaikuttaakin poikkeukselta, joka vahvistaa säännön sen suhteen, mitkä ruotsalaislehdessä nähdään hallinnon keskeisimpinä virheinä kriisiin johtaneina vuosina.

3.3.3. Yhdysvallat, “kapitalismens hjärtland”

Aineistossa kriisin taustalla esitetty ideologia mielletään pääosin amerikkalaiseksi ilmiöksi. Helsingin Sanomissa ja Dagens Nyheterissä tämä näkyy muun muassa siinä, että aiempien pankkipelastusten katsotaan olevan ristiriidassa amerikkalaisten periaatteiden kanssa. Esimerkiksi Lehmanin konkurssia edeltävällä viikolla Dagens Nyheterin pääkirjoituksessa Yhdysvaltoja luonnehditaan kapitalismin sydänmaiksi (“kapitalismens hjärtland”). Lehti pitää kohtalon ivana sitä, että maan hallitus on joutunut ajamaan läpi yhden suurimmista sosialisointioperaatioista miesmuistiin.³⁰⁶ Helsingin Sanomien pääkirjoituksen mukaan Yhdysvalloissa viranomaisten kieltäytyminen Lehman Brothersin pelastusoperaatiosta on “linjassa sikäläisten periaatteiden kanssa”. Valtio oli jo poikennut niistä pelastaessaan Fannie Mae ja Freddie Macin.³⁰⁷ Viranomaisten puuttumattomuutta markkinoiden toimintaan pidetään siis amerikkalaistyyppisen kapitalismin perusasetuksena, josta kriisin hoidossa on pakon edessä poikettu. Tämä näkemys amerikkalaisen kapitalismin piirteistä yhdistyy luontevasti näkemykseen sääntelyvastaisuudesta kriisin taustalla.

Myös The Guardianissa liian heikko sääntely esitetään ensisijaisesti amerikkalaisena ongelmana. Esimerkiksi kolumnisti Dean Bakerin mukaan “we are in this mess for two reasons”. Ensimmäinen syy on Bushin hallinnon ja Fedin epäonnistumiset sääntelyssä. Toinen syy on yltiöpäinen riskinotto Wall Streetillä.³⁰⁸ Bakerin mukaan olemme kaikki kollektiivisesti ajautuneet kriisiin Yhdysvaltojen hallinnon ja amerikkalaisten rahoitusmarkkinoiden virheiden takia. Tosin jotkut kirjoittajat brittilehdessä kirjoittajat

³⁰⁵ Expressen, 17.5.2016: Förre DN-chefen: Har drivit konsekvent linje.
<<https://www.expressen.se/nyheter/forre-dn-chefen-har-drivit-konsekvent-linje/>> [Luettu 12.12.2018];
OpenSecrets.org: Donors. Hans Bergströmin poliittiset lahjoitukset 2006–2018 Yhdysvaltojen vaalirahoitusta seuraavalla sivustolla.
<<https://www.opensecrets.org/search?order=desc&page=4&q=Hans+bergstrom&sort=D&type=donor>> [Luettu 12.12.2018].

³⁰⁶ DN 11.9.2008, De ansvarlösa (pk).

³⁰⁷ HS 16.9.2008, Pahinta ei ehkä ole vielä nähty finanssimarkkinoiden kriisissä (pk).

³⁰⁸ Esim. The Guardian 15.9.2008, Wall Street crisis: time to turn back the clock on financial regulation;

näyttävät pitävän tätä tulkintaa tekopyhänä. Esimerkiksi Michael Meacherin mukaan kriisiin johtanut ideologia ei ollut Iso-Britanniassa tuontitavaraa.³⁰⁹

*We are told that the economic crisis is a global problem, nothing to do with the UK – it simply blew in unexpectedly from the US. Nonsense. [...] The deregulatory, free-wheeling market agenda was already as strongly installed in the City of London as in the US [...]*³¹⁰

The New York Timeskaan ei ole tässä suhteessa poikkeus. Myös siinä kriisin taustalla nähdään amerikkalaistyyppinen kapitalismi. Syyskuun 16. päivän pääkirjoituksessa kriisin taustalla sanotaan olevan “the anti-regulatory ideology that has held Washington in its grip since the Reagan years”. Aihetta puidaan mielenkiintoisella tavalla amerikkalaislehden artikkeleissa, joissa käsitellään ulkomaisia reaktioita kriisin voimistumiseen Lehman Brothersin konkurssin jälkeen. Esimerkiksi 18. syyskuuta julkaistussa taloussivujen uutisanalyysissä arvellaan, että hallinnon pelastuspaketit murentavat Yhdysvaltojen kansainvälisesti ajaman vapaan markkinatalouden politiikan uskottavuutta. “Is the United States no longer the beacon of unfettered, free-market capitalism?” jutussa kysytään.³¹¹ Kriisissä esiin nousevia ongelmia ei kuitenkaan olla valmiita ottamaan pelkästään amerikkalaisiin nimiin. Syyskuun 16. päivä julkaistussa taloussivujen uutisessa nostetaan esille se, ettei Lehmanin konkurssi ole herättänyt eurooppalaisissa sellaista vahingoniloa kuin olisi voinut odottaa.

*[...] the kind of gloating that might have accompanied the collapse of a Wall Street titan like Lehman Brothers in the past has been muted by fears of what it portends for Europe’s own increasingly global financial institutions.*³¹²

Otsikolla “As Europe Watches Wall Street Fall, Schadenfreude Gives Way to Worry” julkaistussa uutisessa muistutetaan, että myös eurooppalaiset rahoituslaitokset ovat kärsineet kriisissä suuria tappioita. Samalla todetaan, että vakavissa kriiseissä Yhdysvallat ja Eurooppa ovat samassa veneessä.³¹³ Kriisin taustalla esitetty

³⁰⁹ The Guardian 22.9.2008, Spinning the banking collapse.

³¹⁰ The Guardian 22.9.2008, Spinning the banking collapse.

³¹¹ NYT 18.9.2008, Abroad, this bailout is a shocker.

³¹² NYT 16.9.2008, As Europe Watches Wall Street Fall, Schadenfreude Gives Way to Worry.

³¹³ NYT 16.9.2008, As Europe Watches Wall Street Fall, Schadenfreude Gives Way to Worry.

sääntelyvastainen ideologia nähdään ennen kaikkea Yhdysvalloista levinneenä ilmiönä. Tämä nousee melko selvästi esiin kaikissa lehdissä, joskin The New York Timesissa ja The Guardianissa muistutetaan, että sääntelyvastaisuus oli kriisin alla vallitseva paradigma myös Euroopassa.

Tärkeimpänä pitkän aikavälin ratkaisukeinona kriisiin johtaneisiin ongelmiin nähdään sääntelyn parantaminen. Sääntelyn pitäisi tulevaisuudessa olla johdonmukaisempaa ja kattavampaa, jotta rahoitusmarkkinat eivät pääse hyödyntämään sen porsaanreikiä. Samalla kuitenkin tavataan muistuttaa, ettei sääntelystä saa tulla liian tiukkaa, ettei se tukahduta rahoitusmarkkinoita ja hyydytä talouskasvua.³¹⁴ Esimerkiksi Dagens Nyheterissä varoitetaan, ettei kriisin jälkimainingeissa saa antaa periksi niille, jotka haluavat palauttaa rahoitusmarkkinat niiden vapautumisaalta edeltäneelle kivilaudelle (“stenåldern”)³¹⁵.

Jotkut kuitenkin epäilevät, syntyykö kriisin seurauksena todella aiempaa parempi sääntelyjärjestelmä. Esimerkiksi Michael Meacher epäilee edellä mainitussa kolumnissaan, ettei kriisi riitä muuttamaan talousjärjestelmän perusteita. Pölyn laskeuduttua “the private market will re-present itself – slightly reconfigured no doubt by some minimalist re-regulation”. Iso-Britannian työväenpuolueen pitkäaikainen parlamentaarikko Meacher näkee ongelmana ennen kaikkea (konservatiivipuolueen) poliitikkojen ja rahoitusmarkkinoiden tiiviit yhteydet.³¹⁶ Myös amerikkalaislehdessä löytyy epäileviä äänenpainoja. Kolumnissa “The Post-Lehman World” The New York Timesin David Brooks pitää paradigman muutosta povaavien odotuksia epärealistisina. Hänestä on mahdotonta luoda sääntelyjärjestelmää, joka voisi samaan aikaan hallita ihmisluontoa ja tukea rahoitusmarkkinoiden kehitystä.³¹⁷

We're apparently going to need an all-powerful Super-Fed that can manage inflation, unemployment, bubbles and maybe hurricanes – all at the same time!

³¹⁴ Esim. NYT 29.9.2008, After the Deal, the Focus Will Shift to Regulation; The Guardian 15.9.2008, Wall Street crisis: time to turn back the clock on financial regulation; DN 18.9.2008, Onda spiraler (pk); HS 17.9.2008, Epäluottamuksen markkinoilla sekasortoa on vaikea pysäyttää (pk).

³¹⁵ DN 16.9.2008, Reningsbadet (pk).

³¹⁶ The Guardian 22.9.2008, Spinning the banking collapse; Meacher, Michael, 2.10.2015: Bank regulation 8 years on, why has next to nothing been done? Blogikirjoitus Michael Meacherin verkkosivuilla. <<http://www.michaelmeacher.info/weblog/>> [Luettu 19.12.2018].

³¹⁷ NYT 19.9.2008, The Post-Lehman World.

[...] It's just that there's a big difference between dreaming of some ideal regulatory regime and actually putting one into practice. ³¹⁸

Meacher ja Brooks näkevät rahoitusmarkkinoiden sääntelyn haasteet varsin erilaisina. Siinä missä Meacherin tausta on vasemmalla, Brooks mielletään Yhdysvalloissa maltilliseksi konservatiiviksi³¹⁹. Heidän tulkintojaan yhdistää kuitenkin se, että he epäilevät uudistusten käytännön edellytyksiä Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa: poliitikkojen ja elinkeinoelämän tiiviit kytkökset, viranomaisten resurssit. Pohjoismaisissa lehdissä tällaista pohdintaa ei esiinny, vaan sääntelyn tarpeeseen viitataan vain yleisellä tasolla. Tämän voikin tulkita niin, että Dagens Nyheterissä ja Helsingin Sanomissa uudistusten toteutettavuuteen ei kiinnitetä huomiota, sillä niiden tarpeen nähdään olevan jossakin muualla kuin kotimaassa.

Suhtautuminen julkisen hallinnon toimintaan on lehdissä varsin yhdenmukaista. Paulsonin päätös antaa Lehmanin kaatua otetaan vastaan hyväksyen, mutta riskeistä samalla varoitellen. Viranomaisten toiminta saa osakseen myös arvostelua ja The New York Timesissa Lehmanin kaatamista pidetään jälkikäteen myös virhearviona. Muissa lehdissä tällaista uudelleenarviointia ei aikarajauksen puitteissa ole havaittavissa, joskin sen ilmaantuminen myöhemmin syksyn edetessä on mahdollista. Aineistossa Lehman näyttäytyy tarpeellisena uhrina, jonka oli annettava kaatua markkinakurin ylläpitämiseksi. Sen konkurssiin suhtaudutaan suorastaan tervetulleena paluuna kriisinhallinnan "oikealle" linjalle, jolta aiemmat pelastuspaketit olivat poikenneet. AIG:n horjuminen pakottaa viranomaiset kuitenkin vain paria päivää myöhemmin takaisin poikkeuslinjalle. Lehmanin kohdalla ylläpidettyjen periaatteiden hylkääminen nähdään perusteltuna, koska AIG:ta pidetään yksinkertaisesti liian suurena kaatumaan. Lehdistä välittyy selkeä mielipide siitä, miten asiansa sotkeneita yrityksiä kuuluisi kohdella. Markkinakuria ei kuitenkaan olla valmiita ylläpitämään hinnalla millä hyvänsä.

Keskeisimpänä tekijänä kriisin taustalla nähdään leimallisen amerikkalaisena pidetty sääntelyvastainen ideologia, joka mahdollisti rahoitusmarkkinoiden ylilyönnit. Ongelmat liitetään ennen kaikkea George Bushin hallintoon ja sen noudattamaan

³¹⁸ NYT 19.9.2008, The Post-Lehman World.

³¹⁹ Esim. The Daily Beast, 30.9.2012: New York Times Columnist David Brooks Riles Up Right With Romney Criticism. David Brooksin haastattelu. <<https://www.thedailybeast.com/new-york-times-columnist-david-brooks-riles-up-right-with-romney-criticism>> [Luettu 3.1.2019].

talouspolitiikkaan. Kritiikki kohdistuu myös republikaanien presidenttiehdokas John McCainiin, joka esitetään kriisiin johtaneen ideologian kannattajana. Päällimmäiseksi aineistossa nouseekin tulkintalinja, joka noudattelee samaa kaavaa kuin vaikkapa FCIC:n demokraattienemmistön päätelmät³²⁰: kriisi oli seurausta liian vähäisestä sääntelystä. Vähemmälle huomiolle jäävät esimerkiksi globaalien makrotaloudellisten tapahtumien analysointi tai asuntopolitiikka.

³²⁰ FCIC 2011, xvi.

4. JOHTOPÄÄTÖKSET

Syys-lokakuussa 2008 investointipankki Lehman Brothersin konkurssi ajoi globaalit rahoitusmarkkinat yhteen kuluneen vuosisadan pahimmista finanssikriiseistä. Lehmanin kaatumisen aiheuttamat järjestykset välittyvät voimakkaina The New York Timesin, The Guardianin, Dagens Nyheterin ja Helsingin Sanomien sivuilla. Lehman Brothersia käsittelevää uutisointia määrittää sen määrän lisääntyminen ja sävyn huomattava synkistyminen konkurssin myötä. Muutos on erityisen merkittävä pohjoismaisissa lehdissä, joissa Lehmaniin suhtaudutaan melko etäisesti vielä ennen sen konkurssia. Tunnelman muutosta korostavat Lehmanin asema yhtenä Wall Streetin suurista investointipankeista sekä tästä juontuva järkytys sen kaatumisesta. Konkurssista syytetään ensisijaisesti pankkiireita ja rahoituslalla vallinnutta riskinoton kulttuuria. Ongelmien taustalla katsotaan kuitenkin olevan laajempi ideologinen viitekehys, joka salli velan ja riskien kasautumisen rahoitusmarkkinoilla.

Konkurssin merkitystä, syitä ja syyllisiä koskevat tulkinnat voidaan tiivistää kahteen keskeiseen havaintoon. Varsinkin aineiston eurooppalaisissa lehdissä näkyy selvä taipumus esittää niin kriisi kuin siihen johtaneet ongelmat nimenomaan amerikkalaislähtöisinä. Myös The New York Timesissa kriisiä tulkitaan konkurssin valossa amerikkalaisen järjestelmän ongelmana. Toinen keskeinen havainto koskee Lehmanin näyttäytymistä eräänlaisena virstanpylväänä. Yhtäältä sen kaatuminen merkitsee finanssikriisin syvenemistä ja leviämistä maailmanlaajuisiksi. Samalla vararikko ja sitä seuranneet tapahtumat kuvataan Wall Streetin suurten investointipankkien kultakauden päätökseksi. Investointipankit esitetään amerikkalaisen vapaan markkinatalouden doktriinin airuina, joiden kaatumisen katsotaan enteilevän niiden edustaman ideologian rappiota.

4.1. Kriisi saapuu Yhdysvalloista

Lehman Brothersin ajautuessa konkurssiin syyskuun puolivälissä 2008 finanssikriisi oli asuntokuplista kärsineissä Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa ollut esillä jo ainakin vuoden. Suomeen ja Ruotsiin kriisi sen sijaan ei ollut vielä vaikuttanut samalla tavalla.³²¹ Lehman-uutisointi vaikuttaa ilmentävän tätä eritahtisuutta. Kaikissa lehdissä Lehmanin konkurssin myötä uutisointi lisääntyy ja sen sävy synkkenee. The New York Timesissa ja The Guardianissa kriisin uusi vaihe tulee New Yorkin ja Lontoon katukuviin työpisteidensä sisältöä pahvilaatikoissa kantavien pankkiirien muodossa. Pohjoismaisissa lehdissä konkurssin mukanaan tuoma muutos on vielä dramaattisempi, sillä ennen syyskuun puoliväliä Lehman Brothersin tilannetta tarkastellaan niissä melko etäisesti. Helsingin Sanomissa ja Dagens Nyheterissä kriisi tuntuukin saapuvan Yhdysvalloista Lehman Brothersin mukana. Varsinkin ruotsalaislehdessä Lehmanin konkurssin vaikutusta kansantalouteen ja kotitalouksiin analysoidaan runsaasti. Helsingin Sanomissa sen sijaan keskitytään Lehmanin konkurssin jälkimainingeissa vielä pääasiassa kriisin vaikutuksiin muissa Pohjoismaissa. On mielenkiintoista, että konkurssin vaikutukset näyttäytyvät ulkoa päin tulevina jossain määrin myös The Guardianissa, vaikka konkurssi on Lontoossa paikallinen tapahtuma. The New York Timesiin verrattavaa paikallisuutisointia Lehman Brothersin konkurssista esiintyy brittilehdessä verrattain vähän. Aineiston eurooppalaisissa lehdissä Lehman Brothersin konkurssi esitetään nimenomaan amerikkalaisena tapahtumana, jonka seuraukset säteilevät Eurooppaan.

Suomalaismedian osalta samanlaiseen tulokseen ovat tulleet myös Anna Simola ja Esa Reunanen. Heidän mukaansa tulkinta kriisistä amerikkalaisena sisältää eräänlaisen kansallisen puolustusmekanismin: kun kriisi esitetään tuontitavarana, ei kotimaassa tarvitse harjoittaa itsetutkiskelua siihen johtaneista ongelmista.³²² Toisaalta on melko luontevaa, että Lehman Brothersin konkurssin valossa kriisi vaikuttaa amerikkalaislähtöiseltä. Kansainvälisestä liiketoiminnastaan huolimatta Lehman oli perin pohjin amerikkalainen yritys. Se oli syntynyt ja kasvanut Yhdysvalloissa, sen pääkonttori oli Manhattanilla ja sillä oli amerikkalainen toimitusjohtaja. Simola ja Reunanen

³²¹ Ks. esim. Schifferes & Knowles 2015, 45–46; Simola & Reunanen 2010, 27–28. Iso-Britanniassa kriisistä puhuttiin jo syksyllä 2007 Northern Rockin talletuspaon aikana. Suomessa taas tunnelma oli varsin rauhallinen vielä loppukesästä 2008.

³²² Simola & Reunanen 2010, 106–107.

kuitenkin huomauttavat varsin osuvasti, että finanssikriisi oli luonteeltaan globaali, eikä kriisitapahtumien kansallisuudella pitäisi sen takia olla juurikaan merkitystä. Maailmanlaajuinen kriisi vaikuttaa kaikkialla riippumatta siitä, missä se on saanut alkunsa.³²³

Kriisin päällimmäisinä syinä pidetyt rahoitusalan kulttuuriset ongelmat kuten uhkapelimäinen riskinotto ja kohtuuttomat palkitsemisjärjestelmät näyttäytyvät aineistossa ensisijaisesti amerikkalaisina piirteinä. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa pankkiireille maksetut miljoonabonukset kuvataan lähinnä amerikkalaisen järjestelmän käsittämättömänä ylilyöntinä. Moraalittomia pankkiireita kritisoidaan eritoten The Guardianissa, jossa heihin suhtaudutaan paikoitellen suorastaan halveksuen. Tämä vaikuttaa heijastelevan brittimediassa laajemmin vallinnutta tapaa esittää pankkiirit kriisin syypäinä. Myös The Guardianissa rahoitusalan ongelmien alkulähde sijoitetaan mieluusti Wall Streetille. Tosin lehdessä nousee esiin myös näkemys, jonka mukaan ongelmien paikallistaminen Yhdysvaltoihin on tekopyhää: amerikkalaiset saattoivat toimia suunnannäyttäjinä, kun kriisiin johtaneita ongelmia luotiin, mutta Iso-Britanniassa seurattiin innokkaasti esimerkkiä. Dagens Nyheterissä pankkiireiden kritisointi jää uutisoinnissa taka-alalle päähuomion kiinnittyessä kriisin ideologiseen taustaan, jonka senkin katsotaan tulevan Yhdysvalloista.

The New York Timesissa holtitonta riskinottoa suomitaan siinä missä muissakin lehdissä. Amerikkalaislehdessä pankkiirit saavat kuitenkin osakseen enemmän myötätuntoa kuin muussa aineistossa: Heidän toimintaansa pidetään lähinnä inhimillisenä. Esimerkiksi Richard Fuldin toimintaa selitetään peilaamalla sitä hänen luonteeseensa ja pitkään taustaansa Lehmanilla. Rivityöntekijät sen sijaan esitetään työnantajansa konkurssin uhreina. Muita lehtiä ymmärtäväisempi suhtautuminen rahoitusalan toimintaan saattaa amerikkalaislehdessä kummuta esimerkiksi siitä, että varallisuuden tavoittelua pidetään hyväksyttävämpänä kuin vaikkapa Suomessa. Esimerkiksi Heidi Hirsto katsoo suomalaislehdissä esiintyneen amerikkalaiseen järjestelmään kohdistuneen moraalisen paheksunnan nojautuvan protestanttisiin kohtuullisuuden, säästäväisyyden ja kurinalaisuuden hyveisiin³²⁴. Toisaalta kriisin syveneminen Lehmanin konkurssin jälkimainingeissa antaa The New York Timesille oivan tilaisuuden kritisoida

³²³ Simola & Reunanen 2010, 109.

³²⁴ Hirsto 2009, 56.

republikaanipuolueen talouspolitiikkaa ja sen presidenttiehdokasta John McCainia. Wall Streetin ja pankkiireiden liiallinen syyttäminen ongelmista veisi jalansijaa tältä kritiikiltä.

Aineiston eurooppalaisissa lehdissä on havaittavissa selkeä taipumus esittää Lehmanin konkurssi ja siihen johtaneet ongelmat nimenomaan amerikkalaislähtöisinä. Heidi Hirsto nimittää tätä tulkintalinjaa nationalistiseksi moralismiksi. Hänen mukaansa finanssikriisin moraaliseen diskurssiin kuului keskeisesti jako epämoraalisesti toimineiden “muiden” ja moraalisten “meidän” välille. Epämoraalisuus liitettiin useimmiten amerikkalaisiin toimintatapoihin. Sen sijaan eurooppalaiset toimintatavat näyttäytyivät kunniallisina.³²⁵

4.2. Lehman Brothersin konkurssi historiallisena käänteenä

Lehman Brothersin konkurssi näyttäytyy lehdissä dramaattisena käänteenä, jonka myötä finanssikriisi nousee uudelle tasolle. Tätä korostavat suuren investointipankin kaatumisen aiheuttama järkytys ja paniikki sekä Lehmanin pitkän historian pohjalta nousevat rinnastukset kuluneen vuosisadan pahimpiin kriiseihin. Wall Streetin vanhimman investointipankin vararikko tarjoaa toimittajille oivan perustan historialliselle vertailulle. Lehman Brothersin kautta kriisi rinnastetaan muun muassa vuoden 1929 pörssiromahdukseen, suureen lamaan sekä toiseen maailmansotaan. Osaltaan dramaattisten vertauskuvien ja historiallisten rinnastusten voidaan katsoa kertovan kriisiuutisoinnin käytännöistä. Niiden avulla nopeasti etenevää kriisiä voidaan kuvata talousasioihin perehtymättömälle yleisölle sekä yksinkertaisesti että kiinnostavasti. Samalla aiemmat kriisit ovat luonteva vertailukohta, jonka avulla meneillään olevien tapahtumien mittaluokkaa pyritään hahmottamaan. Toisaalta Lehmanin konkurssin myötä lehtiin nousseita historiallisia vertauksia ei voida nähdä ainoastaan kriisiuutisoinnin tavanomaisena ilmaisutapana. Vaikka monia uutisoinnin piirteitä voidaan selittää kriisijournalismin käytännöillä, aineiston perusteella vaikuttaa selvältä, että konkurssia seuranneiden viikkojen tapahtumat koettiin poikkeuksellisen rajuina.

Lehman Brothersin konkurssin merkitystä pohdittaessa on huomioitava, että aineistossa se rinnastetaan samaan aikaan kaatuneeseen kilpailijaansa Merrill Lynchiin. Varsinkin

³²⁵ Hirsto 2009, 56.

ensimmäisinä päivinä konkurssin jälkeen Lehmanin ja Merrillin katoamista Wall Streetiltä tarkastellaan ikään kuin yhtenä tapahtumana. Lehmanin konkurssi on dramaattisempi ja nousee uutisoinnissa ensisijaiseksi. Merrill Lynch nähdään kuitenkin vielä Lehmaniakin perinteikkäämpänä yrityksenä, jonka nimi ja tunnus – hyökkäävä härkä – rinnastuvat Wall Streetiin. Syyskuun puolivälissä tapahtunutta tunnelman muutosta ei voida pitää seurauksena yksin Lehmanin Brothersin konkurssista. Lehmanin kaatuminen oli kuitenkin tuon viikonlopun dramaattisin tapahtuma, mikä epäilemättä on johtanut siihen, että juuri se muistetaan finanssikriisin lähtölaukauksena.

Samaan aikaan Lehmanin kaatuminen näyttäytyy lehdissä historiallisena käännekohtana, jonka myötä rahoitusmarkkinoiden liberalisaation määrittämä aikakausi on tulossa päätökseensä. Kun konkurssista oli kulunut viikko, kaikki Wall Streetin viisi suurinta investointipankkia olivat joko kaatuneet tai muuntautuneet tavallisiksi talletuspankeiksi. Tätä kuvataan varsinkin The New York Timesissa ja osittain myös The Guardianissa kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden kultakauden päätökseksi. Lehmanin konkurssi näyttäytyy aineistossa tapahtumana, jonka seurauksena viimeiset jäljellä olevat investointipankit Goldman Sachs ja Morgan Stanley luopuvat statuksestaan ja hyväksyvät entistä tiukemman sääntelyn. Lehman Brothersia voisikin kutsua tämän murroksen (todellisen tai kuvitellun) merkkipaaluksi. Se oli vanhin suurista investointipankeista ja käynyt historiansa aikana läpi monia kriisejä. Lisäksi sen toimitusjohtajalla Richard Fuldilla oli takanaan poikkeuksellisen pitkä kausi Wall Streetin suurpankin johdossa. Fuld oli ohjannut Lehmanin ulos monista aiemmista vaikeuksista, mikä oli tuonut hänelle peräänantamattoman ja kovapintaisen johtajan maineen. Samalla ura Lehmanilla oli tehnyt Fuldista hyvin rikkaan. Lehdissä häntä kuvataankin investointipankkiirin perikuvaksi, joka lopulta ajoi pankkinsa konkurssiin.

Suurten Wall Streetin investointipankkien kaatumiseen suhtaudutaan aineistossa kahdella tavalla. The New York Timesissa päällimmäiseksi nousee mielikuva, jonka mukaan erityisen vauras aikakausi New Yorkin historiassa on päättymässä. Useissa lehden jutuissa jätetään haikeita jäähyväisiä modernille kultaiselle aikakaudelle, joka 1980-luvulta lähtien oli tuonut kaupunkiin sekä ennennäkemätöntä loistoa että kasvavaa epätasa-arvoa. Amerikkalaislehdessä ei surra pankkiirien rikkauksia vaan New Yorkin taloutta, jonka katsotaan kriisin myötä kulkevan kohti entistä epävarmempaa tulevaisuutta. Myös The Guardianissa todetaan Lontoon rahoituskeskuksen loiston päivien olevan takana päin. Brittilehdessä kuitenkin korostuu tulkinta

investointipankkien kaatumisesta vapaiden markkinoiden nimeen vannovan neoliberalistisen ideologian nöyryytyksenä. Investointipankit ja -pankkiirit esitetään rahoitusmarkkinoiden liberalisaation sanansaattajina, joiden viisauksia hallitukset ovat aikaisemmin kuunnelleet herkällä korvalla. Neoliberalismin airueiden kaatuminen tuntuu enteilevän myös hallitsevan ideologian väistymistä. Samansuuntainen tulkinta välittyy myös pohjoismaisista lehdistä. Lehmanin konkurssin valossa finanssikriisi näyttäytyikin iskuna maailmantalouden suuntaa pitkään ohjanneelle amerikkalaisjohtoiselle liberalisaatiokehitykselle.

Tästä huolimatta aineiston ei voida sanoa heijastelevan suurempaa muutosta suhteessa rahoitusmarkkinoiden sääntelyyn. Tutkimuskirjallisuus on varsin yksimielistä siitä, että finanssikriisiä tulkittiin mediassa ensisijaisesti kriisinä järjestelmän sisällä, ei niinkään itse järjestelmän kriisinä. Esimerkiksi Simolan ja Reunasan mukaan kriisin syyt nähtiin ensisijaisesti yksilöiden ja organisaatioiden moraalittomassa toiminnassa sen sijaan, että ongelmien oltaisiin katsottu juontuvan itse talousjärjestelmästä. Heidän mukaansa tämä pätee myös sääntelyn puutetta koskevaan keskusteluun.³²⁶ Sophie Knowles näkee tämän seurauksena siitä, että talousjournalismi on sisäistänyt neoliberalistisen status quon, ja on näin hampaaton kritisoimaan sitä³²⁷. Tälle tulkinnalle löytyy selvää tukea myös käsillä olevasta tutkielmasta. Vaikka lehdissä vaaditaan julkisen sektorin tiukempaa puuttumista rahoitusmarkkinoiden toimintaan, samalla muistutetaan, ettei sääntelyä saa viedä liian pitkälle, jotta markkinoiden tehokkuus ei vaarannu. Lehman Brothersin päästämistä konkurssiin pidetään viranomaisten osalta ymmärrettävänä päätöksenä, koska se nähtiin oikeudenmukaisena rangaistuksena holtittomasta riskinotosta. Vielä väärintekijöiden rankaisemista tärkeämpänä tavoitteena pidetään kuitenkin järjestelmän vakaudesta huolehtimista. Mitä kriisi järjestelmässä vai järjestelmän kriisi -keskusteluun tulee, on kuitenkin huomattava, että käsillä olevan tutkielman puitteissa kuvatut tulkinnat nojaavat ainoastaan länsimaiseen mediaan. Tätä taustaa vasten olisikin mielenkiintoista vertailla länsimaisia lähteitä esimerkiksi venäläiseen tai kiinalaiseen mediaan, jossa finanssikriisi on saatettu nähdä perusteena voimakkaammallekin globaalin talousjärjestelmän kritiikille.

³²⁶ Simola & Reunanen 2010, 105,115–116.

³²⁷ Knowles 2018, 191–193.

Mitä siis voidaan sanoa siitä, kuinka Lehman Brothersin konkurssia tulkittiin The New York Timesissa, The Guardianissa, Dagens Nyheterissä ja Helsingin Sanomissa? Lehman Brothersin konkurssin myötä dramaattisesti syventynyt rahoitusalan kriisi esitettiin sekä The New York Timesissa että eurooppalaisissa lehdissä amerikkalaisen järjestelmän ongelmana. Eurooppalaislehdille tämän voi ainakin osittain nähdä toimineen keinona ulkoistaa kriisiin johtaneet ongelmat Yhdysvaltoihin. Niissä kriisi esitetään alkusoittona sen taustalla olevan ideologisen viitekehyksen rappiolle. Amerikkalaislehdessä puolestaan kriisin katsotaan olevan seurausta republikaanien politiikasta. Lehmanin konkurssin jälkeinen myllerrys esitetään kultaisen aikakauden päätöksenä ja sen pelätään heikentävän Yhdysvaltojen uskottavuutta vapaan markkinatalouden globaalina edistäjänä. Toisaalta Lehman Brothersin konkurssin uutisointi antaa paremman kuvan siitä, millaiset tekijät ovat nostaneet sen nykyiseen asemaansa finanssikriisin historiassa. Lehman ei ollut kaikkein tunnetuin Wall Streetin investointipankeista. Se oli kuitenkin niistä vanhin ja sillä oli suorastaan instituution asemaan noussut toimitusjohtaja. Lehman Brothers ja Richard Fuld olivat investointipankin ja -pankkiirin perikuvat. Lehdissä ne nousevat esimerkeiksi siitä aikakaudesta, jonka koettiin syvenevän finanssikriisin myötä olevan jäämässä taakse.

LÄHTEET

Alkuperäisaineistona käytetyt sanomalehdet

Dagens Nyheter (DN) 8.9.–12.10.2008. Dagens Nyheter. Dagens Nyheterin verkkosivut. <<https://www.dn.se/sok/?q=%22Lehman%20Brothers%22>>

Helsingin Sanomat (HS) 8.9.–12.10.2008. Sanoma-arkisto. Verkkoarkisto. <<http://www.helsinginsanomat.fi/yritykset/sanoma-arkisto>>

The Guardian 8.9.–12.10.2008. The Guardian. The Guardianin verkkosivut. <<https://www.theguardian.com/business/lehmanbrothers?>>

The New York Times (NYT) 8.9.–12.10.2008. ProQuest Historical Newspapers: The New York Times (1851–2010). Verkkoarkisto. <<http://search.proquest.com/hnpnewyorktimes/index?accountid=14774>>

Kirjallisuus

Aittokoski, Heikki: *Narrien Laiva: Matka pieleen menneessä maailmassa*. Bookwell, Porvoo 2013.

Allison, John A.: *The Financial Crisis and the Free Market Cure*. McGraw-Hill, New York 2013.

Basu, Laura, Schifferes, Steve & Knowles, Sophie: *Introduction: the media as messenger*. Teoksessa *The Media and Austerity: Comparative Perspectives*. Toim. Laura Basu, Steve Schifferes & Sophie Knowles. Routledge, New York 2018.

Bernanke, Ben S.: *The Courage to Act: A Memoir of a Crisis and Its Aftermath*. W.W. Norton & Company, New York 2017.

Cassidy, John: *How Markets Fail – The Logic of Economic Calamities*. Picador, New York 2010.

Fraser, Steve: *The Age of Acquiescence: The Life and Death of American Resistance to Organized Wealth and Power*. Little, Brown & Company, Boston 2015.

Geithner, Timothy F.: *Stress Test: Reflections on Financial Crises*. Broadway Books, New York 2015.

Guillén, Mauro F.: *The Global Economic and Financial Crisis: A Timeline*. University of Pennsylvania, The Lauder Institute, Philadelphia 2009.

Hadenius, Stig: *Dagens Nyheters historia: Tidningen och makten 1864–2000*. Bokförlaget DN, Tukholma 2002.

Hirsto, Heidi: *Markkinamyllerrys ja moraalitärkätys: Finanssikriisin esitystavat mediassa*. Teoksessa *Journalismikritiikin vuosikirja 2009*. Toim. Auli Harju. *Journalismin tutkimusyksikkö*, Tampere 2009.

Horiguchi, Yusuke: *Failed Lehman Rescue Efforts: Myths, Facts and Lessons*. Special Paper 238, LSE Financial Markets Group Paper Series. Rahoitusmarkkinoiden tutkimuskeskuksen julkaisusarja. LSE Financial Markets Group Research Centre, Lontoo 2015.

Kalela, Jorma: *Historian tutkimusprosessi: metodinen opas oman ajan historiaa tutkiville*. Gaudeamus, Helsinki 1972.

Kindleberger, Charles P. & Aliber, Robert Z.: *Manias, Panics and Crashes: A History of Financial Crises*. 6. painos. Palgrave Macmillan, Basingstoke 2011.

Klemola, Pertti: *Helsingin Sanomat: sananvapauden monopoli*. Otava, Helsinki 1981.

Knowles, Sophie: Financial journalists, the financial crisis and the 'crisis' in journalism. Teoksessa *The Media and Austerity: Comparative Perspectives*. Toim. Laura Basu, Steve Schifferes & Sophie Knowles. Routledge, New York 2018.

Krugman, Paul: *Lama: Talouskriisin syyt, seuraukset ja korjauskeinot*. W.W. Norton & Company, New York 2009.

Luyendijk, Joris: *Swimming with Sharks: Inside the World of the Bankers*. Guardian Faber Publishing, Lontoo 2016.

Paulson, Henry M.: *On the Brink: A Race to Stop the Collapse of the Global Financial System*. Business Plus, New York 2010.

Reinhart, Carmen M. & Rogoff, Kenneth S.: *This time is different: Eight centuries of financial folly*. Princeton University Press, Princeton 2008.

Richardson, John E.: *Analysing Newspapers – An Approach from Critical Discourse Analysis*. Palgrave Macmillan, New York 2007.

Schifferes, Steve & Knowles, Sophie: *The British Media and the 'First Crisis of Globalisation'*. Teoksessa *The Media and Financial Crises – Comparative and Historical Perspectives*. Toim. Steve Schifferes & Richard Roberts. Routledge, New York 2015.

Schifferes, Steve & Roberts, Richard: *Editors' Introduction*. Teoksessa *The Media and Financial Crises – Comparative and Historical Perspectives*. Toim. Steve Schifferes & Richard Roberts. Routledge, New York 2015.

Shiller, Robert J.: *The Subprime Solution: How Today's Global Financial Crisis Happened and What to Do about It*. Princeton University Press, Princeton 2008.

Simola, Anna & Reunanen, Esa: *Kaikki toistaiseksi hyvin: Kansainvälinen finanssikriisi talousjournalismissa*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, Tampere 2010.

Soikkanen, Timo: Historiankirjoituksen ”etulinja” reaaliaikaan! Teoksessa Lähihistoria: teoriaan, metodologiaan ja lähteisiin liittyviä ongelmia. Toim. Timo Soikkanen. Turun yliopiston poliittisen historian tutkimuksia 1, Turku 1995.

Stiglitz Joseph E.: Freefall: America, Free Markets, and the Sinking of the World Economy. W.W. Norton & Company, New York 2010.

Usher, Nikki: Making News at The New York Times. The University of Michigan Press, Ann Arbor 2014.

Smith, Winthrop H. Jr.: Catching Lightning in a Bottle: How Merrill Lynch Revolutionized the Financial World. John Wiley & Sons, Hoboken, 2014.

Tommila, Päiviö & Keränen, Kaija: Lehtihistoria ja sen tutkimus. Turun yliopisto, Suomen historian laitos, Turku 1974.

Wilke, Jürgen: Between Fragmentation and Integration: European News Markets from the 19th to the 21st Century. Teoksessa International Communication and Global News Networks: Historical Perspectives. Toim. Peter Putnis, Chandrika Kaul, Jürgen Wilke. Hampton Press, Inc., New York 2011.

Opinnäytteet

Hyrkkö, Heini: Moninaisuudessaan pirstaleinen: talouskriisin kehittyminen Suomen, Ranskan ja Ison-Britannian sanomalehdissä. Turun yliopiston sosiologian oppiaine, Turku 2013. Pro gradu.

Kisamaa, Juha: Moraalikaladon ilmeneminen vuoden 2008 finanssikriisissä: Diskurssianalyysi Helsingin Sanomien kirjoituksista. Turun kauppakorkeakoulu, Turku 2015. Pro gradu.

Lipponen, Asta-Juulia: Ahneus, moraalit ja oikeudenmukaisuus talousjournalismissa finanssikriisin aikaan. Tampereen yliopiston sosiologian oppiaine, Tampere 2011. Pro gradu.

Mantere, Anna: Talouskriisin representaatiot Helsingin sanomien taloussivuilla: diskurssianalyttinen tutkimus Eurooppaa ja EU:ta koskevasta talouskriisiuutisoinnista ajalla 1.9.2008-28.2.2009. Turun yliopiston sosiologian oppiaine, Turku 2011. Pro gradu.

Smolander Jutta: "Takana suurta tuhoa ja edessapain pelkkaa sumua": talouskriisin retorinen rakentuminen Helsingin Sanomien pakkirjoituksissa syksylla ja talvella 2008-2009. Turun yliopiston sosiologian oppiaine, Turku 2011. Pro gradu.

Välimäki, Mitja: "Tuleeko lama?": Historian läsnäolo ja historian käyttö The New York Timesin ja Helsingin Sanomien talouskriisikirjoittelussa syksyllä 2008. Turun yliopiston yleisen historian oppiaine, Turku 2015. Pro gradu.

Raportit

Financial Crisis Inquiry Commission (FCIC): The Financial Crisis Inquiry Report – Final Report of the National Commission on the Causes of the Financial and Economic Crisis in the United States. United States Government Publishing Office. Washington D.C. 2011.

<<https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/GPO-FCIC/pdf/GPO-FCIC.pdf>> [Luettu 28.2.2018].

Valukas, Anton R.: Lehman Brothers Holdings Inc. Chapter 11 Proceedings Examiner Report. United States Bankruptcy Court Southern District of New York. New York 2010. (1. osa.)

<<https://jenner.com/lehman/VOLUME%201.pdf>> [Luettu 28.2.2018].

Verkossa julkaistu journalistinen materiaali

BBC, 23.3.2004: The press in Sweden. Sanomalehtin lukemista ja levikkejä Ruotsissa käsittelevä uutinen. <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3553279.stm>> [Luettu 22.12.2018].

Bloomberg, 15.9.2008: Lehman Brothers' Corporate History and Chronology: Timeline. Tiivistelmä Lehman Brothersin historiasta. <<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=a63mWc3ILITo>> [Luettu 9.12.2014].

Expressen, 17.5.2016: Förre DN-chefen: Har drivit konsekvent linje. <<https://www.expressen.se/nyheter/forre-dn-chefen-har-drivit-konsekvent-linje/>> [Luettu 12.12.2018].

Helsingin Sanomat, 29.5.2012: Aatos Erkon Sanoma-osakkeet Jane ja Aatos Erkon säätiölle. <<https://www.hs.fi/talous/art-2000002533937.html>> [Luettu 4.1.2019].

Helsingin Sanomat, 7.9.2008: Huhut kaatoivat amerikkalaisen Bear Stearns -pankkiiriliikkeen. <<https://www.hs.fi/ura/art-2000004596504.html>> [Luettu 14.11.2018].

Newsweek, 27.3.2009: Attack from the left: Paul Krugman's poison pen. <<https://www.newsweek.com/attack-left-paul-krugmans-poison-pen-76063>> [Luettu 17.12.2018].

Svenska Dagbladet, 26.9.2008: De som lånar ut till blankning bör fundera. <<https://www.svd.se/de-som-lanar-ut-till-blankning-bor-fundera>> [Luettu 14.11.2018].

The Financial Times, 2018: Financial Crisis Anniversary. Financial Timesin verkkosivuilla syksyllä 2018 julkaistu finanssikriisiä käsittelevä juttusarja.

<<https://www.ft.com/stream/a93d372f-edd1-49f6-8449-4756bb64458e?format=&page=2>> [Luettu 12.10.2018].

The Financial Times, 6.11.2017: Dick Fuld makes quiet comeback on Wall Street. <<https://www.ft.com/content/5fbb6f16-c335-11e7-a1d2-6786f39ef675>> [Luettu 21.11.2018].

The Daily Beast, 30.9.2012: New York Times Columnist David Brooks Riles Up Right With Romney Criticism. David Brooksin haastattelu. <<https://www.thedailybeast.com/new-york-times-columnist-david-brooks-riles-up-right-with-romney-criticism>> [Luettu 3.1.2019].

The New York Times, 23.7.2016: Why Readers See The Times as Liberal. Lukijapalautteesta vastaavan toimitussihteerin (public editor) Liz Spaydin kolumni. <<https://www.nytimes.com/2016/07/24/public-editor/liz-spayd-the-new-york-times-public-editor.html>> [Luettu 13.3.2018].

The Wall Street Journal, 2018: The Financial Crisis: Ten Years Later. Wall Street Journalin sivuilla kesällä ja syksyllä 2018 julkaistu finanssikriisiä käsittelevä juttusarja. <<https://www.wsj.com/news/collection/financial-crisis-10-years-later-81622936>> [Luettu 12.10.2018].

Muut verkkolähteet

Audit Bureau of Circulations: Data search, Morning Quality. <<https://www.abc.org.uk/product?a=abc&search=Morning%20Quality>> [Luettu 22.12.2018].

Dagens Nyheter, 28.2.2008: Om Dagens Nyheter. <<https://www.dn.se/nyheter/om-dagens-nyheter/>> [Luettu 13.3.2018].

Harvard Business School: History of Lehman Brothers. Lehman Brothers Collection. <<https://www.library.hbs.edu/hc/lehman/history.html>> [Luettu 8.3.2018].

Helsingin Sanomat: Helsingin Sanomien periaatelinja.
<<https://www.hs.fi/periaatelinja/>> [Luettu 13.3.2018.]

Ipsos Mori, 24.5.2010: Voting by newspaper readership 1992–2010.
<<https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/voting-newspaper-readership-1992-2010>> [Luettu 15.1.2018].

Levikintarkastus Oy, 22.12.2011: LT-levikkitilasto 2010. Suomessa ilmestyvien sanomalehtien levikkitiedot. <<http://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2014/05/Levikkitilasto2010.pdf>> [Luettu 22.12.2018].

Meacher, Michael, 2.10.2015: Bank regulation 8 years on, why has next to nothing been done? Blogikirjoitus Michael Meacherin verkkosivuilla.
<<http://www.michaelmeacher.info/weblog/>> [Luettu 19.12.2018].

National Readership Survey: Social Grade. <<http://www.nrs.co.uk/nrs-print/lifestyle-and-classification-data/social-grade/>> [Luettu 15.1.2018].

OpenSecrets.org: Donors. Hans Bergströmin poliittiset lahjoitukset 2006–2018 Yhdysvaltojen vaalirahoitusta seuraavalla sivustolla.
<<https://www.opensecrets.org/search?order=desc&page=4&q=Hans+bergstrom&sort=D&type=donor>> [Luettu 12.12.2018].

Organization of American Historians, 2018: The OAH Distinguished Lectureship Program, Steve Fraser. Steve Fraserin kuvaus OAH:n verkkosivuilla. <<http://www.oah.org/lectures/lecturers/view/1709>> [Luettu 10.10.2018].

Sanoma, 2018: Helsingin Sanomat. Helsingin Sanomien mediakortti.
<<https://media.sanoma.fi/mediat-yleisot/uutismedia/helsingin-sanomat>> [Luettu 23.12.2018].

Seabrook, Jeremy: About. Jeremy Seabrookin verkkosivut.
<<http://www.jeremyseabrook.net/>> [Luettu 10.10.2018].

Skidelsky, Robert, 2018: Biography. Robert Skidelskyn verkkosivut.
<<https://robertskidelsky.com/biography/>> [Luettu 10.10.2018].

Suomen pankki, 13.6.2017: Noususuhdanne vahvistuu viennin tukemana – vuonna 2019 BKT vihdoin yli vuoden 2008 tason. Tiedote.
<<https://www.suomenpankki.fi/fi/media-ja-julkaisut/tiedotteet/2017/noususuhdanne-vahvistuu-viennin-tukemana-vuonna-2019-BKT-vihdoin-yli-vuoden-2008-tason/>> [Luettu 8.3.2018].

Sveriges Riksbank, 1.2.2018: Vulnerabilities in the Swedish banking system. Ruotsin keskuspankin verkkosivut. <<https://www.riksbank.se/en-gb/press-and-published/publications/about-financial-stability/vulnerabilities-in-the-financial-system/>> [Luettu 9.10.2018].

The Guardian, 9.1.2009: ABCs: National Daily Newspaper Circulation December 2008. <<https://www.theguardian.com/media/table/2009/jan/09/abc-december-national-newspapers>> [Luettu 13.3.2018].

The Guardian, 25.1.2013: Our Audience Story. The Guardianin lukijatilastoja. <<https://image.guardian.co.uk/sys-files/Guardian/documents/2013/01/25/GuardianKeyAudienceStats.pdf>> [Luettu 25.1.2019].

The Guardian, 17.11.2008: Political Affiliation. <<https://www.theguardian.com/environment/2008/nov/17/political-affiliation-guardian-observer>> [Luettu 15.1.2018].

The Guardian 22.8.2012: The Guardian and Observer reader profile. <<https://image.guardian.co.uk/sys-files/Guardian/documents/2012/08/22/Printreaderprofile.pdf>> [Luettu 23.12.2018].

The Guardian, 26.7.2015: The Scott Trust: values and history.
<<https://www.theguardian.com/the-scott-trust/2015/jul/26/the-scott-trust>>
[Luettu 13.3.2018].

The New York Times, 23.9.2016: The New York Times Endorsements Through the Ages. Lista NYT:n kannattamista ehdokkaista Yhdysvaltain presidentinvaaleissa.
<<https://www.nytimes.com/interactive/2016/09/23/opinion/presidential-endorsement-timeline.html>> [Luettu 13.3.2018].

The New York Times, 15.9.2008: Today's Paper: The Times in Print for September 15 2008. NYT:n verkkosivut.
<<https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/indexes/2008/09/15/todayspaper/index.html>> [Luettu 18.9.2018].

The New York Times Company: Standards and Ethics. NYT:n periaatelinja.
<<https://www.nytc.com/who-we-are/culture/standards-and-ethics/#core-purpose>> Julkaistu 2018, luettu 13.3.2018.

The New York Times Company, 26.2.2009: 2008 Annual Report.
<http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/n/NYSE_NYT_2008.pdf>. [Luettu 13.3.2008].

Taulukot

Kuva 1: Lehman Brothersiin liittyvät artikkelit The New York Timesissa, The Guardianissa, Dagens Nyheterissä ja Helsingin Sanomissa viikottain syys–lokakuussa 2008. Tekijä: Hammu Varjonen.